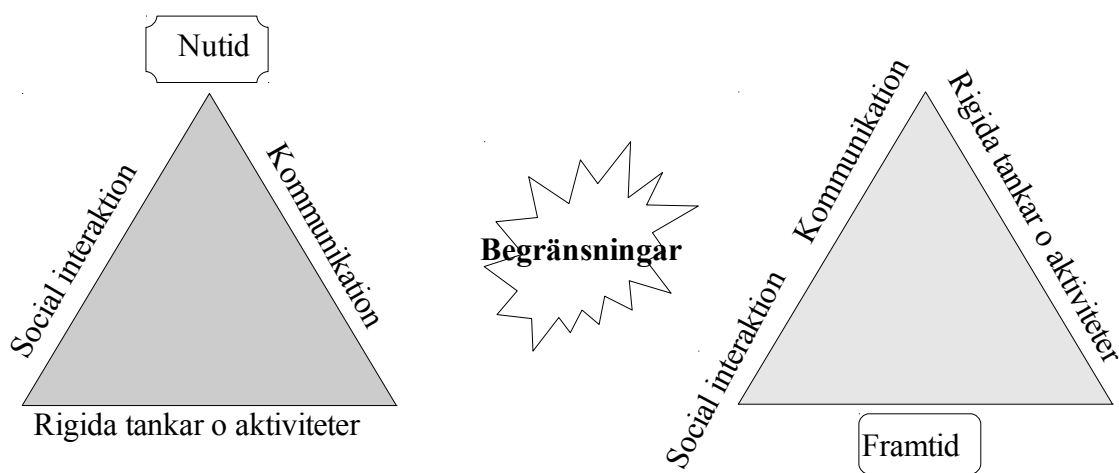

Sektionen för hälsa och samhälle
Magisterprogrammet i handikappvetenskap

Personer med Asperger och svårigheter i samhället – en fråga om kommunikation?

- en jämförande studie mellan forskning och egna
upplevelser hos personer med Asperger

Magisterarbete 30 poäng november 2010

Författare: Ingegerd Kåhre

Handledare: Magnus Tideman, Cecilia Kjellman

Examinator: Åsa Wengelin

Abstract

*"People with Asperger and difficulties in society – a matter of communication?
- a comparative study between research and actual experiences of people with
Asperger"*

University of Halmstad

Department of Health and Society

Masters in Disability Research

Author: Ingegerd Kåhre

This study is about people with *Asperger* syndrome and their difficulties in all kinds of communication in society. Through the language we code objects and events to remember and observe the environment.

The aim is to compare research with the actual experiences of people with Asperger syndrome, in relation to their difficulties in society / communication. Three questions have been given extra attention. The first is what similarities and differences there are between people with Asperger syndrome. How do they themselves experience their communication with others? The second question is how the actual experiences of people with Asperger syndrome seem to equal to the research. The third and final question is if there are any communication problems in the autobiographies that they might not experience themselves.

In the analysis qualitative data is collected through autobiographies and research. As method Gadamer's hermeneutik is used during adaptation.

The research and the autobiographies often walk hand in hand, but one result of the study is that the genus perspective was lost in the research. The females act differently than males in the autobiographies. Another result is that the research can't keep up with it's time, so when the time changes the research doesn't change with it.

Keywords: Asperger syndrome, autobiography, experience, communication

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	4
Problemområde.....	4
Förförståelse.....	5
Syfte och frågeställningar.....	5
Avgränsningar.....	6
Uppsatsens uppläggning.....	6
2 Litteraturbakgrund.....	7
Historik.....	7
Diagnosen Aspergers syndrom.....	8
Tänkbara orsaker för diagnosen.....	12
Sammanfattande orsaker.....	13
Normalitet.....	14
Kognition.....	15
Personer med typisk utveckling.....	15
Central koherens (samordning).....	15
Perception.....	16
Bearbetning av information.....	16
Sammanfattning av bearbetning.....	17
Theory of mind (mentalisering).....	17
Exekutiva funktioner.....	18
Minne.....	19
Personer med Aspergers syndrom.....	20
Central koherens (samordning).....	20
Perception.....	21
Bearbetning av information.....	22
Theory of mind (mentalisering).....	23
Exekutiva funktioner.....	26
Minne.....	27
Kommunikation.....	28
Personer med typisk utveckling.....	28
Verbalt språk.....	28
Ickeverbalt kommunikation.....	29
Pragmatik.....	30
Personer med Aspergers syndrom.....	31
Verbalt språk.....	31
Ickeverbalt kommunikation.....	35
Pragmatik.....	36
Informationssamhället.....	39
Lyssnandet.....	40
KASAM.....	40
Begriplighet.....	41
Hanterbarhet.....	41
Meningsfullhet.....	42
Sammanfattning KASAM.....	42
3 Metod.....	43
Urval.....	45
Författarna.....	45
Insamling.....	47
Fördelar och nackdelar med skriftliga källor.....	47
Bearbetning.....	47

Gadamers hermeneutik.....	48
Fördomar.....	48
Förståelse.....	48
4 Resultat.....	49
Kort presentation av självbiografierna.....	49
Böcker skrivna av personer med Aspergers syndrom.....	50
Gerland, G. (1996). En riktig människa. Stockholm: Cura Bokförlag och Utbildning AB.....	50
Kognition.....	50
Kommunikation.....	52
Känsla av sammanhang.....	54
Hall, K. (2003). Aspergers syndrom, universum och allt annat. Stockholm: Cura Förlag och utbildning AB.....	56
Kognition.....	56
Kommunikation.....	57
Känsla av sammanhang.....	58
Jackson, L. (2005). Miffon, nördar och Aspergers syndrom. Stockholm: Cura Bokförlag och Utbildning AB.....	58
Kognition.....	58
Kommunikation.....	60
Känsla av sammanhang.....	62
Newport, J. & M; Dodd, J. (2007). Mozart och valen. Malmö: Bra Böcker AB.....	63
Kognition.....	63
Jerry.....	63
Mary.....	64
Kommunikation.....	66
Jerry.....	66
Mary.....	67
Känsla av sammanhang.....	68
Jerry.....	68
Mary.....	70
Schäfer, S. (1996). Stjärnor, linser och äpplen, att leva med autism. Stockholm: Bokförlaget Cura AB.....	71
Kognition.....	71
Kommunikation.....	72
Känsla av sammanhang.....	73
Likheter och skillnader mellan ovan personer, hur de själva upplever sin kommunikation med andra.....	74
Kognition.....	74
Sammanfattande kognition.....	77
Central koherens.....	77
Theory of mind (mentalisering).....	78
Exekutiva funktioner.....	78
Kommunikation.....	79
Sammanfattande kommunikation.....	81
Verbalt språk.....	81
Ickeverbalt kommunikation.....	81
Pragmatik.....	82
Känsla av sammanhang.....	82
Sammanfattande känsla av sammanhang.....	85
Begriplighet.....	85
Hanterbarhet.....	86
Meningsfullhet.....	86

Jämförelse mellan forskningen och upplevelserna hos personerna med Aspergers syndrom.....	87
Kognition.....	87
Central koherens.....	87
Theory of mind (mentalisering).....	88
Exekutiva funktioner.....	88
Kommunikation	
.....	89
Känsla av sammanhang.....	90
Slutledning.....	92
5 Diskussion.....	93
Resultatdiskussion.....	95
Resultatsammanfattning.....	101
Metoddiskussion.....	104
Metodologiska överväganden.....	105
Framtida forskning.....	106
Ord och begrepp.....	107
Referenser.....	109
Övrigt.....	113

1 Inledning

Enligt Crafoord (1994) är berättelsen om oss som klädesdräkten som vi bär; den talar om likheter och skillnader. Vi visar vad vi vill dölja och framhäva samt vad vi värdesätter och inte värdesätter hos oss själva. Varje berättelse behöver ett språk. I språkets klädesdräkt finns mängder av symboliska tecken och budskap förutom de talande orden. Språket kommer alltid att innehålla otydligheter. Behovet att gömma sig i sin förklädnad blir ofta viktigare än att uttrycka sig klart och naket. Människor döljer därför sitt verkliga jag i språket och det kan ibland bli så illa att de tappar bort sig själva helt och hållet. Människor som har Aspergers syndrom har ofta inte denna klädesdräkt som Clarence Crafoord beskriver och har svårt att förstå att även andra har den. Men med erfarenhet och träning så kan de också bli mer påklädda.

Problemområde

I dagens samhälle ställs stora krav på språklig förmåga. Vi ska tala snabbt och hörbart och får inte ha för mycket paus. Dessutom är det viktigt att vi inte har svårigheter att finna de rätta orden eller uttrycken i samtalet. Vi ska lätt kunna ta kontakt med andra människor och kunna samarbeta och trivas med alla. Om vi inte har de ovan skrivna förmågorna så hamnar vi utanför samhället, skriver Ors & Nettelbladt (1999). Språket har framför allt en social funktion och är en viktig faktor för den kognitiva förmågan, vårt tänkande. Genom språket kodar vi föremål och händelser för att vi ska minnas och uppmärksamma omgivningen. Språket hjälper oss att lösa problem och fungera som en del av vår identitetsutveckling, anser Svensson (2009).

Bogdashina (2005) anser att personer som har autism och Aspergers syndrom är främlingar i vilket samhälle de än kommer till, på grund av den dåliga kommunikationsförmågan. Trots det har jag hört att det finns personer med Aspergers syndrom som har kommit långt fram i sitt liv trots stora svårigheter i bland annat verbalt språk och ickeverbalt kommunikation. De har ofta en god arbetsförmåga, är lojala, principfasta, plikttrogna och kan arbeta uthålligt. Det finns personer med Aspergers syndrom som är utbildade psykiatriker, matematiker, veterinärer och dataexperter. Sedan går ett rykte att kända döda personer möjligen kan ha haft Aspergers syndrom, exempelvis Albert Einstein.

Enligt Frith (2000) kan en del personer ha specifika inlärningssvårigheter och uppnår dåliga studieresultat medan andra lyckas bra med studierna. En del personer med Aspergers syndrom lever ett tillfredsställande liv medan andra blir utstötta och missanpassade. Frith skriver:

”På grund av sina särpräglade personligheter erhåller människor med Aspergers syndrom mycket sällan det stöd och den sympati de förtjänar och behöver.

Som vi ska se är deras handikapp förödande (Frith, 2000:13)”

Vad är det som gör att många med Aspergers syndrom lätt blir utanför samhället? Finns det något i kommunikationen som ställer till bekymmer? Vissa personer som själva har Aspergers syndrom och föreläser är väldigt negativt inställda till många psykologers uppfattningar om personer med dessa funktionsnedsättningar. De menar att det bara är de med Aspergers syndrom som förstår sig på vad Asperger egentligen är för något. Själv känner jag att jag har kommit i kontakt med duktigt folk inom psykiatrin.

Genom att studera vad forskningen skriver och hur de som själva har Aspergers syndrom upplever det, hoppas jag att med min studie finna om det är så att forskningen och personer med Aspergers syndrom har olika uppfattningar när det gäller kognition, kommunikation och känsla av sammanhang. Det som jag också försöker finna är om personer med Aspergers syndrom kanske inte själva skriver om sina begränsningar inom olika kommunikationsdelar men att det tydligt märks att det finns brister.

Förförståelse

Jag blev intresserad av detta ämne på grund av att jag har en tonåring som ligger inom autismspektrumtillståndet. Det finns fyra diagnoser inom detta område, nämligen Autistiskt syndrom, Aspergers syndrom, Atypisk autism (autismliknande tillstånd) och "Autistiska drag". Det var även Certec på Lunds tekniska högskola som inspirerade mig eftersom jag via internetbaserade studier kom i kontakt med bland annat vuxna som hade kognitiva problem.

Sedan flera år tillbaka har jag även själv funderat på om jag har någon diagnos, sedan jag började läsa om autism, kommunikation och språkförståelse. Det visade sig att jag själv har kommunikationsproblem, har ofta problem med ickeverbal kommunikation. Det kan vara väldigt svårt att veta vad som sägs mellan raderna om jag inte har lärt mig vem personen är i fråga. Jag sitter även med i styrelsen i Attention, en förening för anhöriga eller personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Det jag själv har upptäckt är att de med Aspergers syndrom utan följdidiagnoser har större förutsättningar att fungera tillfredsställande i samhället än de med följdidiagnoser.

Syfte och frågeställningar

Mitt syfte är att jämföra forskningen med upplevelserna hos personer med Aspergers syndrom, när det gäller "svårigheter" i samhälle / kommunikation.

1. Vilka likheter och skillnader finns mellan personerna med Aspergers syndrom i hur de själva upplever sin kommunikation med andra?
2. Hur verkar upplevelserna överensstämma i självbiografierna med forskningen?
3. Går det att finna några kommunikations"problem" i självbiografierna som de kanske inte upplever själva?

Avgränsningar

I denna studie kommer jag att ha ett likhetstecken mellan Aspergers syndrom och högfungerande autism. Inom forskningen finns delade meningar om det finns skillnader eller inte. Jag nämner aldrig högfungerande autism, men när jag har läst i litteraturen om högfungerande autism så tar jag det som Aspergers syndrom. Även i litteraturen finns ibland personer som använder sig av både högfungerande autism och Aspergers syndrom, när de pratar om sig själva. Frith (2000) skriver i "Asperger och hans syndrom" att en del forskare anser att det är förvirrande att använda begreppet Aspergers syndrom, utan det är att föredra att använda högfungerande eller lindrig autism. Andra forskare tycker att man kan använda båda kategorierna. De har ännu inte kommit överens om var gränslinjen mellan högfungerande autism och Aspergers syndrom ska dras och på vilka grunder och om den ska dras över huvud taget. Attwood (2008) anser att det varken finns några argument eller forskning som stödjer att högfungerande autism och Aspergers syndrom är två olika diagnoser.

Uppsatsens uppläggning

I **kapitel 1** som är inledningen visar jag mina tankar på och varför jag vill skriva om kommunikation.

Kapitel 2 är litteraturbakgrund och jag börjar med att ta upp lite historia där jag framförallt visar hur synen på autism och språket har förändrats med tiden. Det går att läsa om diagnoskriterier för Aspergers syndrom och även tänkbara orsaker till det. Under rubriken normalitet tar jag upp vad som är normalt ur olika synvinklar. Under rubrikerna personer med typisk utveckling och personer med Aspergers syndrom skrivs om kognition, samt hur vi ser på kommunikation ur olika aspekter. Det går att läsa om perception och minnesfunktioner. Jag tar även upp KASAM (känsla av sammanhang), som berör både de med typisk utveckling och synnerligen de som ligger inom autismspektrumtillståndet, såsom Aspergers syndrom.

Kapitel 3 handlar om hur min metod har lagts upp. Under urval presenterar jag författarna till de självbiografiska böckerna som senare kommer i resultatet. Jag tar även upp Gadamers hermeneutik som är passande när det gäller kommunikation.

Kapitel 4 är min resultatredovisning där det går att ta del av citat från självbiografierna och där jag får fram mina frågeställningar som jag har ställt i syftet.

Kapitel 5 är diskussionen där jag ska diskutera metoden och försöka tolka och förklara resultaten. Dessutom tar jag upp metodologiska överväganden.

Avslutningsvis tar jag upp ord och begrepp som måste förklaras.

2 Litteraturbakgrund

Historik

Enligt Gadamer (2003) läggs grunden under slutet av 1600-talet till den moderna hermeneutiken (förståelsekonst). Under romantikens tidsålder så upptäcker de lärda att människan är en gåta både för sig själv och andra. På 1900-talet hamnar även språket i fokus och förnuftet och tänkandet kommer till uttryck där. Ors & Nettelbladt (1999) skriver att i slutet av 1800-talet började språkstörningar hos barn uppmärksammas och i Sverige sedan 1910-talet. Det fanns då en verksam läkare som hette Alfhild Tamm som framhöll betydelsen av att skilja mellan en generell utvecklingsförsening och en avgränsad språkförsening. När det gäller den språkliga förmågan så är det viktigt att skilja mellan den expressiva och impressiva förmågan.

Så sent som på 1970-talet ansågs det allmänt att det var den bristande föräldraomsorgen som gjorde att barn fick autism, skriver De Clercq (2007) och Trillingsgaard (1999). Det var viktigt att barnen därför hölls isolerade från föräldrarna, tillägger Trillingsgaard (1999). Barnets mor kallades för "kylskåpsmoder". De Clercq (2007) menar att detta fenomen kan bero på att barnets mor använde enkla meningar, inte så många omskrivande ord, när hon sa något till det. Det var därför fel att skylla allt på modern eftersom detta sätt att kommunicera med barnet visar en kärleksfull omtanke. Frith (1994) menar att just den emotionellt distanserade och dessutom intellektuella modern anses som en mycket grym person i samhället. Hon kan uppfostra sitt barn efter vad hon läser i boken och lyssnar hellre på experter än på sina egna insikter. På det sättet glömmer hon hjärtat och barnet blir emotionellt stört eller blir autistiskt.

Denna myt lägger ännu mer börda på en mor som har fått ett barn inom autismspektrumtillståndet.

Forskning på 1970-talet och 1980-talet inom autism handlar om språksvårigheterna. De vill ha svar på om det rör sig om ett primärt eller sekundärt tillstånd. I slutet på 1980-talet börjar forskningen istället inrikta sig på språket och kommunikationen. Då handlar det framförallt om bristerna inom pragmatiken, det vill säga den viktiga sociala kommunikationen. Man börjar inse att både det verbala språket och ickeverbala kommunikationen är påverkad. De flesta studier som handlar om detta ovan gjordes på barn som hade högfungerande autism, säger Bogdashina (2005).

Stadler (2008) tar upp i litteraturen att det än idag finns psykodynamiskt inriktade psykologer som anser att det är miljön, och då framförallt modern, som gör om ett barn får Aspergers syndrom eller inte. Biologiskt inriktade psykologer ser Aspergers syndrom som neurologiskt betingat. Det finns även en transaktionell modell där teorin bygger på ett samspel mellan det genetiska arvet och omgivningens påverkan. Det sist nämnda synsättet har inte blivit riktigt accepterat ännu.

Det känns viktigt att jag tar upp kriterier, begåvningsprofil och speciella egenskaper, både positiva och negativa, som kan vara förknippade med Aspergers syndrom.

Diagnosen Aspergers syndrom

Olsson & Olsson (2007) anser att Aspergers syndrom är en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning och inte en psykisk sjukdom. Däremot är det vanligt att personer med denna diagnos utvecklar olika psykiska symptom som exempelvis ångest och tvångsbeteende. När personer med Aspergers syndrom vistas i skolan skapas ångest eftersom det finns mängder förväntningar på dem, som de har svårt att tolka. Personer med Aspergers syndrom kan utveckla tvångsbeteende för att mildra ångesten.

Stadler (2008) tillägger att Aspergers syndrom är en utvecklingsrelaterad kognitiv funktionsnedsättning. Det gör att personer med denna diagnos ofta mognar långsamt, både fysiskt och psykiskt. De åldras också långsammare än andra personer med typisk utveckling. Tålmod, förståelse och klarspråk med mera underlättar för en mognad och även avsaknad av stress bidrar till den.

Speciellt barn med Aspergers syndrom utsätts ofta för stress eftersom de har sociala och kommunikativa brister och dessutom annorlunda perception.

De är ofta medvetna om sina brister och blir därför upprörda över det, men vet inte hur de ska undvika det, skriver Winter (2008). På grund av denna stress blir de ofta fysiskt eller mentalt utmattade och behöver en stunds vila för att kunna hämta kraft igen. Det är även stressen som gör att de har behov av att upprepa sig, påpekar Winter (2008).

Diagnostiska kriterier för Aspergers syndrom (Gillberg & Gillberg, 1989) (Gillberg, 2000):

"1. Stora svårigheter i fråga om ömsesidig social kommunikation

(minst två):

- (a) oförmåga till kontakt med jämnåriga
- (b) likgiltighet i fråga om kontakt med jämnåriga
- (c) oförmåga att uppfatta umgängessignaler
- (d) socialt och emotionellt opassande beteende

2. Monomana, snäva intressen

(minst ett)

- (a) som utesluter alla andra sysselsättningar
- (b) som sterotypt upprepas
- (c) med inlärd fakta utan djupare mening

3. Tvingande behov av att införa rutiner och intressen

(minst ett)

- (a) som påverkar den egna personens hela tillvaro
- (b) som påtvingas andra människor

4. Tal- och språkproblem

(minst tre)

- (a) sen talutveckling
- (b) ytligt sett perfekt expressivt språk
- (c) formellt, pedantiskt språk
- (d) egendomlig röstmelodi: rösten entonig, gäll eller på annat sätt avvikande
- (e) bristande språkförståelse inklusive missförstånd i fråga om ordens bokstavliga/underförstådda innebörd

5. Problem i fråga om icke-verbal kommunikation

(minst ett)

- (a) begränsad användning av gester
- (b) klumpigt, tafatt kroppsspråk
- (c) mimikfattigdom
- (d) avvikande ansiktsuttryck
- (e) egendomlig, stel blick

6. Motorisk klumpighet

dåligt resultat vid utvecklingsneurologisk undersökning (Gillberg, 2000: 159)."

Winter (2008) tycker att personer med Aspergers syndrom har svårigheter inom fyra huvudområden, nämligen:

1. socialt samspel
2. kommunikation
3. mentaliseringsförmåga
4. sensorisk känslighet

Winter (2008) tycker att ärlighet, beslutsamhet, engagemang och pålitlighet är positiva egenskaper som är vanligt hos de med Aspergers syndrom. Olsson & Olsson (2007) vill också poängtera att Aspergers syndrom inte bara innebär problem eftersom många har en annorlunda tankeskärpa och klarsynthet än normalbefolkningen. Enligt Asperger (2000) tänker barn med Aspergers syndrom självständigt och den mekaniska inläringen ställer till problem för dem. De använder sitt språk kreativt och kan därför språkligt uttrycka sina egna upplevelser på ett självständigt sätt. De ser på saker och ting på ett annorlunda perspektiv; de tänker ofta inte så ytligt utan på ett mer avancerat sätt. De saknar förutsättning att tillägna sig en vuxen persons kunskaper.

Enligt Andersson (2006) har personer med Aspergers syndrom en annan begåvningsprofil än personer med typisk utveckling. De är bra på sådant som andra misslyckas på men misslyckas ofta på det som andra inte ens behöver tänka för att göra, skriver Andersson (2006). I sin doktorsavhandling "Autism spectrum disorders. Developmental, cognitive and neuropsychological aspects" kommer Agneta Nydén (2000) fram till att barn med Aspergers syndrom ofta är språkligt begåvade men annars har likheter med barn som har "klassisk" autism. Hon använder sig bland annat av testen The Wechsler Intelligence Scale for Children (WISC). Den testen är den som används mest inom psykiatri när det gäller barn inom autismspektrum för att få en kartläggning på deras profil när det gäller intelligens. Nydén (2000) har hämtat sitt material från studier som är gjorda på barnneuropsykiatriska kliniken i Göteborg samt från en populationsstudie.

För att få en mer jämn fördelning har hon inriktat sig på barnens IQ-nivå 71-105 och jämfört det med ursprungsmaterialet. Siffrorna ändrar sig något men ger i princip samma utfall.

Enligt Attwood (2008) föredrar psykologer i Europa och Australien att använda sig av kriterierna enligt Gillberg medan man i USA använder diagnoskriterierna enligt DSM-IV (American Psychiatric Association 2000). Gillbergs diagnoskriterier är de som mest stämmer överens med Aspergers ursprungliga beskrivning hos barn med Aspergers syndrom.

Barn med Aspergers syndrom har vissa särdrag, bland annat dessa:

- "försenad social mognad och social förståelse
- outvecklad empati
- svårt att få kamrater, blir ofta trakasserade av andra barn
- svårigheter att kommunicera och kontrollera känslor
- ovanlig språklig förmåga med avancerat ordförråd och avancerad syntax men försenade samtalsfärdigheter, avvikande prosodi och en tendens till pedanteri
- fascination för ett ämnesområde, präglad av ovanlig intensitet eller fokuserade svårigheter att koncentrera sig i klassrummet och avvikande inlärningsförmåga
- behov av stöd och hjälp med att planera och organisera
- klumpig gång och dålig koordination
- överkänslighet för vissa ljud, dofter, konsistenser eller beröring (Attwood, 2008:38)"

Diagnoskriterierna för vuxna AAA (Adult Asperger Assessment) utgår från DSM-IV med tillägg av kriterier speciellt för vuxna med Aspergers syndrom. Dessa är:

"Svårigheter med att förstå sociala situationer och andra människors tankar och känslor (Attwood, 2008:57)".

"En tendens att se saker och ting i svart och vitt (till exempel när det gäller politiska och moraliska frågor) snarare än att mer flexibelt betrakta saker och ting från många olika perspektiv (Attwood, 2008:57)".

"Kvalitativt nedsatt förmåga att använda verbal eller icke verbal kommunikation:

1. En benägenhet att styra all konversation till den egna personen och egna intressen.
2. Påtagligt nedsatt förmåga att inleda eller upprätthålla samtal med andra. Förstår inte vitsen med ytligt socialt umgänge, artighetsfraser eller att fördriva tiden tillsammans med andra om det inte finns ett klart uttalat diskussionsämne eller en gemensam aktivitet.
3. Ett pedantiskt språkbruk, eller en benägenhet att bli alltför detaljerad.
4. En oförmåga att uppfatta om lyssnaren är intresserad eller uttråkad. Även om personen blir tillsagd att inte samtala om sitt favoritämne alltför länge så kan denna svårighet göra sig påmind om andra ämnen kommer på tal.
5. Säger ofta saker utan att fundera över hur det påverkar lyssnarens känslor (taktlöshet) (Attwood, 2008:57, 58)".

"Bristande fantasi:

1. Brist på varierad spontan låtsaslek adekvat för utvecklingsnivån.
2. Oförmåga att berätta, skriva eller skapa spontan, improviserad och egenhändigt påhittad fiktion.
3. Antingen ett bristande intresse för fiktion (skriven eller spelad) adekvat för utvecklingsnivån eller ett intresse för fiktion som begränsar sig till dess eventuella faktabaserade grund (som till exempel science fiction, de tekniska aspekterna av filmskapande) (Attwood, 2008:58)".

Varför får man då diagnosen Aspergers syndrom? Vad händer i hjärnan? Det finns fortfarande inte tillräcklig forskning inom detta område. Dock så finns det tänkbara orsaker som kan vara intressanta.

Tänkbara orsaker för diagnosen

Enligt Østergaard (1999) finns i temporalloben (tinningloben) minnesfunktionen samt områden för språkförståelse och språkupplevelse. På vänstra sidan i den loben lagras vi verbalt material och på högra sidan visuellt material. I temporallobernas poler finns funktioner som gör att vi ska känna igen sociala koder och göra de begripliga, skriver Rydén et al (2008). Brocas område som ligger i frontalloben (pannloben) är väsentlig för den expressiva språkfunktionen, skriver Østergaard (1999). Wernickes område som ligger mellan parietalloben (hjässloben) och temporalloben har betydelse för den impressiva språkfunktionen. Tankeförmåga, vilja, omdöme och sociala förmågor styrs från premotoriska zonen, enligt Østergaard (1999). Enligt Trillingsgaard (1999) har forskningen funnit hos försökspersoner med Aspergers syndrom, att den växelvisa aktiviteten mellan områden i frontallob och parietallob var lägre än hos personer med typisk utveckling.

Enligt Gillberg (1997) har det gjorts ett stort antal neurologiska studier som visar att personer med Aspergers syndrom har avvikande funktion i frontalloben, troligtvis även i gränsområdena mellan temporallob och frontallob. Troligtvis har bristande mentalisering och funktionsnedsättning i exekutiva funktionerna sin förklaring i avvikelserna i dessa områden. Även Holmqvist (2004) skriver i sin bok att en förklaring till brister i exekutiva funktionerna hos personer med Aspergers syndrom är en nedsatt funktion i frontalloberna. Det gör att olika former av minnen behandlas som skilda från varandra och blir dessutom omöjliga att länka till varandra.

Inom forskningen finns en teori om dopaminbrist hos de personer som bland annat har brist i social kommunikation och då troligtvis finns det kanske en missbildning i hjärnstammen, där dopaminsystemet har sitt ursprung, skriver Frith (1994). Enligt Nyberg (2009) har forskningen funnit att uppgifter som ställer krav på exekutiva funktioner leder till ökad dopaminaktivitet. Det sker ofta i frontala hjärnregionerna. Ljungberg (2008) anser även att basala ganglierna är inblandade i exekutiva funktionerna. De har fiberförbindelser med pannloben och lillhjärnan men även med andra regioner i hjärnan.

Hjärnan består av fettsyror, bland annat fosfolipida fettsyror. Dessa gör att cellmembranen blir smidiga och därmed får bättre funktion. Vancassel et al (2001) har jämfört blodets nivåer av omega-3 och omega-6 hos 15 barn med autism och 18 barn med mental retardation, utan autism. Det visar sig att omega-3 var betydligt lägre hos barn med autism. Skillnaden när det gäller omega-6 fanns inte. Förhållandet mellan de båda omegafetterna blir stor hos barn med autism. Vancassel et al (2001) har några tänkbare alternativ varför det är på detta vis. De tror att barn med autism inte effektivt kan använda sig av fettsyrorerna och att det beror på att ett enzym som är knuten till fosfolipida fettsyrorerna är överaktiv. Dessutom tror man att den gen som producerar denna enzym kan ha samband med autism.

Sammanfattande orsaker

Personer med Aspergers syndrom kan ha avvikande funktion i pannlob, troligtvis även i gränsområdena mellan tinninglob och pannlob. Forskningen tror att brist i mentalisering och i exekutiva funktionerna har sin förklaring i avvikelserna i dessa områden. Olika minnesformer uppträder skilda från varandra istället för att samarbeta. Den växelvisa aktiviteten mellan områden i tinninglob och hjässlob kan vara lägre än hos personer med typisk utveckling, vilket innebär dålig språkförståelse. En annan orsak kan vara dopaminbrist som leder till nedsatt social kommunikation. Till sist har det, i en studie, visat sig att barn med autism har brist på omega 3 i förhållande till omega 6.

Om vi nu inte har problem som skulle kunna ge oss en diagnos så ligger vi troligtvis inom normalkurvan, enligt svenska normer. Vad är då normal-normalitet? Det finns olika synsätt att se på det beroende på samhällsideal eller pedagogik. Det känns viktigt att ha med denna aspekt eftersom den berör personer med Aspergers syndrom, som anses ligga utanför det normala.

Normalitet

Enligt Tideman (2000) finns det olika sätt att se på normalitet, det vill säga att sträva efter att bli normal enligt samhället. Vi har "statistisk" normalitet som innebär att oavsett om vi har ett funktionsnedsättning eller inte så ska vi ha möjlighet att leva ett vanligt liv. Det är framförallt levnadsvillkoren, omständigheterna och miljön som ska ändras så att det blir så lika villkor som normalbefolkningen har. Norrö (2006) anser att man ska få hjälp att lära sig sådant som ens annorlunda förutsättningar har missat, det som förväntas av oss. Det är viktigt att få veta varför man ska göra saker på ett visst sätt och hur de sociala koderna ska knäckas.

Sedan så finns det "normativ" normalitet vilket innebär en strävan att bli så som samhället tycker är den perfekta människan, skriver Tideman (2000). Det vill säga, normal i betydelsen önskvärd eller föredömlig i det samhälle och den tidsepok vi befinner oss i, förtydligar Tideman et al (2004,2005).

Norrö (2006) har funderingar på normalitet. Hon undrar om samhället tycker att den person som har Aspergers syndrom är onormal. För henne är ordet normal att tillåtas att vara naturlig och kunna leva utifrån sina egna förutsättningar.

"Om man är normal eller inte beror på krav som ställs just i den grupp vi befinner oss i och är beroende av kultur och sammanhang. Det är viktigt att kunna tåla exempelvis klassrumsbuller och kunna ha socialt samspel. Det är egenskaper som de med Aspergers syndrom inte alltid behärskar utan sorteras då som onormala trots att de är sig själva (Norrö, 2006:47)."

Därefter tar Tideman (2000) upp det tredje stora synsättet, "individuell eller medicinsk" normalitet. Det innebär att om vi beter oss annorlunda så är det viktigt att vi ska förstå det och tränas upp till att bli normala. Tideman et al (2004, 2005) skriver att det krävs insatser i form av uppfostran med belöning, straff och kanske olika behandlingsprogram. Den avvikande personen ska förstå att det är förbjudet att vara annorlunda och ska därför tränas att bli "normal".

Norrö (2006) är emot uppfostringsmetoder som går ut på att frånta egenskaper och utveckling för att bli samhällsnorm. När de drillar barn på det sättet så utvecklas de inte, utan det blir bara ett mekaniskt rollspel för dem. Hon funderar på om barnet själv kan utvecklas, om det finns något utrymme för det. Hon säger:

”Jag skulle tro, att ju mer ”normal” han verkar utifrån, desto mindre sitt rätta jag är han. Hans eget väsen förnekas, han själv duger inte, är inte älskad. Bara om han ”beter sig rätt”, är han en riktig människa (Norrö, 2006:45).”

Skjöld Wennerström & Bröderman Smeds (1997) skriver om Maria Montessori, som utvecklade en pedagogik för mentalt handikappade barn. Hon har ett synsätt på normalisering; det är ett barns optimala utveckling och har inte alls något med att göra barn normala. Då ett barn har blivit normaliserat har det kommit långt när det gäller självkontroll, självdisciplin samt vilja. Kroppen och intellektet samarbetar i en helhet. Barnet har även utvecklat en stark ansvarskänsla mot sig själv och andra i sin närhet. Maria Montessori menar att dessa egenskaper gör att förståelsen ökar mellan människor. Hur uppnår då barn normalisering? Jo genom att bland annat uppnå djup koncentration i någon aktivitet, arbeta med händerna, känna tydliga ramar och känna respekt för andra.

Vad är då normalt när det gäller kognition och kommunikation av olika slag i samhället? Hur ser forskningen på det?

Kognition

Personer med typisk utveckling

Enligt Dahlgren (2007) och Frith (2000) är kognition förmågan att bearbeta intryck och utifrån det styra beteendet. Frith (2000) skriver att det finns ett kognitivt synsätt, vilket innebär att psykolog eller terapeut försöker förklara beteenden som grundar sig på ett antal mentala processer och mekanismer. Förmågor som ingår är bland annat central koherens, theory of mind (mentalisering) och exekutiva funktioner.

Central koherens (samordning)

Central koherens handlar om att få ihop delar till en helhet; man ser helheten före delarna, skriver Attwood (2008), Dahlgren (2007) och Gillberg (1997).

Om vi har en bra central koherens så är det lätt att se vad som är relevant eller överflödigt i en situation, anser Attwood (2008). Enligt Dahlgren (2007) blir det lätt att lära känna sin omgivning och även lätt att förstå mänskligt beteende om man kan sätta individens beteende i ett sammanhang.

Det ingår perception i vår tankeprocess. Informationen från sinnesintrycken bearbetas och delar blir till helheter som så småningom ger sammanhang. Det är därför perceptionen ska ligga som underrubrik här.

Perception

Enligt Sjödén (1994) ingår perception i vår tankeprocess och är därför viktig för våra handlingar. Det är i hjärnan som sinnesintrycken organiseras och tolkas. All stimulus tas emot av sinnesorganen som för informationen kodad till hjärnan, där det sker processer i olika områden. Informationen bearbetas och delar blir till helheter. Olika slag av information kan vävas samman och vi kan uppfatta hela sammanhang. Sedan så bearbetas informationen och vävs samman ytterligare med tidigare erfarenheter så att vi även förstår sammanhangen. Kortfattat skulle det kunna sägas, enligt Wallenkrans (1997) att perception är hur information tas in, tolkas, bearbetas och vävs samman med tidigare erfarenheter. När det gäller den auditiva perceptionen är den inblandad i allt språkligt men behöver även ha hjälp av andra perceptionsförmågor, anser Wallenkrans (1997). Visuell perception behövs för kommunikation av olika slag. Vi behöver se ansiktsuttryck, gester och kroppshållning för att förstärka vad personen vill framföra med sitt budskap.

Sperber & Wilson (1995) tar här nedan upp hur framgångsrik kommunikation går till, hur bearbetning av information görs. Denna rubrik nedan bör finnas mellan central koherens och mentalisering som en egen rubrik eftersom avsnittet berör båda dessa teorier.

Bearbetning av information

Sperber & Wilson (1995) anser att det viktigaste vid framgångsrik kommunikation är att mottagaren har en förmåga att dra slutsatser om avsändarens avsikter. Om inte detta sker automatiskt blir kommunikationen mycket besvärlig eftersom det inte är lätt, i princip omöjligt att förstå ironi och läsa mellan raderna. Enligt Sperber & Wilson (1995) finns det två sätt att kommunicera. För det första kodar eller avkodar vi ord inne i hjärnan för att det ska bli till meningar. Sedan har vi en naturlig förmåga att förstå metaforer, bildliga uttryck samt ironier. Genom detta kommunikationssätt åstadkommer vi sedan en slutledningsförmåga.

Det andra sättet enligt Sperber & Wilson (1995) är att kommunicera genom tydlighet och slutledning. Då har inte talaren egen erfarenhet av det sagda. Vi försöker identifiera avsikten med kommunikationen. Det är viktigt att den som kommunicerar uppfyller två syften. För det första behövs en informativ intention för att tydligt visa en del förutsättningar för att förstå. För det andra behövs en kommunikativ intention för att tydligt visa ömsesidigt informativt syfte. Enligt Sperber & Wilson (1995) måste vi identifiera intentionerna eftersom de kan förmedla olika innebörd. Exakthet bör undvikas när det gäller siffror till exempel och metaforiska uttryck är bra vid kommunikation. Vid slutet av varje avslutande process har varje individ till sitt förfogande en speciell mängd med sammanhang som är skild från det ursprungliga sammanhanget. Varje sammanhang innehåller en eller fler mindre sammanhang som i sin tur finns i en eller flera större sammanhang.

Människan ska utnyttja resurserna så effektivt som möjligt för att kunna bearbeta informationen som ges, anser Sperber & Wilson (1995). Vår uppmärksamhet ska därför automatiskt riktas mot den information som är relevant för den specifika situationen. Detta innebär att vi ska använda små kognitiva insatser för att ändå få ut mycket kognitiva effekter. Ju mer vi har tillgodogjort oss vid ett annat tillfälle i en liknande situation desto mindre resurser behöver vi utnyttja. När människan kommunicerar så vill hon att andra människor omkring ska uppmärksamma henne. Den som lyssnar vet vad som ska bearbetas och den som talar vet vilka ordval som ska användas, menar Sperber & Wilson (1995).

Sammanfattning av bearbetning

Vid framgångsrik kommunikation har mottagaren förmåga att dra slutsatser om avsändarens avsikter, förstå ironi och läsa mellan raderna för exempel. Det är viktigt att den som kommunicerar uppfyller två syften. För det första behövs en informativ intention för att tydligt visa en del förutsättningar för att förstå. För det andra behövs en kommunikativ intention för att tydligt visa ömsesidigt informativt syfte. Det är viktigt att utnyttja resurserna så effektivt som möjligt för bearbetningen och att rikta uppmärksamheten för ändamålet relevant information. Vi ska använda små kognitiva insatser för att ändå få ut mycket kognitiva effekter.

Theory of mind (mentalisering)

Människan utvecklar en förståelse för att hon själv och andra har tankar, föreställningar och behov och att detta påverkar ens egna och andras beteenden. Det är viktigt att förstå att det egna mentala tillståndet kan skilja sig från en annans, trots att vi befinner oss i samma situation, anser Dahlgren (2007). Vi förstår varför någon beter sig på ett visst sätt.

Handlingarna görs inte bara slumpmässigt utan det finns alltid avsikter bakom dessa, skriver Holm (2009). De hjälper oss också att analysera situationer då personer använder sig av vita lögn, metaforer och undermeningar, skriver Dahlgren (2007). Theory of mind är helt inriktat på samspelet mellan människor och förmågan att kunna dra slutsatser av det sociala beteendena, det vill säga vad som sker med hjälp av de sociala koderna.

Det är väldigt viktigt med den här förmågan eftersom det är avgörande för att förstå vad andra tänker, så att det går att lista ut hur de kommer att agera, skriver Holmqvist (2004). Enligt Rydén & Wallroth (2008) handlar theory of mind om trygghet och osäkerhet; vi försöker förstå oss på andra och oss själva utan att egentligen veta om det är rätt eller fel. Enligt Attwood (2008) har de flesta personer ganska lätt för att läsa av andras tankar. De läser av ansiktsuttryck, tolkar kroppsspråk och tonfall. Stadler (2008) tillägger att förmågan till theory of mind hör ihop med att kunna läsa av andras ansiktsmimik och kroppsspråk.

Frostegård (2008) vinklar det här med theory of mind på ett annat sätt. Han menar att en människa mycket väl kan förstå orsak och samband utan att kunna mentalisera. Dessutom kan det förekomma i flera led utan större problem. Vi använder ändå inte vår kapacitet jämt. Dessutom behöver vi inte alltid veta vilka strategier andra har eller vad andra tycker eller tänker om en, i många vardagliga situationer. Frostegård (2008) menar även att det kan bli till fördel att ha brist på theory of mind just när det gäller att lösa vissa analytiska uppgifter.

Att kunna lösa vissa analytiska uppgifter måste innebära att en person kan tänka ut och använda nya eller speciella strategier inom exekutiva funktionerna.

Exekutiva funktioner

Exekutiva funktioner är inte viktiga i aktiviteter som är rutiner eller automatiserade, skriver Dahlgren (2007). Däremot behövs funktionerna då nya strategier behövs eller om flera olika uppgifter ska lösas under en kort tid. Enligt Attwood (2008) behöver vi ha förmågan att tänka ut och använda oss av nya strategier. Det vill säga det är viktigt att kunna planera för ett mål och ha en strategi för att nå det målet, anser både Attwood (2008) och Gillberg (1997). För att kunna förstå omvärlden är exekutiva funktionerna viktiga. Särskilt viktiga är de i situationer som kräver beslut på hög nivå, vid konflikter och för att avbryta oönskade beteenden, skriver Dahlgren (2007).

Vidare framför Attwood (2008) och Dahlgren (2007) att för att kunna förstå en händelse måste vi förstå att den består av flera separata händelser som påverkar varandra. Det är viktigt att utvärdera sin händelse och dra slutsats samt värdera den utifrån tidigare erfarenheter. Dessutom kanske det behövs förändringar i sitt eget beteende utifrån situationen som har uppstått, anser Attwood (2008) och Dahlgren (2007). Attwood (2008) tillägger att det är nödvändigt att reflektera över och utvärdera sina egna handlingar samt kunna hämma och kontrollera sina impulser.

Enligt Gerland et al (2007) är en fungerande föreställningsförmåga en förutsättning för att de exekutiva funktionerna ska fungera. Det innebär att det går att se uppgiften framför sig. Som ett exempel på det är hur man bäddar en säng. Sedan är det viktigt att komma ihåg hur man gjorde förra gången man bäddade sängen. Andra viktiga saker är koncentrationsförmågan och att hålla tillbaka impulser så man inte gör andra saker på väg till bäddningen. Till sist är det viktigt med flexibilitet, att man vet att man byter lakan om de är smutsiga, trots att det kanske bara har gått två dagar sedan sist.

Gerland et al (2007) nämner att det är viktigt att komma ihåg hur man gjorde en uppgift tidigare. Då kommer vi in på minnet och eftersom forskningen ofta anser att arbetsminnet hör till de exekutiva funktionerna så läggs minnet in under de exekutiva funktionerna.

Minne

Enligt Dahlgren (2007) består minnet av Korttidsminne/arbetsminne och långtidsminne. Arbetsminnet håller informationen kvar under en kort tid medan vi utför en uppgift. Det används för att komma ihåg vad som ska göras härnäst, hur vi ska lösa problem och för att vi ska kunna vara uppmärksam. Ofta anser forskningen att arbetsminnet hör till de exekutiva funktionerna.

Långtidsminnet består av procedurminne och perceptuellt minne, samt av semantiskt minne och episodiskt minne. Både procedurminnet och perceptuella minnet är automatiserade. I procedurminnet ingår olika rörelsescheman så när barnet exempelvis har lärt sig att gå så behöver han/hon inte tänka på hur det ska gå till. Det perceptuella minnet hjälper oss att identifiera objekt i omgivningen. När vi vet exempelvis att ett bord är ett bord så behöver vi inte ta fram kunskapen på ett medvetet sätt, skriver Dahlgren (2007). Enligt Dahlgren (2007) lagras alla faktakunskaper i det semantiska minnet och även då ordens betydelse och vad begreppen har för samband med varandra. Händelser som vi har varit med om lagras i episodiska minnet. Det minnet är beroende av sammanhanget och platsen eller tiden som ledtrådar för att vi ska kunna komma ihåg händelsen.

Sammanfattningsvis förstår vi att minnet har mer eller mindre betydelse för vårt sätt att kunna fungera tillfredsställande i samhället. Det är svårt, nästan omöjligt, att föra en kommunikation med nedsatta minnesfunktioner. De Clercq (2007) anser att kommunikation ger makt och ett barn med typisk utveckling lär sig det redan vid födseln. Det skriker om det är hungrigt eller vill ha sällskap med flera orsaker. Hur fungerar det då för personer med Aspergers syndrom, speciellt inom kognition och minne?

Personer med Aspergers syndrom

Tidigare under rubriken "Personer med typisk utveckling" beskrivs att kognition bland annat består av central koherens, theory of mind och exekutiva funktioner. Det här är tre teorier som Holmqvist (2004) är väldigt kritisk till eftersom hon anser att de är antiteorier för personer med autism och Aspergers syndrom. Alla tre begreppen beskriver förmågor som personer med typisk utveckling besitter, men som i mer eller mindre utsträckning saknas hos personer med Aspergers syndrom. Holmqvist (2004) tycker att teorierna bara visar vilka färdigheter de flesta människor har och inte hur personer med Aspergers syndrom fungerar socialt i samhället. Hon anser att det är ett bristmodelltänkande.

Central koherens (samordning)

Vid Aspergers syndrom är central koherens ofta bristfällig. Personer som har Aspergers syndrom har svårt att se helheten utan de fixerar lätt vid detaljerna. Ibland kan det vara en fördel men för det mesta blir det till problem i vardagslivet, anser Gillberg (1997). Agneta Nydén (2000) har också kommit fram till i sin doktorsavhandling, att barn som hon har studerat har en mycket god förmåga att se detaljer men stora svårigheter med helhet och sammanhang. Hon har jämfört 120 diagnoserade barn, varav tio är flickor, som är mellan fem och femton år med Aspergers syndrom, autism och DAMP. När det gäller Performance IQ så ligger barn med Aspergers syndrom närmre nivån till barn med autism och ger därför samma likheter med dem. Performance IQ består av bildkomplettering, kodning, bildarrangemang, blockmönster och figursammansättning. De med Aspergers syndrom är något sämre just på kodning, blockmönster och figursammansättning än barn med autism när det gäller IQ- nivå 71- 105, kommer Nydén (2000) fram till.

Ett exempel på central koherens är när barn inom autism lägger pussel med baksidan uppåt. De tittar på bitarnas former istället för den bild som pusslet ska bilda, skriver Holmqvist (2004). När de ska lära sig nya ord så är det inte säkert att de riktar sin uppmärksamhet åt det som de med typisk utveckling tycker är väsentligt, utan det blir säkerligen någon detalj.

Annars kan det även bli situationsbundet, skriver De Clercq (2007). Det kan bli extremt svårt att lära känna sin omgivning, svårt att hitta, om man har svag central koherens. De med Aspergers syndrom ser detaljerna och får ingen helhetssyn över omgivningen, skriver Dahlgren (2007). Personer med Aspergers syndrom har problem med att avgöra vad som är viktig och oviktig information och får därför ingen helhet, inget mönster. Det gör att personer med Aspergers syndrom inte får någon känsla av sammanhang. Ibland kan de till och med upptäcka detaljer och få ett sammanhang som exempelvis inte personer med typisk utveckling kan uppfatta, skriver Attwood (2008) och Happe (2000). Bristande central koherens kan ge upphov till kreativitet, anser Stadler (2008).

Perception

Personer med Aspergers syndrom har ofta problem med perception vilket handlar om hur och vad vi upplever med våra sinnen, skriver Andersson (2002). Andersson (2006) tillägger att perceptionskänsligheten ofta är störst i barndomen. Svårigheterna kan yttra sig på olika sätt och kan skilja från person till person, skriver både Andersson (2002) och Andersson (2006). Barn med Aspergers syndrom är ofta mer känslig för sinnesintryck än barn med typisk utveckling och kan därför uppleva vissa ljud, ljus, lukter eller smaker som direkt outhärdliga, anser Winter (2008). Enligt Andersson (2002) kan många även ha svårt att koncentrera sig och prioritera vad som är viktigt eller inte bland sinnesintrycken.

För en del personer finns det svårigheter att skilja på förgrundsljud och bakgrundsljud. Andra har problem att sorla bort alla intryck, så det blir alldeles för mycket inne i huvudet, skriver Andersson (2002). Bogdashina (2005) tar också upp förgrundsljud och bakgrundsljud och tillägger att det är svårt att filtrera ljudet. Det medför att all sensorisk information tas in via detaljer och helheter. Enligt Andersson (2002) så har vissa personer med Aspergers syndrom svårigheter med avståndsbedömning så att de knuffar till andra personer eller går in i materiella ting. Ytterligare personer kan ha svårt att orientera sig i lokaler eller utomhus. Winter (2008) tillägger att svårigheter i avståndsbedömningen bland annat kan visa sig när personen ska nerför en trappa. Enligt Andersson (2002), Andersson (2006) och Winter (2008) kan många också ha problem med beröring, kläderna måste kännas på ett visst sätt. När det gäller beröring så skriver Gerland et al (2007) att det är ganska vanligt att människor med Aspergers syndrom har svårare med lös beröring än lite hårdare. Sedan är oväntad beröring värre än förberedd. Ibland kan smärta ställa till bekymmer eftersom det finns personer med Aspergers syndrom som är ovanligt okänsliga för det, skriver Andersson (2006). Om de kommer till sjukhuset med någon åkomma som vanligtvis ger smärta och de inte ens kan visa det med sitt kroppsspråk så är det lätt hänt med en felbehandling.

Andersson (2006) tillägger också att andra personer med Aspergers syndrom istället kan vara känsliga för smärta genom att de inte automatiskt kan sortera bort småsmärtor. Enligt Winter (2008) kan fysisk smärta upplevas när någon tar i honom/henne. En del kan reagera på smärta när naglar och hår klipps, skriver Gerland et al (2007).

Andersson (2006) skriver att en del personer med Aspergers syndrom är känsliga för ljus som exempelvis lysrör eller halogenlampor. Enligt Winter (2008) tycker vissa barn att starkt ljus kan vara plågsamt men att en del av dem ibland istället fascinerar av ett visst ljus. Känsligheten för lukt och smak är också ett annat problem men förekommer sällan hos vuxna med Aspergers syndrom. När det gäller temperatur så är en del personer extra känsliga för kyla eller värme, skriver Andersson (2006). De flesta barn med Aspergers syndrom har ofta problem med koordinationen vilket gör att de ofta har svårt med bollsporter och ger därför ett klumpigt intryck. Det klumpiga intrycket kan även finnas kvar hos en del vuxna. Ofta förekommer en ovanlig gångstil som kan vara väldigt tydlig eller nästan omärklig, skriver Andersson (2006). Det är vanligt med svårläslig handstil, tillägger Winter (2008).

Tidigare har bearbetning av information redovisats hos personer med typisk utveckling. Här nedan beskrivs bearbetning av information hos personer med Aspergers syndrom.

Bearbetning av information

Det kan uppstå missförstånd och konflikter om en person med Aspergers syndrom inte kan analysera något som sägs utifrån ett sammanhang. Att betrakta sin omvärld på samma sätt hela tiden blir ofullständigt och kan helt enkelt bli farligt ibland, som exempelvis när någon ska över en gata med signaler för gående. Om vi stannar mitt på övergångsstället för att det helt plötsligt blir röd gubbe, så blir vi en fara. Mänskligt beteende blir också svårt att förstå om det inte går att sätta sig in i personers beteende i ett sammanhang, anser Dahlgren (2007). Enligt Clercq (2007) leder det associativt tänkandet till problem i kommunikationen. Personer med Aspergers syndrom har både distraktion inifrån och utifrån. Det är deras associativa tänkande som kommer inifrån och för många synintryck och andra stimuli som kommer utifrån. Det är de irrelevanta stimuli som leder till distraktionen. Dessutom använder de sina egna kriterier på vad som är viktigt att notera. Det är vanligt att personer som har Aspergers syndrom uppmärksammar det som de med typisk utveckling ser som ovidkommande, men uppfattar inte det som mest är i ögonfallande i en situation. Det här kan bero på att personer med Aspergers syndrom inte kan bearbeta informationen i ett sammanhang, kan inte avgöra vad som är relevant. Att inte kunna se helheten gör att det blir svårt att bearbeta informationen för att skapa meningsfullhet, anser Happe (2000).

Enligt De Clercq (2007) så går förståelseprocessen till på ett annorlunda sätt hos barn med Aspergers syndrom, eftersom de måste översätta allt de ser för att få fram en betydelse. När de underförstådda likheterna tar överhand och barn med Aspergers syndrom inte längre visuellt kan tillägna sig sina svar grundat på det, kommer problemen tydligare fram. Vissa barn har enligt Winter (2008) svårt att tolka och omvandla ord så att det blir ett meningsfullt språk för dem. De Clercq (2007) anser att perceptionen spelar en betydande roll och då framförallt detaljerna som blir det viktigaste för att få ett syfte och en betydelse. Barn med Aspergers syndrom har ett fragmenterat tänkande och bearbetar informationen steg för steg. Det gör att de har en tendens att betrakta satser som ord och helheten i samtalet utgör en enda enhet. Byggstenen i språket är en hel sats, skriver De Clercq (2007).

Dahlgren (2007), De Clercq (2007) och Gillberg (1997) skriver att många uttryck, metaforer och ironier kräver att vi blixtnabbt analyserar det i relation till sammanhanget. Om vi inte lyckas med det så går samtalet överbord. Många personer med Aspergers syndrom har problem med att analysera med snabbhet. Enligt Dahlgren (2007) görs troligtvis analysen på ett medvetet plan, vilket gör att samtalet kan försvåras och fördröjas. Gillberg (1997) anser att det kan uppstå tystnad i samtalet på grund av att en person med Aspergers syndrom har behov av att analysera det sagda innan det går bra att gå vidare. Det underlättar att skriva ner det sagda och sedan i lugn och ro analysera materialet. Enligt De Clercq (2007) tar det tid att bearbeta informationen, så därför blir det svårigheter att ändra uppmärksamhet från ett ämne till ett annat i ett samtal. Normalt i ett samtal måste personer hålla reda på vad de hör, säger och hur de säger det och om lyssnaren förstår och kan tolka vad de säger. Detta klarar inte personer med Aspergers syndrom av.

Här under bearbetningen har det framkommit att det kan ta ganska så lång tid att analysera ett samtal. Eftersom personer med Aspergers syndrom har svårt att läsa av ickeverbal kommunikation så kan det bli svårigheter att förstå egna och andras tankar, behov och beteenden. Det är vår mentalisering det handlar om.

Theory of mind (mentalisering)

Att ta allt bokstavligt ställer till problem, även i vuxen ålder. Personer med typisk utveckling kan tolka ansiktsuttryck och tonfall och sätta in det i kontexten och kan då veta om någon retas eller är sarkastisk. Det förstår ofta inte personer med Aspergers syndrom och blir då lätt förvirrade, skriver Attwood (2008). Det är svårt för personer med Aspergers syndrom att förstå andras avsikter och det kan även bli så att de kan såra andra utan att förstå det, anser Winter (2008). Bristen i theory of mind hos personer med Aspergers syndrom kompliceras av att den person med typisk utveckling också då får problem att tolka ansiktsuttryck tillbaka.

Det medför kanske att det inte går att lista ut vad personen med Aspergers syndrom tänker och känner eftersom det är lätt att uppleva att en person med Aspergers syndrom har en annorlunda mimik. Detta medför att vissa personer kan uppleva det obehagligt och till och med bli rädda för personer med Aspergers syndrom, anser Stadler (2008). Enligt Winter (2008) har barn med Aspergers syndrom svårigheter att anpassa och uttrycka känslor efter olika situationer. De kan bli mer känslolösa än situationen kräver och kan se oberörda ut fast de verkligen bryr sig. Humöret kan förändras snabbt. Dessutom kan barn visa fel känslor i olika situationer, exempelvis gråta när de är arga eller när något är roligt. De förstår när någon är glad eller ledsen men vet inte alltid hur de ska bete sig i dessa situationer. Dessutom är det lätt att barn med Aspergers syndrom misstolkar andra personers ansiktsuttryck eller tonfall, vilket gör att hela budskapet inte kommer fram.

Aspergers syndrom är ingen känslomässig störning utan det är kognitiva problem som gör att det är svårt att förstå egna som andras känslor. Det betyder inte att personer med Aspergers syndrom är känslolösa, skriver Stadler (2008). Många med Aspergers syndrom kan inte identifiera sina känslor kognitivt, det vill säga kopplingen mellan känslor och tänkande kan vara otillräcklig. Enligt Gillberg (1997) är förmågan hos personer med Aspergers syndrom att sätta sig in i andra människors känslor och tankar kraftigt nedsatt och då speciellt hos barn. Trillingsgaard (1999) påstår att autistiska människor inte förstår att andra människor har förväntningar, känslor och tankar. Det gör att även personer med Aspergers syndrom som fungerar bra i samhället upplevs extremt naiva och saknad av social kompetens. De kan inte vara beräknande och absolut inte lura andra människor. Dessvärre är de själva lättlurade. Svårigheterna ligger alltså i att kunna förstå andras tankevärld och handlar inte alls om att personer med Aspergers syndrom inte har någon medkänsla, inte har någon empati anser, Trillingsgaard (1999). Det visar sig att ju äldre personerna blir, desto duktigare blir de. Troligtvis finns det nog svårigheter ändå då någon pratar om någon person i flera led bakåt, tror Gillberg (1997). Dock kan begåvade personer med denna diagnos lära sig att förstå känslor på andra och sig själva. Men många och kanske framför allt män med Aspergers syndrom lär sig aldrig, anser Stadler (2008).

Enligt De Clercq (2007) och Gillberg (1997) finns det svårigheter när de med Aspergers syndrom utsätts för ett vanligt samtal eftersom det många gånger kan vara svårt att förstå innebörden i det som sägs. Det är inte så lätt att ta till sig det sociala sammanhanget för att uppnå en bättre förståelse av meningen med samtalet. Happe (2000) anser att kommunikationen kan kollapsa genom att samtalet missförstås från två håll eftersom den ena personen kanske inte har sammanhanget lättillgängligt. Det kan bli så att en person med Aspergers syndrom misslyckas med att få sitt budskap tillgängligt för exempelvis en person med typisk utveckling.

Även Frostegård (2008) tar upp i sin bok "Nästan allt om människan....." problemet med att fungera i det sociala samspelet eftersom de flesta människor inte behöver tänka på vad som sägs och görs. Det blir helt naturligt för personer med typisk utveckling men väldigt svårt många gånger för personer med Aspergers syndrom eftersom de måste tänka och fundera hela tiden.

Samspelet med andra människor ställer till bekymmer eftersom personer med Aspergers syndrom inte hinner få fram all den sociala information som behövs vid det givna ögonblicket, skriver Gillberg (1997). Enligt Attwood (2008) kan speciellt barn med Aspergers syndrom bli betraktade som respektlösa och ohövliga om de inte kan avläsa att övriga exempelvis har fått nog av deras beteende eller konversation. Om ett barn får en fråga vad som har hänt i skolan, så vet de med god mentalisering vad som skulle vara intressant att berätta. Barn med Aspergers syndrom kan inte förstå vad som är viktigast att berätta så antingen säger de inget eller annars går de in på detaljer. Ämnen och aktiviteter som vanligtvis intresserar flertal barn kan kännas tråkiga för barn med Aspergers syndrom, skriver, Attwood (2008).

Personer med typisk utveckling har en snabb och effektiv mentalisering i sociala situationer medan personer med Aspergers syndrom bearbetar sin information långsamt. Bearbetningen ger upphov till en tidsförskjutning, vilket gör att samtalet kommer i obalans. Den försenade reaktionstiden kan göra att andra kan uppleva personer med Aspergers syndrom som formella, pedantiska eller begåvningshandikappade, skriver Attwood (2008). Även ifall en person med Aspergers syndrom har en ganska god förmåga till mentalisering så har han/hon svårigheter att avgöra vad som är viktig information eller inte.

Det är lättare att bearbeta informationen utan stressfaktorer, skriver Attwood (2008). Enligt Frith (1994) betyder inte budskapet i sig själv i vardaglig kommunikation något, utan poängen med budskapet. Vi måste veta varför den andra personen förmedlar en viss tanke och dessutom måste vi bli säkra på att den andra förstår vad vi vill förmedla. Personer med typisk utveckling har många verbala och ickeverbala signaler för att nå fram med sina intentioner. Om det brister i theory of mind kan det bli svårt att förstå hur budskap ska förmedlas till andra. Det kan även då bli svårt till exempel att förstå hur ett beteende kan förändras hos en och samma person trots att situationen ser likadan ut. Dessutom tror de som har brist på theory of mind att allt som sker i omvärlden verkar vara riktat mot en själv, skriver Dahlgren (2007). Mentaliseringen hos personer med Aspergers syndrom kanske fungerar förträffligt i en situation, i hemmet exempelvis, men kanske inte i en ny situation med andra människor, tror Dahlgren (2007).

Exekutiva funktioner

Enligt Andersson (2002) och Gillberg (1997) är ofta de exekutiva funktionerna bristfälligt utvecklade hos personer med Aspergers syndrom. Det visar sig i deras störda tidsuppfattning, dåliga planeringsförmåga samt svårigheter att hämma impulser. På det hela så handlar det om att kunna påbörja och avsluta aktiviteter och arbetsuppgifter, skriver Andersson (2002). Det blir alltså svårt att hantera nya situationer som kräver en tanke som är medveten, tillägger Holmqvist (2004). Det finns svårigheter för en del personer med Aspergers syndrom att skifta uppmärksamhet. Det är svårt att föra över tankarna från en arbetsuppgift till en annan innan den pågående arbetsuppgiften är avslutad. Det gör att personer med Aspergers syndrom har svårt att disponera sin tid och att prioritera viktiga arbetsuppgifter, anser Attwood (2008).

I en studie undersöker Nydén (2000) 40 pojkar i åldern ca åtta till elva år när det gäller exekutiva funktioner och brist på uppmärksamhet. I testen ingår lika många pojkar i varje grupp. Grupperna består av barn med Aspergers syndrom, ADHD, läs och- skrivhandikapp RD/WD samt barn utan någon diagnos. De utan någon diagnos är valda från skolor i Göteborg. De diagnoserade barnen är tagna från projekt på barnneuropsykiatriska kliniken i Göteborg och har en verbal IQ på mer än 70. I resultatet visar Nydén att alla diagnoserade barn har svårt att komma igång och sedan avsluta en uppgift. Det tar även tid att reagera på en konflikt jämfört med barn utan diagnos. Det visar sig alltså att barn med typisk utveckling är mycket snabbare att komma igång och sedan avsluta en aktivitet samt att de lättare kan ta konflikter då det ska ske snabbt, än vad barn med Aspergers syndrom kan.

För personer som har en god exekutiv förmåga fungerar mycket automatiskt; det bara flyter på. De får en helhetssyn över dagens innehåll. För personer med Aspergers syndrom kan varje dag vara en ny dag, likaledes en sådan vanlig aktivitet som att duscha kan bli en helt ny aktivitet. Därför kan många leva ett liv med total kaos eftersom inget går automatiskt, skriver Andersson (2002) och Stadler (2008). Enligt Dahlgren (2007) är bristande exekutiv funktion också när man bygger upp hela sin tillvaro på rutiner; allt ska ske enligt en viss ordning som inte går att bryta. Enligt Attwood (2008) reagerar personer med typisk utveckling snabbt på feedback och klarar av att ändra strategi eller riktning. Då det finns brist i exekutiva funktionerna så kan det bli svårigheter med att tänka ut hur strategierna ska ändras, trots feedback.

Att bygga upp hela sin tillvaro på rutiner beror även säkerligen på minnet och om personer med Aspergers syndrom blir störda så försvåras allt oavsett feedback. Många forskare anser att just arbetsminnet tillhör exekutiva funktionerna. Därför handlar nästa rubrik om minne.

Minne

Personer med Aspergers syndrom som har problem med arbetsminnet glömmet snabbt bort en tanke, skriver Attwood (2008). En del med Aspergers syndrom har svårigheter att automatisera kunskaper och är helt beroende av det semantiska minnet i alla situationer, som exempelvis när de ska klä på sig. De måste helt enkelt tänka på hur de ska göra. Om de med Aspergers syndrom då blir störda så försvåras momentet eller till och med kanske avstannar, menar Dahlgren (2007). Det perceptuella minnet gör att det kan bli mycket svårt att hitta i omgivningen för de med Aspergers syndrom, speciellt om det är helt nya miljöer. De hittar säkerligen i invanda miljöer men kan om de blir distraherade tappa lokalkännedom. Om vi har svårigheter med det episodiska minnet så har vi svårigheter att komma ihåg händelser som vi varit med om eller blandar ihop nutid och dåtid med varandra. Det kan bli svårt att komma ihåg när och var händelsen har ägt rum. Dessutom kan andra minnen blandas ihop i minnesbilden av just den specifika händelse det handlar om, skriver Dahlgren (2007). Enligt Rydén et al (2008) kan det dessutom vara så att barn inom autismspektrumtillståndet har svårt att minnas om det är de själva eller någon annan som har gjort något kanske olämpligt och minnena blandas lätt samman. Det kan därför lätt bli missförstånd och barnet eller någon annan bli oskyldigt dömd.

Happe (2000) tror att det stora minneskapacitet som många inom autistiska spektrum har, gör att informationen blir meningsfull ändå trots svårigheterna. Hon tänker sig också att just oförmågan att kunna bearbeta informationen för att skapa en mening, gör att ett utantillminne har utvecklats. Men det kan även förhålla sig så, att på grund av detta enastående minne så har personer med Aspergers syndrom inga behov av att ta in relevant information för att bearbeta och lagra.

Här har jag nu tagit upp hur minnet kan påverka personer med Aspergers syndrom. Det för över tankarna till hur det fungerar med verbalt språk och ickeverbalt kommunikation. Minnet finns ju även med i dessa situationer som är lätt att förstå, efter att ha läst "minne".

Kommunikation

Personer med typisk utveckling

Verbalt språk

För att språket ska bli effektivt så måste rösten sättas i relation till det visuella och fysiska känslomässiga beteendet, anser Asher (2000). Det här krävs för att andra ska förstå vad vi försöker förmedla. Asperger (2000) skriver att genom tonfallet kan vi höra i vilket förhållande en person står till varandra, trots ordens bokstavliga betydelse. Hur vi pratar med olika tonfall kan oftast inte förstås intellektuellt, utan vi måste ha en intuition för det. Det avslöjar vad någon tänker, deras dolda avsikter. Vi ska kunna avgöra vad som är sant och inte sant, vad personen verkligen menar eller inte menar. Ibland behövs inte ens ett helt ord utan bara kanske en eller två bokstäver i ett ord för att vi genast ska förstå vad som sägs. Det beror på att sammanhanget avgör val av rätt ord. Ett exempel på det här är om vi går på en strand och pratar om att vi ska plocka vackra sn... Då vet vi att det handlar om snäckor och inte snokar. Betoningen av ett ord i en mening avgör betydelsen av det men även hela sammanhanget spelar en viktig roll. Om vi betonar fel ord i en mening så byter meningen helt innebörd, menar De Clercq (2007).

Det lilla barnet övergeneraliserar och ett exempel på det är en "stol". Allt som vi sitter på blir stol så som soffa, fåtölj och pall. Barn lär sig automatiskt begrepp och har lätt för sig att förstå språkets egentliga innebörd och dess betydelse, skriver De Clercq (2007). Barn kan höra ett nytt ord en enda gång för att komma ihåg det, även ifall det är ett svårdefinierat begrepp. De Clercq (2007) liknar det vid att ha rätt etikett på sitt eget språk utan att lära sig själva begreppet. Barn använder inte en komplicerad grammatisk struktur; de måste helt enkelt ha vuxit i den. De associerar nya ord med föremål, det som andra i barnets närhet riktar sin uppmärksamhet mot. Småbarn har ett fritt språk med påhittade ord och uttryck som sedan växer bort när de blir lite äldre. Enligt Dahlgren (2007) och De Clercq (2007) analyserar barn information med hjälp av det enskilda ordet som sin byggsten. Den grunden vi bygger på är självaste ordet. På det sättet kan vi bli väldigt kreativa. Enligt De Clercq (2007) är de flesta personer med typisk utveckling medvetna om alla sina sinnen när de pratar och använder dessa. De behöver inte alls tänka så länge innan de kan ge ett svar på en fråga. Enligt De Clercq (2007) så går förståelseprocessen närmast reflexmässigt hos barn. Det lilla barnet vet instinktivt att betydelsen är viktigare att förstå än den bokstavliga observationen av något. Det finns mängder av dolda betydelser i språket som vi bara tar in i hjärnan helt intuitivt, utan att ens tänka på det. Dessutom förstår vi vilken den rätta innebörden är.

Crafoord (1994) menar att vi ibland använder metaforer medvetet för att kringgå det direkta tilltalet, som kanske är känsloladdat. Ett samtal har två sidor, ett innehåll och en form. Innehållet är själva språket och formen är ickeverbal kommunikation, skriver De Clercq (2007). Crafoord (1994) menar att vi ibland använder metaforer medvetet för att kringgå det direkta tilltalet, som kanske är känsloladdat. Orden vi använder är ofta dubbeltydiga vilket ger oss en ny dimension i samtalet. Enligt Asher (2000) sker den direkta kommunikationen med andra människor mer med ickeverbal kommunikation än med verbalt språk. Vi kommunicerar verbalt med ord, skrivna eller talade, dessutom ickeverbalt genom kroppshållning, mimik, tonfall och röstläge med flera. Ibland ger vi dubbla budskap, ett med orden och ett annat med kroppen. Orden vi använder är ofta dubbeltydiga vilket ger oss en ny dimension i samtalet.

Ickeverbal kommunikation

Det är mycket svårare att ändra sitt kroppsspråk än att ändra sitt ordval och det gör att kroppen ofta visar vad vi känner, menar Blume et al (2006). Detta gör att vi kan få igång ett samtal eller avsluta det med hjälp av kroppsspråk, gester med flera, skriver De Clercq (2007). Kroppshållningen visar hur vi ser på oss själva och hur vi vill att andra ska uppfatta oss. Då vi har en dålig hållning, inte sträcker på ryggen och håller huvudet sänkt och blicken ner mot marken så upplevs vi som om vi har dåligt självförtroende. Däremot om vi sträcker på oss, går med rak rygg och huvudet upprätt så upplevs vi av omgivningen som en mer intressant person som är intresserad av sin omgivning och för människorna omkring oss. Forskning har visat att en persons hållning påverkar bedömningen av personen i fråga, skriver Asher (2000). Han anser att kroppshållningen är ett grundläggande element i kroppsspråket men måste kombineras med andra ickeverbala signaler för att ge den önskade effekten.

Klädsel och dofter har också stor betydelse vid kommunikation; vi bedömer en människa efter det, anser Attwood (2000). Asher (2000) anser att ögonkontakt är viktigt i kroppsspråket eftersom ögonen avspeglar rädsla, ilska, förvåning, avsky, lycka och nedstämdhet. Enligt Asher (2000) bibehåller kvinnor ögonkontakten längre än män gör och är ofta de som inleder den. Om blicken flackar omkring istället för att vi har ögonkontakt så sänder vi ut negativa signaler. Det blir problem vid exempelvis en anställningsintervju då en positiv attityd ska förmedlas. Asher (2000) tror att arbetsgivaren redan börjat bedöma oss kritiskt redan innan vi öppnat munnen. De studerar snabbt hållningen och bristen på ögonkontakt och kan feltolka kroppsspråket och därför tro att vi är avogast inställda inför tjänsten. Om vi är medvetna om detta fenomen så skulle aldrig situationen behöva uppstå. Enligt Asher (2000) är det viktigt att hålla kvar blicken i ungefär två tredjedelar av samtalet. Om det blir för lång tid så kan det uppfattas som hotfullt och om det blir för kort tid så uppfattas det som ointresse.

För att visa sitt intresse så kan vi förstärka det med nickningar då och då. Naturligt är att vi blinkar men det är viktigt att vi inte blinkar för mycket eller för lite. Normalt brukar vi under ett samtal blinka mellan tio till tjugo gånger per minut. Blinkar vi för mycket kan det tolkas som om vi inte har tillräcklig kompetens och blinkar vi för lite så ger det ett intryck av att vi inte tar in vad som sägs, anser Asher (2000).

Det är viktigt med ickeverbal kommunikation, bland annat kroppsspråk och ögonkontakt i sociala sammanhang. Vi behöver även ofta ett verbalt språk. Här nedan tas pragmatiken upp.

Pragmatik

På vilket sätt språket används i sociala sammanhang kallas för pragmatik, skriver Attwood (2000), Attwood (2008), Dahlgren (2007), Gillberg (1997) och Ors & Nettelbladt (1999). Det handlar om att förmedla social information till åhöraren med hjälp av betoningar för att kommunicera avsikter, tankar och åsikter. Dessutom kan pragmatiken handla om att få den som lyssnar uppmärksam på ny information för sammanhanget, skriver Attwood (2008). Pragmatiken är extra viktig eftersom den tolkar det sagda i ett sammanhang samt att den ser till att det blir turtagning i ett samtal, anser Adler et al (2006). Svensson (2009) delar in den pragmatiska förmågan i olika delområden som samtalsämne, turtagning, ordvalsregler, stilistisk variation, emotionell ton och kroppsspråk. Den emotionella tonen utgörs av röstens styrka, tempo och flyt och prosodi, som bland annat består av betoning och intonation. Även harklingar och hummanden ingår. Det ingår även gester, mimik och ögonkontakt, skriver Bogdashina (2005) och Ors & Nettelbladt (1999). Kroppsspråket avläser vi ofta omedvetet och tolkar det sagda efter det. Om talet och kroppsspråket inte stämmer överens är det lätt att bli förvirrad., men det blir då kroppsspråket som tolkas, anser Svensson (2009).

Enligt Attwood (2008) är barn med typisk utveckling ofta väldigt skickliga på att uppfatta och förstå sociala signaler. De kan se känslor och tankar väldigt enkelt och förstår därför vad signalerna betyder och hur man ska reagera på dessa. Redan vid sexårsåldern har barnet en god struktur i berättelsen och förstås lätt av lyssnaren. Barnet analyserar sin information för att bestämma vad som är viktigt i sammanhanget och skulle kunna vara av intresse för de personer som lyssnar. Dessutom kan det lägga till tidsperpektivet, hur lång tid det tar att berätta och hur lång tid det får ta, skriver Attwood (2008). Det finns många avvikelser i ett samtal som kan uppmärksammas som exempel att börja med en kommentar som inte är relevant för situationen eller bryta mot brukbara kulturella och sociala koder, skriver Attwood (2000) och Gillberg (1997).

Hur innehållet uppfattas av lyssnaren, enligt Svensson (2009), beror på vad den som talar avser eller kan avse med det sagda genom exempelvis ordval och intonation. Det sagda kan analyseras bokstavligt, det av talaren avsedda betydelsen eller den uppfattade betydelsen. Hur kan vi då förstå de dolda budskapen vid ett samtal? Personer med typisk utveckling avläser situationen i vilken orden sägs och reflekterar över de gester och ansiktsuttryck med flera som används, skriver De Clercq (2007). Sedan så har vi med tidigare erfarenhet av någon liknande situation. Erfarenheterna bildar sammanhang och på det sättet vet vi vad vi ska svara eller vilken handling som vi ska utöva. Enligt De Clercq (2007) tar vi hela tiden hänsyn till sammanhanget i vilket kommunikationen sker och förstår innebörden av en mening, genom att hastigt tolka situationen eller de omgivande orden. Då barn ska lära sig färdigheter, enligt Asperger (2000), så kombinerar de det med spontant skapande och imiterar de vuxnas kunskaper och färdigheter. För att färdigheterna ska få något värde så måste det finnas en jämvikt mellan skapande och imiterande.

Här har nu framförts hur personer med typisk utveckling fungerar inom kommunikation och här nedan förmedlas vad forskningen säger om hur personer med Aspergers syndrom fungerar inom samma område.

Personer med Aspergers syndrom

Verbalt språk

I en studie använder Nydén (2000) WISC för att mäta Full Scale IQ som består av Verbal IQ samt Performance IQ. Hon jämför 120 diagnoserade barn, varav tio är flickor. De är mellan fem och femton år med Aspergers syndrom, autism och DAMP. Verbal IQ består av information, likheter, aritmetik, ordförråd, förståelse och sifferrepetition. Det visar sig att barn med Aspergers syndrom har klart lättare för att ta emot information, har större ordförråd samt förstår mycket bättre än barn med autism. Verbal IQ blir därför hög hos barn med Aspergers syndrom. Sven Olof Dahlgren (2002) har i sin doktorsavhandling studerat autistiska barn som ligger inom den normala intelligensen och jämfört de med barn med Aspergers syndrom, ADHD och barn utan funktionsnedsättningar. Grupperna var jämförbara när det gällde kön och ålder (kronologisk, mental). De frågor som han ville ha svar på var bland annat kommunikation och förståelse av bildligt språk. Barnen fick höra några korta historier som alla slutade med bildliga utsagor. De enda skillnader Dahlgren (2002) kunde finna var i den språkliga kompetensen. Barn med Aspergers syndrom klarade av detta på en högre nivå än de med autism, men var klart sämre än barnen utan funktionsnedsättning och DAMP. Å andra sidan så visade barnen med Aspergers syndrom samma svårigheter som barn med autism, när det gäller lingvistiska frågor.

Personer med Aspergers syndrom har ingen kommunikationsstörning, till skillnad från autismen. Det förekommer trots allt språkproblem, både när det gäller de egna talade orden och förståelse av sitt och andras språk, anser Attwood (2000) och Dahlgren (2007). Personer med Aspergers syndrom har svårt att lista ut vad som är väsentligt i ett samtal och i en skriven text. Det är oftast detaljerna som sammanfattas och de förstår inte sammanhanget, skriver De Clercq (2007). De förstår inte att ord och meningar kan ha olika betydelse. Gillberg (1997) tillägger att de också har svårigheter att förstå att olika betoning och satsmelodi kan göra att det som sägs kan ändra betydelse. Barn med Aspergers syndrom kan upplevas som väldigt begåvade eftersom de ofta kan återge mycket längre meningar än barn med typisk utveckling. Det är dock de semantiska problemen som ställer till det för dessa barn, skriver De Clercq (2007). Enligt Svensson (2009) påverkar den semantiska förmågan läsförståelsen. Brister inom detta gör det svårt att finna ledtrådar från en mening till en annan mening. Det blir problem med avkodningen eftersom det blir svårare att tolka texten under läsningens gång. När någon pratar med ett barn med Aspergers syndrom så är det viktigt med exakthet, ingen tveksamhet får förekomma. Sådana ord och uttryck som "kanske", "vet inte" och "jag tror det" skapar osäkerhet, anser Attwood (2000) och De Clercq (2007). Om någon säger till personer med Aspergers syndrom till exempel "Kanske åker vi till djurparken i morgon" så blir de osäkra och spända eftersom de har svårt att förstå vad som menas med det. Sådana här uttryck har avsaknad av förutsägbarhet för dem, anser De Clercq (2007).

Enligt De Clercq (2007) behövs tid för att avkoda och förståelsen kommer därför efteråt. Därför är det enkla språket med precis bara de ord som behövs tillräckligt. Kodning hos vuxna fungerar bra men problemen kommer vid den konkreta språkförståelsen, då de med typisk utveckling använder sig av undermeningar, metaforer och ironi. Att bearbeta informationen gör att de inte hittar fram till innebörden tillräckligt bra. Det gör dessutom språkbruket varken särskilt kreativt eller flexibelt. Det finns en kreativitet i det normala språket som är väldigt svårbegripligt för personer med Aspergers syndrom, nämligen polysemi. Ett exempel på det är om en kypare säger att "bordet har inte betalt notan" Det som menas är att de personer som sitter vid bordet inte har betalat för sig, säger De Clercq (2007).

När personer med Aspergers syndrom ska förstå kommunikation behöver de lita till scheman och bekanta situationer där intentionerna är förutsägbara för annars kan de bli förvirrade eftersom det då krävs flexibla tolkningar, anser Happe (2000). De Clercq (2007) menar att även ifall barnen har språklig begåvning och kan tala så har de problem att kommunicera, att få saker att hända. Just den spontana kommunikationen är det särskilt svårt med. Svårigheter att använda språket och kommunikationen är ett drag som är gemensamt hos både autism och Aspergers syndrom anser Bogdashina (2005).

När det gäller verbala språket så är det framförallt språkförståelse, språkmönster och språkanalys som ställer till problem hos de med Aspergers syndrom, speciellt hos barn, skriver Attwood (2000). Enligt Attwood (2000) och Wing (1998) kan det förekomma avvikande språkmönster. Barn med Aspergers syndrom kan vara väldigt formella i sitt ordval och stämmer mer mot hur vuxna talar. De påverkas ofta hur de vuxna pratar, använder deras språkmönster och inte andra barns språkmönster. Om ett barn då blir tillfrågad något så ger det fullständiga svar, oftast mycket mer detaljerade än vad som behövs, skriver Wing (1998). De Clercq (2007) menar att barn med Aspergers syndrom upprepar ett eller flera ord. Det behöver inte vara på en gång utan barnet kan ha tagit in ordet eller uttrycket vid ett tidigare skede när det inte har förstått innebörden. Ibland går det att upptäcka att personer med Aspergers syndrom upprepar ord för sig själva. Någon har ställt en fråga och personen upprepar den ordagrant. Barn talar ibland för perfekt eftersom de återger invecklade språkliga strukturer. Detta beror säkerligen på ekolali och en bristande förståelse av innebörden av det sagda, tror De Clercq (2007).

Barn med Aspergers syndrom kan alltså ha ekolali, så att säga pappegojprat. I ekolali är det hela meningen som utgör basen för inläringen och inte det enstaka ordet. Det gör att språket inte är kreativt och det blir svårt att uppfatta innebörden på rätt sätt. Ett exempel på detta kan vara om ett barn ser ett annat barn läsa en mening och använder då sitt finger vid läsandet, så lär sig barnet med Aspergers syndrom hela meningen utantill. Sedan tror kanske detta barn att hon kan läsa. Hela barnets beteende blir en imitation utan att hon förstår den underliggande meningen, anser De Clercq (2007). Det bokstavliga minnet spelar en stor roll i ekolali. De Clercq (2007) tror att detta fenomen gör att många barn som har Aspergers syndrom gör så få stavfel. Hon tror att de lagrar stavningen av orden, på samma gång de läser. Det är inget fel på språket utan endast hur det används, skriver Happe (2000). Oftast finns inga formella fel då någon läser texter som personer med exempelvis Aspergers syndrom har skrivit. Däremot kan texterna upplevas av personer med typisk utveckling allmänt som säregna. Det är tänkbart att det finns ett inre språk men det är inte helt komplett för att kommunikationen ska kunna bli fullständigt.

Barn men även vuxna med Aspergers syndrom tolkar enkla begrepp snävt. Exempel på detta kan vara "skor". Skor är inte bara skor utan det kan vara fritidsskor, träningskor eller något annat namn på just de speciella skorna. Annars är det så att barn med Aspergers syndrom behöver exakta definitioner på grund av svårigheter med att tänka abstrakt. De förstår vissa ord på ett ytterst specifikt sätt, är mer rationella. Barn med Aspergers syndrom kan även göra felaktiga kopplingar mellan saker som de observerar samtidigt. Därför är det viktigt att exempelvis inte säga till ett barn att sätta på sig strumpor om vi själva tar av oss strumporna eller sätter på oss en kofta, anser De Clercq (2007). Ofta kan inte barn som har Aspergers syndrom generalisera det de lärt sig och varje situation blir i princip ny.

Det lilla barnet har svårigheter med spontan generalisering. Ett exempel på det är "stol". Det är just den storleken och färgen som heter stol, inget annat kan heta stol, skriver De Clercq (2007). Svårigheter att tillägna sig begrepp finns hos barn med Aspergers syndrom och De Clercq (2007) anser att det är uppenbart att den överselektiva språkuppfattningen leder till flertal missförstånd. Alla begrepp i språket måste läras in ordentligt, som om det är nödvändigt att klistra etikett på allting. Ju mer abstrakt begreppet är desto svårare är det att förstå det. Det blir dessutom en annorlunda eller begränsad förståelse av begreppet, skriver De Clercq (2007). Personer med Aspergers syndrom skulle tycka att det är bra om varje ord användes precis som det definieras. De flesta ord, uttryck och begrepp går inte att definiera, vilket ställer till bekymmer. Enligt De Clercq (2007) kan det bli svårt med exakt definition på vad en stol är för något för att barnet ska förstå det.

Miranda- Linné (2001) vill undersöka i sin doktorsavhandling om det går att jämföra beteenden på de som kan tala och inte tala. Hon har 155 personer bland de icke talande och 335 personer bland de talande. Båda grupperna ligger i autistiska spektrat och snittåldern är ca 15 år. Hon ska undersöka beteenden med hjälp av Autism Behavior Checklist (ABC). Hon vill även undersöka om ABC är tillförlitlig som instrument. Det Miranda- Linné (2001) kommer fram till är att det inte är några större skillnader mellan båda grupperna när det gäller poäng på ABC. Däremot har de som inte kan tala betydligt mer annorlunda beteenden än de som kan tala. De talande har markant högre poäng endast på åtta frågor. De språkliga expressiva frågorna är värderade tyngre än andra frågor, både i språkskalan och i totala skalan. Summeringen av resultatet visar att de personer inom autismspektrat som inte kan tala har större svårigheter att förstå språket men använder istället gester för att kommunicera fram sina önskningar. Däremot har de större problem inom social interaktion och har svårt att imitera andra barns lek än de talande inom autismspektrat. De talande har ofta udda repetitivt språk och ekolali och använder inte så mycket gester för att nå fram med sitt budskap, kommer Miranda- Linné (2001) fram till.

Barn med Aspergers syndrom skapar gärna egna ord med nya konstruktioner eller blandningar av arvord och låneord från alla möjliga språk, skriver Attwood (2000). Det kan bli ett ganska kreativt språk med nya ord och fraser och dessutom beskrivningar. De brukar inte alltid anpassa sin dialekt till andra barn i området. De kan fortsätta att använda föräldrarnas dialekt eller rent av prata med samma röst och tonfall som någon person eller gestalt som de gillar, skriver Attwood (2000) vidare. Enligt Attwood (2000) kan barn med Aspergers syndrom också överlag prata högt, lågt eller otydligt eller med gäll röst och även med monotont tonfall. Kadesjö (2007) och Tantam (2000) håller med om det ovanliga röstläget och röstmelodin och tycker att barn med Aspergers syndrom har annorlunda intonation. De kan ibland prata alldeles för mycket, finns inget stopp, men det kan också bli så att de ibland helt enkelt "tappar orden" eller blir stumma.

De sistnämnda egenskaperna kan bero på oro eller en typ av rädsla, anser Attwood (2000). Kadesjö (2007) anser att om ett barn med Aspergers syndrom inte kan avläsa vad den andra personen uttrycker samt märker att den inte förstår sig på vad som sägs, så är det inte lätt att uttrycka det med ett annat röstläge eller kroppsspråk.

Varför människor tycker att personer med Aspergers syndrom har ett avvikande beteende beror på att det inte sker någon integrering av tal, uttryck och blick. Då förefaller en helt vanlig gest bli underlig, anser Tantam (2000). Hur fungerar då ickeverbal kommunikation hos personer med Aspergers syndrom?

Ickeverbal kommunikation

Stadler (2008) anser att personer med Aspergers syndrom har svårt att förstå andra personers ickeverbala och underförstådda budskap. Att inte förstå dessa budskap medför kommunikationsproblem. Eftersom personer med Aspergers syndrom saknar förmåga att förstå icke bokstavliga yttranden så är det en risk att kommunikationen kollapsar om talarens attityd måste ingå i det sagda. Vissa personer med Aspergers syndrom kan lära sig att identifiera situationer där människor säger sådant de inte menar, skriver Happe (2000). Mimiken, gestiken och kroppsspråket är ofta dåligt utvecklat, enligt Gillberg & Peeters (2002) och Tantam (2000). Det blir inte något liv i kroppsspråket och en väldig torftig mimik, anser Kadesjö (2007). Vuxna som har Aspergers syndrom har en utslätande mimik när de samtalar men vid slutet av samtalet är det vanligt att de får ett stort leende eller ett hjärtligt skratt, skriver Gillberg (1997). Tantam (2000) skriver att föräldrar till barn med Aspergers syndrom har svårigheter att tolka ansiktsuttryck på ett korrekt sätt.

Personer med Aspergers syndrom tycker att det är svårt att tolka gester, ansiktsuttryck och se andra i ögonen, så därför måste de teoretiskt lära sig regler vid konversationer, anser Bogdashina (2005). Att de har svårt att tolka ansiktsuttryck och läsa av tankar betyder inte att barn med Aspergers syndrom själva inte har några känslor, skriver Beese (1999). Personer med Aspergers syndrom kan ha säregen kroppshållning, uttryckslöshet och ovanliga kläder, skriver Attwood (2000). Enligt Andersson (2006) kan klädstilen vara ovanlig eftersom personer med Aspergers syndrom inte bryr sig om vad de sätter på sig, eller att de inte vet hur andra människor uppfattar deras klädval. Andersson (2006) tillägger att de kan ha samma sorts kläder på sig eller kläder i samma färg. Det är vanligt att personer med Aspergers syndrom är sist med omställningen till årstiden, exempelvis från höst till vinter.

Barn med Aspergers syndrom använder ofta inte ögonkontakt, vilket gör att de inte kan se vad ögonen säger, till exempel om någon är intresserad eller ointresserad, skriver Attwood (2000). Vissa personer med Aspergers syndrom kan ha väldigt svårt för att titta på en person och samtidigt bearbeta den muntliga och visuella informationen som förmedlas, anser Winter (2008). En del personer tittar på den andres mun vid samtal för att få hjälp att bearbeta den verbala informationen och kan därför inte få information via den andres ögon. De betraktar inte ögonen som något viktigt till social och emotionell information. Dessutom är personer med Aspergers syndrom inte något vidare bra på att tolka sådan information när de tittar någon i ögonen, anser Attwood (2008). Många har en stirrande blick som kan förefalla hård och vass och andra en förvånande blick, skriver Gillberg (1997). Många vuxna tycker att de förlorar koncentrationsförmågan om de har ögonkontakt och har svårt att förstå att ögonen kan visa känslor och hur man mår och så vidare, tillägger Attwood (2000). Många med Aspergers syndrom lär sig att använda sig av ögonkontakt men en del klarar inte av det, så som är brukligt. Ögonkontakten kan bli att titta utan att se ögonen egentligen. Bogdashina (2005) menar på att personerna då har lättare att förstå det sagda eftersom de då slipper det visuella stimulit.

För att fungera tillfredsställande i sociala livet så behöver vi använda oss av både verbalt språk och ickeverbalt kommunikation. Om vi nu har brister inom dessa kommunikationsdelar hur kommer livet då att fungera? Här nedan följer lite exempel på vad som kommer att hända då det brister i pragmatiken, på vilket sätt språket används i sociala sammanhang.

Pragmatik

Jämfört med barn med typisk utveckling så är det vanligt att barn med Aspergers syndrom har ett mer precist och perfekt språk. Dock har de små nyanser i ordvalet och använder gärna gammaldags ord. Många gånger använder de ord som är fel i det sociala sammanhanget, skriver Andersson (2006). De har ofta ett välutvecklat talat språk med bra vokabulär och perfekt grammatik. Trots detta har de svårt med pragmatiken, anser Adler et al (2006) och Bogdashina (2005). Enligt Dahlgren (2007) har personer med Aspergers syndrom ofta ett exakt och grammatiskt korrekt språk, vilket medför att andra personer tror att de har ett välutvecklat språk. Det medför att omgivningen tar för givet att de med Aspergers syndrom fungerar som vem som helst, att de förstår de sociala koderna. Om en person har ett väl utvecklat språk så tror omgivningen att personen också är duktig på många områden i det dagliga livet, skriver Dahlgren (2007). Det är tydligt hos barn med Aspergers syndrom att de inte kan hantera alla regler för umgänge som finns. Ofta säger de fel saker vid fel tidpunkt eller gör fel saker.

Vuxna med Aspergers syndrom har väl egentligen också dessa problem, men på en högre nivå, skriver Andersson (2006). Till och med när språket inte används kommer oförmågan att förstå och tolka de underförstådda sociala konventionerna, anser Rydén & Wallroth (2008). Enligt Attwood (2000), Dahlgren (2007), Gillberg (1997) och Trillingsgaard (1999) har personer med Aspergers syndrom svårt att förstå sociala ord som egentligen inte har något innehåll utan bara är till för att knyta kontakt med andra människor. Attwood (2000) tror att barn med Aspergers syndrom ibland inte vill svara på en fråga då de inte vet svaret. De saknar självförtroende och vill inte säga att de inte vet eller känner sig lite förvirrade.

Olsson & Olsson (2007) skriver att barn med Aspergers syndrom fungerar ganska bra inom familjen under småbarnsåren. Problemen kommer när barnen börjar i förskola eller skola. Den nedsatta förmågan till interaktion som barn med Aspergers syndrom i förskoleåldern har, medför stora svårigheter att göra saker tillsammans med jämnåriga barn. Det verkar som om de inte verkar förstå att de andra barnens reaktioner och intentioner är betydelsefulla. Barn med Aspergers syndrom anstränger sig inte att få vara tillsammans med jämnåriga utan nöjer sig med att vara ensamma, skriver Kadesjö (2007). I skolåldern uppfattar inte barn med Aspergers syndrom vad som är lämpligt i interaktion med andra. De förstår ofta inte vad gränserna går, vad som är passande att säga, anser Kadesjö (2007). Ordvalet kan också skapa ett problem i sammanhanget eller till vilken person de pratar med. Sedan så ska vi inte heller använda samma vokabulär till alla personer som vi samtalar med, vilket personer med Aspergers syndrom lätt gör, tillägger De Clercq (2007). Det är viktigt med ömsesidighet och att veta om att i ett samtal så måste alla turas om att prata samt bidra och ta initiativ till samtalet. Detta har speciellt barn med Aspergers syndrom svårigheter med, tycker Trillingsgaard (1999) och Winter (2008). De har svårt att tolka den ickeverbala kommunikationen. Själva har de också dålig ickeverbal kommunikation. Detta är ju nödvändigt för att förstärka ett samtal. När ett barn med Aspergers syndrom ska beskriva en händelse så har det svårigheter att ge en strukturerad och sammanhängande redogörelse, skriver Attwood (2008).

Vidare skriver Attwood (2008) att en del barn och en del vuxna med Aspergers syndrom har en försening i utvecklingen när det gäller att ge en muntlig redogörelse i ett samtal. Det finns ingen tydlig startpunkt och det kan bli för lite eller för mycket information. Viktig information kan saknas och irrelevant information kan ägnas för stor uppmärksamhet. Svårigheter kan också förekomma att sammanfatta informationen, "dra ihop säcken". Det kan i värsta fall bli ganska tråkigt för åhöraren som har tänkt sig en kortare och mer sammanhängande information. Personer med Aspergers syndrom är bra att få med fakta men inblandade personers känslor och tankar finns sällan med. Sedan är det ofta inte logiskt strukturerat, anser Attwood (2008).

Barn med Aspergers syndrom tycker om att tala fritt ur hjärtat, se sanningen före känslorna; det gäller även för vuxna med samma syndrom. De kan bli osäkra på vad andra människor vet eller vill veta. Winter (2008) säger att barn med Aspergers syndrom ofta agerar på samma sätt när de träffar en vuxen som en jämnårig, kan vara väldigt formella. De kan även avbryta ett samtal vid ett olämpligt tillfälle eller uppfattar inte signalerna att en person vill avsluta samtalet. Överlag kan det påstås att personer med Aspergers syndrom är mer inriktade på fakta och vad som sägs bokstavligen medan personer med typisk utveckling är mer inriktade på den sociala i kommunikationen, anser Andersson (2006).

Enligt Frith (2000) har personer med Aspergers syndrom en önskan att kommunicera eftersom de oavbrutet kan prata om sitt specialintresse. Dahlgren (2007) medger att detta påverkar en person med Asperger syndrom att fungera socialt, till exempel på en arbetsplats. Andersson (2006) har kommit fram till att kvinnor är mindre fokuserade på sina specialintressen än män och har dessutom mindre uttalade specialintressen. För att kommunicera är det viktigt att ha en gemensam referensram för att samtalet ska kunna bli givande. Personer med Aspergers syndrom kan inte alltid märka vad andra personer är intresserade av eller när det är dags att byta samtalsämne. De upptäcker inte motvilja eller minskat intresse från andra, tycker Holmqvist (2004). Personer som har specialintressen vill gärna prata om det utan att lägga märke till om andra personer i gruppen är intresserad eller inte av detta ämne eller att det är rätt situation, skriver Dahlgren (2007). De kan vara helt uppslukade och fokuserade på sitt specialintresse, men har svårt för att bli fokuserad av ett ämne som de inte är intresserade av tillägger Andersson (2006).

Många personer med Aspergers syndrom tolkar bokstavligt vad andra säger och har därför svårt för ironi, sarkasm och underförstådda meningar med flera, skriver Attwood (2008). Enligt Gerland et al (2007) finns det mängder med outtalade regler som är helt obegripliga för personer med Aspergers syndrom. De kan inte läsa av underförstådda budskap via kroppsspråket eller tonfall. Det blir därför svårt att förstå ironi eller att avgöra när någon luras. Om de med Aspergers syndrom har svårt att använda sitt eget kroppsspråk eller tonfall så är risken att bli missförstådd av andra överhängande, anser Gerland et al (2007). En del barn med Aspergers syndrom är mycket ärliga och kan utan omsvep erkänna olovliga saker medan andra barn utan mentaliseringsproblem försöker vilseleda för att undvika straff. Om något barn bryter mot reglerna exempelvis i skolan, så håller de andra barnen tyst, skvallrar inte. Barn med Aspergers syndrom är mer lojala mot sanningen och talar om det, menar Attwood (2008).

Enligt Dahlgren (2007) kan svårigheter hos de med Asperger syndrom vara att anpassa sig till en grupp eftersom de inte söker gemenskap utan ser umgänget mer som en aktivitet. Det kan skapa samarbetssvårigheter. Dessa personer har en bristande förmåga att förstå sociala situationer och kan inte följa de sociala normerna, vilket innebär att de stängs ute från gemenskapen anser Andersson (2002). Pragmatiska svårigheter kan få andra med typisk utveckling att tro att personer med Aspergers syndrom är ovilliga, tröga och helt ovilliga att samarbeta. Det kan innebära att kanske några av de som har dessa tankar om personen med Aspergers syndrom undviker samtal i framtiden. Personer med Aspergers syndrom klassas som om de har dålig samarbetsförmåga, skriver Attwood (2008). Attwood (2008) menar på att den bristfälliga sociala förmågan kan påverka uppträdandet hos en vuxen person med Aspergers syndrom under en anställningsintervju. Det kan påverka möjligheterna att samarbeta med andra och förståelse för sociala normer. Det kan också finnas svårigheter att planera sin tid eller att förstå eller acceptera hierarkin i organisationen. Det gör att det kan bli svårt att få eller behålla ett jobb. Dessutom är vuxna med Aspergers syndrom väldigt ärliga och värderar rättvisa och att man håller sig till regler. De är dessutom mycket för moraliska och etiska principer. Detta kan skapa problem på en arbetsplats om inte arbetsgivaren delar dessa ideal, skriver Attwood (2008).

Hur klarar personer med kognitionsproblem och brist i kommunikationen av all information i samhället? Kommunikation består av olika former, vilka Hård af Segerstad tar upp under informationssamhället.

Informationssamhället

Enligt Hård af Segerstad (2002) har tekniken gjort att vi får se och höra mer information än tidigare. Men i slutändan så måste ändå den mänskliga hjärnan bearbeta den oändliga informationen. Där ska vi bedöma, värdera och besluta och så vidare. Människans kommunikation består av materiell, symbolisk och kognitiv form. Materiella kommunikationen är till exempel mode och olika media. Den symboliska kommunikationen utgörs framför allt av kroppsspråk, talspråk samt texter. Den kognitiva formen är viktigast eftersom det är där som vi registrerar, tänker och bearbetar all vår information med mera.

Den kognitiva processen behövs för att människan ska kunna kommunicera med sin omgivning, skriver Hård af Segerstad (2002). Enligt Hård af Segerstad (2002) uppträder materiell, symbolisk och kognitiv form ofta tillsammans. Som ett exempel på förhållandet mellan de tre formerna kan nämnas en bok; den har en symbolisk text. Texten i boken är skriven av en författare som då avspeglar sina kognitiva processer. Boken köps kanske i bokhandeln och har kommit från ett bokförlag, det vill säga materiell form.

Den symboliska och kognitiva formen behövs vid själva lyssnandet, som sker på olika nivåer. Crafoord (1994) beskriver hur det går till när vi tar emot ett samtal och hur det för det mesta brukar bearbetas.

Lyssnandet

Crafoord (1994) anser att lyssnandet sker genom en aktivitet på sju olika nivåer, nämligen:

- Vi lyssnar på den framförda vardagstexten i samtalet.
- Vi sätter oss in i andras känslor genom empatiskt lyssnande.
- Vi uppfattar den dolda texten som finns gömd i formuleringar och ordval, samt där det inte riktigt stämmer mellan form och innehåll.
- Det hörs vem samtalet är riktat till.
- Ibland blir det skillnader på vad vi hör och vad vi ser. Då gäller det att lyssna extra noga eftersom sådana motsägelser innehåller viktig information.
- Lyssnande till andra personers känslor ger viktig information eftersom det kanske inte alltid ges på ett medvetet plan. Det är lättast att känna igen värme och sympati och svårast att uppmärksamma förakt, ilska och rädsla.
- Projektiv identifikation förekommer då vi är vuxna. Det innebär att vi tar emot flöden som vi sedan bearbetar i vårt inre, reagerar på dessa och sänder de tillbaka till talaren som i sin tur bearbetar flödena. Det här är på ett omedvetet plan.

När vi mår bra i det sociala livet och vet hur språket ska användas i sociala sammanhang har vi säkerligen hög KASAM (känsla av sammanhang). När personer med Aspergers syndrom inte kan avgöra vad som är relevant, svårt att se helheten, så blir det svårt att skapa meningsfullhet. Det blir svårt att få något sammanhang.

KASAM

Professor och medicinske sociologen Aaron Antonovsky (2005) skapade KASAM. Den här "teorin" är viktig eftersom personer med kognitiva funktionsavvikelser lätt lever i kaos och på det sättet inte kan få känsla av sammanhang. KASAM består av de tre komponenterna begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet. Han definierar KASAM enligt följande:

”Känslan av sammanhang är en global hållning som uttrycker i vilken utsträckning man har en genomträngande och varaktig men dynamisk känsla av tillit till att (1) de stimuli som härrör från ens inre och yttre värld under livets gång är strukturerade, förutsägbara och begripliga, (2) de resurser som krävs för att man skall kunna möta de krav som dessa stimuli ställer på en finns tillgängliga, och (3) dessa krav är utmaningar, värda investering och engagemang (Antonovsky,2005:46).”

Antonovsky (2005) har utvecklat ett livsfrågeformulär på 29 frågor som tar fram en människas känsla av sammanhang. Han rekommenderar 13 frågor om någon vill använda en förkortad version av KASAM-formuläret. Innan han utformade frågorna så formulerade han en ”kartmening” där han tog hänsyn till modalitet, källa, krav (innehåll) och tid:

- En person reagerar på en modalitet som antingen är ett instrumentellt, kognitivt eller affektivt stimulus.
- Det kommer från personens källa som antingen är från den inre, yttre eller båda världarna.
- Personen får ett innehåll som antingen ger ett konkret, diffust eller abstrakt krav och stimuli.
- Det befinner sig i tid som antingen är dåtid, nutid eller framtid i responsdimensionen.

Om vi har en stark KASAM så förvandlas kaos och förvirring till ordning och klarhet och allt omkring oss blir mer begripligt. Personer som har kognitiva problem inom exekutiva förmågor med flera lever ofta i kaos och har därför inte någon känsla av sammanhang, anser Andersson (2002).

Begriplighet

Enligt Antonovsky (2005) är begriplighet hur vi upplever inre och yttre stimuli, om de är strukturerade, tydliga, sammanhängande och gripbara istället för kaotiska, ostrukturerade och oförklarliga med flera. Grunden för komponenten begriplighet ges av upplevelser av förutsägbarhet. En person som har hög känsla av begriplighet förväntar sig att all stimuli som kommer att dyka upp i framtiden är förutsägbara. Om det trots allt skulle komma något som en överraskning så ska det ändå gå att förklara och ordna till.

Hanterbarhet

Hanterbarhet handlar om hur vi upplever att resurser står till förfogande för oss, exempelvis släkt och vänner, någon eller några som vi kan vända oss till vid behov. Vi kanske själva har egna resurser till förfogande.

En bra balans inom belastning lägger grunden för komponenten hanterbarhet, anser Antonovsky (2005). Enligt Antonovsky (2005) så stärks känslan av hanterbarhet om arbetsuppgifter är anpassade efter en persons förmåga. Dessutom behövs adekvat materiel samt organisatoriska och sociala resurser till förfogande. Det gör ingenting om det blir tillfällig överbelastning om det finns möjligheter att dra tillbaka och lagra energi. När det gäller underbelastning så är risken stor att vi inte tror att världen är hanterbar eftersom vi inte får använda oss av vår kapacitet eller förmågor och arbetsuppgifterna är monotona, anser Antonovsky (2005).

Meningsfullhet

Aaron Antonovsky (2005) anser att meningsfullhet är ett motivationsbegrepp eftersom just dessa människor som har stark KASAM alltid pratar om det i livet som de är engagerade i, som känslomässigt betyder mycket för dem. De personer med låg KASAM har istället liten motivation eller ingen motivation alls. De ser det mesta betydelselöst. Meningsfullhet är den viktigaste komponenten trots allt, eftersom den kan höja en redan låg begriplighet och hanterbarhet. Komponenterna är så viktiga att om ingen motivation finns trots att de andra komponenterna är höga så rasar de också ner och blir låga till sist, anser Antonovsky (2005). Om vi är delaktiga i resultatet läggs grunden för komponenten meningsfullhet. Antonovsky (2005) menar att många erfarenheter i livet kan vara förutsägbara och balanserade utan på det sättet vara våra egna eller valda av oss själva. Vi reduceras till objekt om andra bestämmer allt åt oss. Exempel på det är när någon person bestämmer uppgifter, formulerar regler och åstadkommer ett resultat. Om vi accepterar arbetsuppgifterna och har medbestämmande och våra uppgifter påverkar resultatet då blir vi mer delaktiga och vi ser en meningsfullhet i det vi gör.

Sammanfattning KASAM

KASAM betyder "känsla av sammanhang". Det innebär att de stimuli som vi tar från vår inre och yttre värld ska vara strukturerade, förutsägbara och begripliga. Dessutom ska resurser som krävs för att möta de krav som stimuli ställer finnas tillgängliga. Kraven ska vara utmaningar som blir värda investering och engagemang. KASAM består av de tre komponenterna begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet. Meningsfullhet är den viktigaste komponenten eftersom den kan höja en redan låg begriplighet och hanterbarhet. Om ingen motivation finns och de andra två komponenterna är höga så kommer de också att rasa och bli låga till sist. Om vi har en stark KASAM så blir allt omkring oss mer begripligt. Personer med kognitiva funktionsnedsättningar kan ofta leva utan känsla av sammanhang.

3 Metod

Jag har läst forskningsmaterial och facklitteratur både på svenska och engelska. Det mesta av facklitteraturen har skrivits av personer som tidigare har doktorerat. Jag har även läst självbiografier och annan litteratur av personer som själva har Aspergers syndrom. Jag har sökt doktorsavhandlingar via databaser och lånat litteratur och skickat efter forskningsmaterial via biblioteken i Sverige. Dessutom har jag vandrat runt på internet för att finna intressanta uppgifter. Jag har dock valt att undvika fakta från internet i möjligaste mån. Jag har bara tagit med det under "ord och begrepp".

Mitt material har jag arbetat med så som Henry Olsson & Stefan Sörensen (2001) har förordat i sin bok "Forskningsprocessen: kvalitativa och kvantitativa perspektiv". Det är viktigt att skilja mellan insamlingsdata och bakgrundsdata. Det får inte vara samma litteratur i bakgrund som i insamlingen. I min bakgrundsdata har jag tagit upp kriterier för att få Aspergers syndrom och då även lite egenskaper som kan vara bra att få reda på. Sedan tyckte jag att det skulle vara intressant att få reda på alla spekulationer kring orsakerna. I bakgrundsdatan har jag även gjort en jämförelse mellan personer med typisk utveckling och personer med Aspergers syndrom, ur expertisens synvinkel. Det har jag gjort för att det ska bli lättare för läsaren att förstå att personer med Aspergers syndrom inte alltid fungerar på samma sätt som personer med typisk utveckling. Jag har satt rubrikerna "Personer med typisk utveckling" och "Personer med Aspergers syndrom" och delat in dessa rubriker under kategorierna "kognition" och "kommunikation". Under kategori "kognition" har jag förklarat central koherens, perception, theory of mind, exekutiva funktioner, minne och hur bearbetning av information fungerar för personer med typisk utveckling och personer med Aspergers syndrom. Under kommunikationsdelen har jag tagit upp det verbala språket, ickeverbala kommunikation samt pragmatik. Jag har avslutat bakgrundsdatan med "informationssamhället" och "lyssnandet", så att det går att förstå hur viktigt det egentligen är med kognition och kommunikation. Jag har även tagit upp KASAM "känsla av sammanhang" som är en tänkvärd "teori".

Den självbiografiska litteraturen har blivit min insamlingsdata. Jag har valt att bara läsa den på svenska eftersom jag känner att det är mitt modersmål och därför slipper översätta samtidigt som jag ska sätta mig in i författarens värld. Jag har valt fem stycken självbiografier, varav en består av två författare som var och en skriver kapitel om sina egna liv. De är dessutom gifta med varandra. Jag har läst fler självbiografier än de som jag har med i resultatet. Från början hade jag bestämt mig för att jag ville ha böcker av engelsktalande personer med Aspergers syndrom (högfungerande autism) samt svensktalande likaså. Dessutom ville jag att det skulle stå mycket i litteraturen så att jag lättare skulle kunna finna ut hur personerna ifråga fungerade i samhället. Helst ville jag också att författarna skulle skriva om hela sitt liv, om möjligt.

Jag hade också bestämt att jag skulle försöka hitta böcker som barn hade skrivit. Hur blev det då? Jag har letat efter olika åldrar eftersom jag vill ha olika erfarenheter i livet. Könsfördelningen har blivit lite sned eftersom vuxna kvinnor verkar ha lättare att skriva om sitt liv än män. Det har varit svårt att finna böcker med mycket text skrivna av unga flickor, därför har jag bara litteratur skrivna av unga pojkar. De unga har ofta hunnit få stöd av samhället, medan de äldre aldrig eller möjligen har fått hjälp i vuxen ålder. Åldern är från 10 år till 50-års ålder när böckerna har skrivits. Personerna har varit bosatta i Sverige, Tyskland, Irland, England och USA. Forskningen har jag hämtat både från Europa och USA och därför kände jag att jag även ville ha självbiografier därifrån.

Jag har alltså läst igenom fler självbiografier än vad jag har tagit upp i uppsatsen. Först så har jag läst "Sagan om en läkares verklighet" av Brattberg. Den skrev hon innan hon ens visste att hon hade Aspergers syndrom. Varför jag inte valde den beror på att den bara handlade om det titeln antyder. Det fanns inget från barnåren med. Innehållet visade tydliga drag av att hon kunde ha Aspergers syndrom. Hon har också skrivit "Enastående" som jag valde bort. Det gjorde jag av den anledningen att när jag läste boken så fick jag det intrycket att Brattberg tyckte synd om sig själv. Jag har velat läsa böcker där inte författaren har självömkan, eftersom jag tycker att det är läsarens sak att bedöma sådant, se hur jobbigt det verkligen kunde och kan vara i livet som Aspergare. Jag har även läst "Jag skriver ovanpå linjen" av Östlund & Östlund. Den boken valde jag bort eftersom det var mor och son som skrev tillsammans. Jag var rädd för att modern hade påverkat honom vad som skulle skrivas, fick en känsla av att det var så. Sedan hade jag tänkt att läsa "Genom dörrar" av Grandin & Scariano men uteslöt den boken eftersom jag hade läst så många citat från den i annan litteratur. Det kändes då som om jag skulle härma andra och det ville jag absolut inte göra. Jag har läst en del böcker som barn har skrivit också men valt bort dessa eftersom de har varit alldeles för tunna. Böckerna heter: "Kan ni förstå mig? Mitt liv, mina tankar, min autism/Aspergers syndrom" av Koborg Brösen, "Två själar – en förklaring av min Asperger" av Dahlgren, "Amandas bok" av Dahl, "Mysteriet med den blå flaskan" av Hoopmann och "Martes bok" av Mohlin & Medhus. Sedan så har jag läst "Jag är ändå jag", redaktör Ekman, där fyra killar skriver om hur det är att leva med en diagnos. Det handlade mest om deras framtidsdrömmar och därför kunde inte den boken heller användas till min uppsats.

Ibland kanske en del läsare har funderat på hur representativa författarna är för personer med Aspergers syndrom. Alla har varit representativa eftersom alla är unika i sin egen diagnos. Det går inte att jämföra någon med någon annan. Däremot uppfattar jag att alla personer har mer eller mindre funktionsnedsättningar som är likartade, men som inte alltid blir ett funktionshinder för dem.

Dessutom finns så många följdidiagnoser som gör att personer med Aspergers syndrom blir sämre än de skulle ha blivit utan dessa.

I resultatredovisningen har jag redovisat de självbiografiska böckerna som jag har kommit fram till att jag skulle använda mig av. De är skrivna, som sagt vad, av personer med diagnos Aspergers syndrom. I resultatet har jag skrivet ner likheter och skillnader mellan dessa författares upplevelser av sina liv i samhället, hur de själva upplever sin kommunikation med andra. Jag har delat in i huvudkategorierna "kognition", "kommunikation" och "känsla av sammanhang". Dessutom har jag undersökt hur upplevelserna verkar överensstämma i självbiografierna med det forskningen skriver. Jag har också försökt finna ut om någon kanske omedvetet har döljt något som går att sätta in i någon av mina tre kategorier. Jag har avslutat med slutsatser och diskussion. I resultatdiskussionen har jag försökt sätta in insamlingsdata från litteraturen i dialog med bakgrundslitteraturen och diskuterat utifrån syfte och frågeställningar. Jag har diskuterat hur de olika typer av normalitet påverkar livsvillkoren för personer med Aspergers syndrom. Jag har även diskuterat KASAM (känsla av sammanhang) och hur det har påverkat personerna med Aspergers syndrom i min studie. Under "metodologiska överväganden" har jag tagit upp andra tänkbara metoder och vad som händer om jag har annan självbiografisk litteratur, och så vidare.

Urval

Mitt val blev "En riktig människa" av Gerland, "Aspergers syndrom, universum och allt annat" av Hall, "Miffon, nördar och Aspergers syndrom" av Jackson, "Mozart och valen" av Newport J & M samt "Stjärnor, linser och äpplen" av Schäfer. Och här följer en kort presentation av författarna.

Författarna

Gunilla Gerland är född i Stockholm 1963 i en borgerlig miljö. Hon är författare och föreläser en hel del om ämnet autism och Aspergers syndrom. Hon driver företaget Pavus utbildning och har just startat Pavus omsorger som driver ett HVB-hem för personer över 18 år med autismspektrastörning eller Aspergers syndrom med utagerande eller självskadande beteende. Hon slog igenom med sin självbiografi "En riktig människa" år 1996 och har sedan kommit ut med ett flertal böcker. Den senaste boken, där hon är medförfattare heter "Barn som väcker funderingar – se, förstå och hjälpa förskolebarn med annorlunda utveckling". Den gavs ut år 2009. I sin självbiografi "En riktig människa" förmedlar Gunilla betydelsen av miljöns förståelse och att det krävs både kunskap och stöd för personer inom autismspektrumtillståndet.

Kenneth Hall är född i början av 1990-talet. Han bor på Nordirland, några kilometer ifrån Belfast med sin mamma, styvpappa och sin 20-åriga storasyster. Hans pappa som han också tycker mycket om hälsar han ofta på. Hans bästa vän är hans katt Sandy. Kenneth är 10 år när boken skrivs och är dessutom medlem i Mensa på grund av högt IQ. Han tror på Gud vilket framkommer en hel del i hans självbiografi. Han vill förmedla med sin bok hur det kan vara att ha Aspergers syndrom, att det inte känns så konstigt för honom; det är ju han. Kenneth älskar att läsa böcker. Innan han fick sin diagnos var han alltid deprimerad eftersom han såg att de andra barnen inte var lik honom, varken i beteende, lek eller tal. Nu är han lyckligare!

Luke Jackson är född år 1988 i Blackpool, Storbritannien. Han bor tillsammans med sin mamma och sju syskon, när boken skrivs. Några av syskonen har neurologiska funktionsnedsättningar. Hans första bok gav han ut år 2001. Den handlar om kasein- och glutenfri diet för de med autism. Med sin bok "Miffon, nördar och Aspergers syndrom" som utgavs år 2002 fick han stor berömmelse. Han vill förmedla kunskap och tips till andra som har Aspergers syndrom eller kommer i kontakt med dem. Han tar mycket stöd av sina systrar som försöker ge honom social kompetens, när det gäller andra ungdomar och speciellt då hur man bemöter flickor.

Jerry Newport är född år 1948 i New York, USA i en religiös lärarfamilj. Han fick sin diagnos år 1995. Han är en savant när det gäller komplicerade matematiska beräkningar. Han är gift med Mary Newport som han har skrivit boken "Mozart och valen" tillsammans med. Han medverkade också vid framtagandet av filmen "Mozart och valen", som är baserad på deras bok. Det var han som startade en klubblokal för personer med Aspergers syndrom, där han dessutom träffade sin blivande fru. Jerry och hans fru reser runt och håller föreläsningar.

Mary Newport är född 1955 i Arizona, USA i ett religiöst borgerligt hem. Hennes far arbetade som lärare på universitetet och de bodde väldigt isolerat från andra människor. Hon upplever att hon kommer från ett känslolokalt hem. Mary har sex syskon. Hon är utbildad pianostämmare och har konstnärliga anlag. Hon har två söner och barnbarn. Mary är gift med Jerry Newport som hon har skrivit boken "Mozart och valen" med. Hon har hunnit skriva fler böcker tillsammans med Jerry. Mary medverkar bland annat i "Star Trek"-filmer.

Susanne Schäfer är född i Tyskland 1966. Hon är uppvuxen i ett hem där hennes pappa är egen konsulent och mamma hemmafru. Hon har en yngre bror. Susannes mamma betyder väldigt mycket för henne! Familjen har alltid ställt upp för henne. Hon är utbildad finoptiker och det går att påstå att hennes intresse och val av yrke går väl ihop.

Det var professor Christopher Gillberg från Göteborg som fick henne att skriva denna självbiografi. I hennes hem är allt ordnat för hennes egen trivsel och hon har glaslinser i varje rum för att hon tycker att de är så vackra. Hennes gång är lite som Charlie Chaplins.

Insamling

Jag har använt mig av en kvalitativ insamlingsmetod enligt Olsson & Sörensen (2001). Den har gått till på detta sätt att när jag har samlat in informationen så har jag även växelvis analyserat den. Sedan har jag segmenterat olika begrepp och sätter sedan samman segmenteringen till kategorier. Jag har gjort kontinuerliga jämförelser. Jag har alltid först tittat på innehållet för att finna ut vad författarna prioriterar och vad som är relevant i texten. Denscombe (2000) tycker att man ska göra så. Genom att mäta positiva och negativa åsikter så går det att få fram värderingar anser han. Dessutom tycker Denscombe (2000) att forskaren ska undersöka om textens innebörd är tydlig och entydig och om det går att hitta något mellan raderna.

Fördelar och nackdelar med skriftliga källor

Det finns både fördelar och nackdelar med skriftliga källor. Fördelar är att det är lätt att komma åt på olika sorters bibliotek. Det går alltid lätt att komma tillbaka till data eftersom det är skriftligt. Nackdelar är källans trovärdighet och att det blir andrahandsdata. Dessutom kan dokumentet bygga mer på författarens tolkningar än på en objektiv bild av verkligheten anser Denscombe (2000).

Bearbetning

Människor har gemensamma begrepp och symboler i en given kultur. Livsmöten förverkligas i språk, gester, handlingar och materiella ting. Inom hermeneutiken utgör detta verklighet och vi tolkar och förstår omvärlden med hjälp av detta. Det är framförallt genom det talande och skrivna språket som vi förmedlar vår livssyn och förståelse av tillvaron samt får en social gemenskap, anser Olsson & Sörensen (2001).

Jag har använt Gadamer's hermeneutik som metod när jag har bearbetat materialet. Jag har arbetat med delarnas och helhetens förhållande till varandra och försökt göra en rimlig tolkning av det. För att jag skulle förstå en del så måste jag ha tillgång till helheten i mitt material. Jag har i mitt arbete utgått från en förförståelse, tidigare erfarenheter och kunskaper enligt Olsson & Sörensen (2001).

Gadamers hermeneutik

Fördomar

Enligt Molander (2003) har Gadamer betytt mycket för den moderna hermeneutiken. Han använder orden förmening och fördom för att beskriva vad den kända Martin Heidegger kallat före-strukturer. Fördomar är inte negativt laddade och därför behöver vi inte göra oss av med dessa. Olsson & Sörensen (2001) anser att när vi själva har kommit till insikt vilka fördomar vi besitter så kan vi förstå andras fördomar. Gadamer menar att en fördom är ett omdöme som fällts utan att först har kontrollerats och därför både går att bekräftas och avspisas. Summan av alla fördomar ger livsvärlden. Vi är ingenting utan fördomar. De finns i vår kultur och i vårt språk och behövs för all förståelse och tolkning, skriver Molander (2003). Enligt Olsson & Sörensen (2001) är fördomar oundvikliga och vi får dessa tillsammans med förståelse och självklarheter. Gadamer (1997) anser att de personer som tror att de är fördomsfria och förnekar sin egen historia och tror att de är objektiva angrips okontrollerbart av fördomar. Vi som inte bryr oss om fördomarna som vi angrips av kommer också att felbedöma det som fördomarna demonstrerar. Molander (2003) tycker att eftersom våra tolkningar är präglade av fördomar så innebär det att det inte finns någon vetenskaplig metod som inte är präglad av fördomar.

Förståelse

För att få en förståelse så behöver vi en dialog. Förståelse är ett sätt att vara öppen och saklig i sitt förhållningssätt genom sina egna samlade erfarenheter. Enligt Olsson & Sörensen (2001) är det nödvändigt att både tolka och förstå det sagda för annars förstår vi inte livssammanhanget. Hur kan vi då veta att en tolkning är riktig? Jo, den måste överensstämma med helheten. En text exempelvis måste förstås utifrån helheten, som i sin tur måste förstås utifrån delarna. Delarna måste dessutom förstås inbördes och av helheten. Gadamer (1997) menar att när delarna blir till en helhet, det vill säga att meningarna blir som slutna koncentriska cirklar, då först infinner sig riktigheten i förståelsen. Om sammanfogningen uteblir på cirklarna så går vi miste om förståelsen. Molander (2003) anser att förståelse är en process av tolkning och omtolkning som sker hela tiden och aldrig tar slut. Denna tolkningsprocess sker ständigt med vår dialog.

Olsson & Sörensen (2001) anser att den hermeneutiska människosynen varken är vetenskaplig, ideologisk eller en metod. Den försöker istället att identifiera och framhäva drag som hör människan till, att vara och existera som människa. Enligt Gadamer (2003) gör språkförmågan, både det talade och det dolda, det möjligt för oss att förstå varandra och vi kan lära av varandra med samtalet. Enligt Molander (2003) är språket det viktigaste instrumentet för vår förståelse fastän det inte är neutralt.

Vi kan inte objektivt beskriva exempelvis texter med det eftersom språket ger grunden för vår kultur, vilket påverkar oss att se och uppfatta saker och ting på ett speciellt sätt. Själva tolkningen påverkas också. Texten och vår egen begreppsvärld står i ett förhållande till varandra och vi blir tvungna att pröva fördomarna som vi har mot den främmande texten och ställa nya frågor. Både det talade och det dolda språket har stor betydelse för rätt tolkning. Det är det som är det normala i vårt samhälle!

4 Resultat

Kort presentation av självbiografierna

”En riktig människa”: Gunilla Gerland har levt ett tufft liv. Hon har känt sig tvungen att ta hand om sin alkoholiserade mamma redan när hon var skolbarn. Hon lät andra barn slå henne eftersom hon trodde att det skulle vara så. Gunilla hade väldigt svårt att hitta i omgivningarna och kunde inte heller känna igen personer som hon upplevde hade tomma ansikten.

”Aspergers syndrom, universum och allt annat”: *Kenneth* Hall älskar att läsa böcker som Harry Potter med flera ungdomsböcker. Sedan han fyllde nio år har han haft hemundervisning eftersom han har svårt att bli undervisad i grupp. Han är nöjd med livet och förstår inte vad ”normal” egentligen är för något eftersom han är normal. Det är andra som tycker att han betar sig underligt. Vissa dagar vill han inte klä på sig, utan bara ligga och läsa hela dagen.

”Miffon, nördar och Aspergers syndrom”: Luke Jackson hade i flera år känt sig annorlunda men fick inte veta att han hade Aspergers syndrom förrän han blev tolv år. Hans mamma visste det fem år tidigare. Nu fick han klarhet i varför han kände sig annorlunda. Luke Jackson anser att det är en rättighet att få veta om man har Aspergers syndrom. Han är nöjd med livet och skulle inte vilja vara någon annan än han är.

”Mozart och valen”: Jerry Newport är gift med Mary för andra gången. Han blir lätt arg och skriker och dessutom har han lätt för att börja gråta. Hans stora intresse är siffror i alla former, vilket innebär att det lätt blir att han pratar om det utan att ta hänsyn till om någon annan vill lyssna på honom. Likaså har han svårt att avläsa andra människor, hur de känner och tänker. Han har haft olika jobb som exempelvis hasardspelare, taxichaufför och bibliotekarie i grundskolan.

”Mozart och valen”: Mary Newport har levt ett brokigt liv med bland annat narkotika. Marys föräldrar skickade henne till ”Guds barn” för att hon skulle komma ifrån narkotikan. Där blev hon utslängd på grund av att hon var tvungen att föda på sjukhus. Hon har hunnit vara en ”hippi”, bland annat boende i ett stort fågelbo och i ett indiantält. Hon har varit på språng hela tiden och verkar lätt ha trasslat in sig i diverse konstigheter. Trots detta verkar hon ha försökt att ta hand om sina barn på bästa förmåga.

”Stjärnor, linser och äpplen, att leva med autism”: Susanne Schäfers stora intresse är astronomi. Hon är väldigt förtjust i glaskulor och linser eftersom de kan gnistra så fint. Andra tror att hon har ett fattigt liv, men själv så är hon mycket nöjd med det. Hon kan norska eftersom hon arbetade som volontär i Norge en tid. Hon äter alltid ensam, tycker inte om att äta med andra människor. Susanne kan ibland behandlas illa av andra personer på grund av sitt udda beteende.

Böcker skrivna av personer med Aspergers syndrom.

Gerland, G. (1996). *En riktig människa*. Stockholm: Cura Bokförlag och Utbildning AB.

Kognition

Gunilla svalde maten hel, kunde inte tugga. Hon hade svårigheter att styra sina käkar.

”Det var arbetsamt att överhuvudtaget röra mig eftersom jag måste tänka allting jag gjorde för att kunna göra det. Jag måste liksom kommendera kroppen att utföra det den skulle göra hela tiden genom att tänka det (Gerland, 1996:14).”

Hennes pappa ville att hon skulle tugga maten ordentligt och tjatade alltid på henne om det.

”Jag förstod inte riktigt vad det var pappa ville att jag skulle göra. Tugga? Hur då? Jag tuggar väl (Gerland, 1996:15)?”

Ingen i Gunillas omgivning förstod vilka behov hon hade.

”Min ihärdiga envishet, som oftast var ett nej, hade två källor att ösa ur.

Det var min avsaknad av inre stopp i kombination med panikens reservkrafter som kunde göra mig oövervinnelig. Jag hade helt enkelt inte råd att förlora (Gerland, 1996:15)."

När andra krävde något av Gunilla så misslyckades hon ofta.

"Jag kände alltid att det var något jag inte riktigt förstod. Den känslan var evig och den följde mig överallt. Även när jag förstod mycket återstod alltid något – själva hur allt hängde ihop. Jag tänkte och funderade, jag ansträngde mig och sedan ansträngde jag mig lite till. Världen var en ombytlig gåta, plötsligt bara hände saker. Hur då? Varför (Gerland, 1996:23)?"

Gunilla blev väldigt trött; allt hon gjorde tog mycket energi. Gunilla måste tänka, nästan skriva orden i huvudet, för att kunna säga dessa. Oftast fick hon tänka orden två gånger när hon skulle få fram en lång mening. Hon talade långsammare än de flesta människor trots att hon hade tränat sedan barnsben och pratade nu betydligt fortare än tidigare. Om fler personer än två var inblandade i ett samtal så hade hon svårt att koppla ihop röst och tanke.

"När jag hunnit tänka vad jag skulle säga och på så vis kommendera rösten att säga det, var tillfället att tala oftast förbi. Då hade någon annan redan hunnit börja prata eller till och med byta samtalsämne. Det fick till följd att jag antingen råkade avbryta någon annan eller att jag satt tyst (Gerland, 1996: 203)."

En annan sak som försvårade umgänget var att Gunilla behövde sitta still vid ett bord för att inte koncentrera sig på något annat.

"Konversationen innehöll inte bara att koppla ihop sladdarna mellan tanke och tal och hålla i kopplingen, utan också att räkna ut när jag skulle tala, när den andre skulle tala och när jag skulle tala igen. Jag var tvungen att aktivt omtolka det jag hörde så att jag förstod det och inte skulle verka trög. Jag måste tänka att "Jag skulle vilja ha det där glaset" betydde "Ge mig det där glaset".....Det var i alla fall nödvändigt att sortera på nytt varje gång.....(Gerland, 1996: 209)."

Gunilla träffade sin syster igen efter flera års frånvaro. Hennes syster tyckte att det var första gången hon verkligen kunde kommunicera med henne.

"Och någonting hade faktiskt hänt i mig som gjorde att jag kunde tala automatiskt. Det hade jag aldrig kunnat förut. Nu behövde jag inte längre tänka allt jag skulle säga, behövde inte skriva det inne i huvudet. Tal och tanke skötte sig själva och jag behövde inte ge order till rösten att säga det jag ville ha sagt (Gerland, 1996: 236)."

Gunilla kände att den här automatiken precis hade kommit till henne, men troligtvis hade den kommit smygande. Hon kunde nu fråga om saker och ting och behövde inte längre tänka ut allting själv. Däremot följer hon fortfarande allt hon gör med tanken men det går numer snabbare.

”Men om jag oförberedd ställs inför en ny situation blir det svårt att både hantera det oförberedda och tänka allting jag gör. Tänkandet är nödvändigt. Det är enda sättet jag har att kunna leta mig tillbaka i minnet (Gerland, 1996: 243).”

Det svåraste som Gunilla tycker är att leva med bristen på automatisk känsla, att inte känna av vilka som vill gott eller ont mot henne.

Kommunikation

Hon tyckte inte om när vuxna skrattade eftersom hon upplevde att det var otäckt och kom så oväntat. Gunilla bad exempelvis sina föräldrar att inte skratta men de verkade inte förstå.

”Jag ville ju bara att de skulle sluta skratta men jag hittade inget sätt att få dem att sluta. Jag sa tydligt vad jag ville, det hjälpte inte. Jag var helt allvarlig, mitt allvarligaste på liv och död, och de tyckte att det var lustigt (Gerland, 1996:19)!”

När Gunilla var fyra år började hennes syster i skolan, så hon blev ensam med sin mamma på dagarna.

”Mamma hade något slags vagt och otydligt språk, fyllt av ”om en stund”, ”kanske” och ”senare” och jag hade ett konkret och exakt språk. Jag fattade oftast inte vad hon menade och hon förstod nästan aldrig att jag menade just det som jag sade. Det resulterade i att jag stundvis kunde få våldsamma utbrott och kasta saker omkring mig (Gerland, 1996:26).”

Hon berättar i sin bok om sin present som hon fick på sin fyraårsdag. Hon hade önskat sig ett dragspel och fick:

”.....en ful liten sak i blå plast.....Det här kunde inte vara ett dragspel. De var vackra, mörkröda och blanka med rader av vita knappar. Skinande och med ett vackert ljud inuti. Men de visade mig att det var ett dragspel, att man kunde spela på det. Det lät trutt när man förde ihop det (Gerland, 1996:36).”

De sa att det var ett dragspel som hon hade önskat sig. Gunilla kände sig både besviken och förvirrad och förstod ingenting.

Hon funderade på om de lurade henne.

”Det var något med språket. Jag kände inuti mig att jag hade grepp om språket. Och ändå fungerade det inte. Om jag sade ett dragspel trodde jag att de skulle förstå att jag menade ett dragspel. Det kunde inte sägas på något annat sätt - ett dragspel är ett dragspel (Gerland, 1996: 36).”

Gunilla skulle väl inte behöva tala om vad som inte är ett dragspel för det skulle verka konstigt, tyckte hon.

Gunilla förhöll sig konkret till frågor när hon var liten som exempelvis när hennes mamma frågade om hon kunde städa sitt rum och hon svarade ”ja”. Hon kunde ju städa sitt rum men hon förstod inte att hon då även skulle göra det. Det utmynnade i att föräldrarna blev arga på henne.

”Men det verkade som jag borde ha förstått något jag inte förstått. Och ibland när jag tydligt hörde att någon ville ha ett speciellt svar, tyckte jag att det kändes bra att fatta vad de ville höra och gav dem därför det svaret. Utan att förstå att det kanske skulle komma att få konsekvenser senare (Gerland, 1996: 87).”

Gunilla började upptäcka att hon hade varit lättlurad, att hon inte riktigt förstod människors avsikter. Gunilla kunde inte avläsa kroppsspråket och mimiken, kunde inte därför finna ut vilka som var till exempel snälla och dumma. De andra människornas handlingar var ofta förvirrande för henne. Hon försökte att förstå andra människor. Hon hade en ganska dålig känsla för vad som skulle hända. När det gällde lärarna i skolan däremot så kunde hon läsa av dem direkt om det handlade om att de skulle ge sig på henne som person.

”Jag lyssnade på hur de pratade och försökte lära mig det där lite tomma samtalandet de ägnade sig åt. Det var svårt. Jag tänkte efter och tränade in hur man skulle säga och när. Jag studerade människor och oftast talade jag bara när jag hade något att säga, att prata för pratandets skull förstod jag mig inte på. Jag tyckte att det verkade ytligt och dumt. Men när jag tittade på människorna började jag ana att det hade andra funktioner dem emellan än det jag såg på ytan, att pratet inte bara var prat (Gerland, 1996: 224).”

Vid tonårstiden upplevde hon att samtalen hakade upp sig på något vis, men hon kunde inte förstå varför. Om någon exempelvis frågade hur hon mätte så svarade hon på den frågan med ett ”bra” men brydde sig inte om att ge liknande fråga tillbaka. Gunilla kunde inte förstå sig på turtagningen i samtalet. Hon tyckte att det var svårt och tröttsamt att säga något vid rätt tillfälle i ett samtal.

Om någon ställde en indirekt fråga så kunde hon bli tyst eller kanske säga jaha. Hon kunde inte förstå vad som menades med frågan utan det var viktigt att samma fråga blev direkt istället. Exempel på indirekt och direkt fråga:

”-Jag skulle behöva ditt telefonnummer. Jaha, svarade jag i bästa fall....
-Kan jag få ditt telefonnummer?..... - Ja, svarade jag..... Först när någon ställde den rätta frågan, den direkta frågan ”Vad har du för telefonnummer?” så svarade jag med numret. Jag hade verkligen ingen aning om att människor kunde mena något annat än just det de sade. Att ”jag skulle behöva ditt telefonnummer” betydde ”vad har du för telefonnummer?” Men även om jag inte förstod vad det var som hände kände jag de konstiga effekterna – att det blev liksom hackigt i samtalet och en massa konstiga tystnader (Gerland, 1996: 172).”

Det händer fortfarande att Gunilla missförstår vad människor säger till henne, som exempelvis när en bekant tyckte att hon kunde ringa till henne på jobbet. Då trodde Gunilla att hon inte fick ringa hem till henne mer.

”Jag hade inte tänkt på att det skulle vara orimligt, jag hade bara uppfattat det hon sade och inte alls hört den underförstådda betydelsen (Gerland, 1996: 246).”

Känsla av sammanhang

Gunillas tre år äldre syster blev som ett språkrör för henne. Systemen svarade ofta istället för Gunilla. Det kunde kännas bra ibland men ju äldre hon blev desto jobbigare blev det för henne.

”Kerstin lade orden i min mun. Ibland hade jag mycket väl kunnat svara själv, det var bara det att jag behövde tid på mig att formulera svaret i huvudet och att sedan uttala det. Jag kände mig ofta överkörd när Kerstin,.....redan svarat åt mig medan jag höll på med formuleringen (Gerland, 1996:24).”

När Gunilla var i lekskolan så upptäckte hon att hennes mamma alltid hämtade henne i hallen.

”Tänk om det var så att jag då måste vara i hallen för att hon skulle komma? Så var det nog. Jag trodde det. Om hon kom och jag inte var i hallen, om hon inte såg mig, skulle hon då gå hem igen? Och kanske var det så att om jag ville gå hem så skulle hon dyka upp ifall jag gick ut i hallen (Gerland, 1996: 72).”

På morgonen när hon kom till lekskolan hängde hon upp sin jacka på en krok i hallen, vilken som helst.

Hon hade inte hört talas om att det skulle vara en speciell krok. På hennes krok fanns en bild på en snigel. Alla barn hade bilder. Gunilla tyckte inte att snigeln hade något med henne att göra.

”-Fröken! Hon har tagit min krok igen. Men jag nekade för jag visste ju helt säkert att jag inte *tagit* något. Att ta var att stjäla och det visste jag att jag inte hade gjort. De sade att jag var dum som nekade till något som var så uppenbart. Jag fattade ingenting (Gerland, 1996: 74).”

Det fanns en flicka som ideligen låste in Gunilla i ett förråd på lekskolan. Lärarna sa till Gunilla att hon skulle säga till flickan att om hon var dum så skulle hon hämta fröknarna.

”-Om du är dum så går jag och hämtar en fröken, sade jag. -Ja gör det då, sade Pia. Och inget annat hände än att hon gjorde som hon brukade. Pia gick ut och stängde dörren och släckte lampan. Jag fattade ingenting. Jag hade trott att det där jag skulle säga skulle hindra henne från att stänga in mig. Att det var en ramsa som på något sätt skulle stoppa henne. Jag hade inte fattat att jag skulle göra något också. Jag hade bara lärt mig upprepa det som en mekanisk ramsa. Orden betydde ingenting (Gerland, 1996: 77).”

Hon var duktig på att stava och hennes fröken trodde att hon fuskade eftersom hon tittade i sin bok för att se att hon verkligen stavade rätt, vilket hon alltid gjorde.

”Fröken talade om för mig att man fick göra fel, att det var tillåtet. Jag förstod inte vad hon ville men för att försöka göra henne till lags och för att få vara i fred började jag att stava fel med flit. Jag använde min språkbegåvning till att räkna ut vilka stavfel som skulle vara sannolika.....Jag ansträngde mig för att göra fel på ett trovärdigt sätt och varierade också antalet fel mellan ett och tre varje gång. Det tyckte jag verkade lagom (Gerland, 1996: 94).”

Då hon möttes mycket av provokationer kunde hon få beröm av andra för att hon satte någon på plats. Hon blev glad att någon tyckte att hon hade varit duktig när det gällde detta. Själv förstod hon inte alls att hon hade satt någon på plats och blev därför väldigt förvirrad.

Gunilla försökte härma andra människor eftersom hon ville vara någon, kunna ha relationer till människor.

”Människor frågade vad jag ville, vad jag tyckte. Jag plockade drag från människor jag träffade och lade mig till med dem. Ofta tog jag drag från människor som verkade ha ett gott självförtroende. Jag gjorde det oerhört skickligt. Jag blev en kameleont....

...Jag var som en tom burk som man kunde fylla med vad som helst. Människors beteenden bara ramlade ner där och jag använde dem för att försöka känna mig som vem som helst, som en riktig människa (Gerland, 1996: 209)."

Hall, K. (2003). *Aspergers syndrom, universum och allt annat*. Stockholm: Cura Förlag och utbildning AB.

Kognition

Kenneth kan inte koncentrera sig på mer än en sak i taget och det kan därför vara svårt för honom att gå vidare till en annan uppgift.

"Jag tycker inte om att folk frågar mig något, när jag håller på att koncentrera mig på något annat. Ibland är det svårt för mig att börja koncentrera mig eller att komma ihåg vad jag har blivit tillsagd att göra. Det händer de flesta kvällar, när mamma säger att jag ska ta på mig pyjamasen, att jag måste gå tillbaka tio minuter senare och fråga henne vad det var jag skulle göra (Hall, 2003:30)."

Han tycker att det är svårt att inte få all uppmärksamhet från sin mamma. Andra gånger vill han inte alls ha någon uppmärksamhet, utan vill bara vara ifred.

"..jag är ute med min mamma och hon träffar en väninna. Ibland pratar personen med mig också eller ställer frågor till mig, men jag brukar inte låtsas om dem. Anledningen till att jag gör så, är att det är så tråkigt. Det får mig att känna mig orolig, så jag klagar högljutt och försöker dra bort mamma (Hall, 2003:31)."

Kenneth har gått i två olika skolor.

"Jag var neutral när jag var i skolan. Jag tyckte inte om att vara i någon grupp. Skolan kan vara tuff för neutrala barn.....Det var också mycket ljud och det var svårt att hitta ett lugnt ställe.....Pladderljudet var svårt att stå ut med (Hall, 2003:42)."

Vid åtta års ålder fick Kenneth reda på att han hade Aspergers syndrom och kort därefter fick han studera hemifrån istället. Han har ett ovanligt sätt att lära sig.

"Vissa saker behövde jag aldrig lära mig, som läsning, eftersom jag kunde det utan att någon visade mig.

Vissa saker kan jag lära mig mycket snabbt så länge det inte är meningslöst och jag blir visad på rätt sätt. Andra saker behöver jag jobba hårt med .(Hall, 2003:43)."

"Ibland har jag bra minne för det som jag har lärt mig, särskilt sådant jag har läst. Jag kommer absolut bättre ihåg saker när jag har läst om dem. Ibland ser jag mina tankar. Ibland har jag svårt att koncentrera mig. Särskilt när jag ska göra sådant som är meningslöst. Ibland är det mycket svårt för mig att komma ihåg vad jag skall göra (Hall, 2003:44)

Kommunikation

Förr talade Kenneth inte så tydligt och avbröt andras tal. Men sedan han tränade talet så att det blev tydligt så avbryter han inte lika ofta längre. Kenneth är intresserad av ord och så länge han minns så har han alltid varit det.

"..när man talar till mig ser jag orden de säger och när jag läser ord hör jag dem inuti mitt huvud (Hall, 2003:44)."

Han är ärlig och ljuger aldrig. Kenneth vill även att andra ska vara ärliga och inte ljuga för honom och även hålla vad de lovar. Ibland tycker han att det är bäst att vara försiktig med ärligheten och han ger ett exempel:

"....om en tant som vägde 350 kg, frågade om hon var tjock, skulle man säga ja, men man kanske måste springa undan. Man skulle nog inte behöva springa så långt om hon var så tjock (Hall,2003:50)."

Kenneth tycker inte om att göra fel i en skrivbok; det kan kännas svårt för honom. Tidigare brukade han:

1. "skrika
2. vägra fortsätta
3. kasta ner pennan
4. säga att det var någon annans fel
5. säga att det måste vara ett skrivfel (Hall,2003:59)"

Kenneth tycker att det är svårt att vara trevlig utan mycket hjälp.

"..om man säger något roligt, kan det ibland vara fel tillfälle. Istället för roligt blir det uppkäftigt, fräckt, kritiskt eller sarkastiskt. Det kan vara svårt att veta när kommentarer är roliga och när de inte är det (Hall,2003:61)."

Känsla av sammanhang

Oftast hatar Kenneth att göra det som vuxna vill att han ska göra.

"..det är tråkigt och meningslöst.....Något jag verkligen hatar är när mamma har lovat mig en pyjamasdag och sedan ordnar något annat istället. Jag hatar det, för det förstör hela pyjamasdagen, och också för att det betyder att ett löfte har brutits....Pyjamasdagar är mycket viktiga för mig (Hall, 2003:25)."

Kenneth blir lätt arg och här är ett exempel på vad som hände innan han skulle till läkaren.

"Mamma och jag hade spelat schack och jag förlorade. Jag brukade vinna, så jag var mycket irriterad. Jag ville gå tillbaka några steg, eller spela igen, men mamma vägrade. Hon sa att vi skulle komma försent. Jag blev mycket, mycket arg. Jag klagade och bråkade och vägrade att åka. Skrek och kastade saker omkring, leksaker och möbler. Allt jag kunde hitta (Hall,2003:55)."

Det största problemet som han hade förr var:

"...jag uppförde mig dåligt,..nästan aldrig gjorde som man sa åt mig. Anledningen var att jag inte såg meningen med det. Ibland är det svårt att veta vad som förväntas, så jag tycker om när man förklarar ordentligt och det finns tydliga och rättvisa regler och jag uppför mig bäst då. Jag tror att det beror på att jag då vet precis vad som förväntas av mig.....ovanligt att jag var lydlig. Jag hatade att inte få göra precis som jag ville, så det fanns ingen anledning att lyda (Hall,2003:58)."

Jackson, L. (2005). *Miffon, nördar och Aspergers syndrom*. Stockholm: Cura Bokförlag och Utbildning AB.

Kognition

Många tycker att de som har Aspergers syndrom har kommunikationsstörning och Luke antar att det kanske stämmer.

"...då vi kommunicerar med andra så verkar det som om något blir fel på vägen och de får fel budskap. Det är samma sak åt andra hållet. Andra människors interagerande och kommunicerande med oss blir på något sätt förvrängt på vägen (Jackson, 2005:20)."

Ett problem som personer med Aspergers syndrom har, är att kunna tolka andra människors tankar, känslor och avsikter.

Luke tror att han kanske blir bättre på det när han blir äldre.

”På grund av det här problemet är det svårt för oss att veta vem som troligtvis kommer att vara hjälpsam och stöttande och vem som antagligen kommer att göra saker och ting värre, antingen oavsiktligt eller avsiktligt. Jag kan inte räkna ut sånt....(Jackson, 2005:36).”

Luke tycker om att sitta bakom datorn och blir arg om han måste gå ifrån för att till exempel äta mat. Han har ingen lust att lyda då och det kan lätt bli bråk.

När Luke var yngre avskydde han stränder med sand, sol och vatten ännu mer än vad han gör idag. Han berättar om en episod när han var på sandstranden. Hans mamma hade burit honom till den plats de skulle vara på. Hon tyckte att han skulle gå och leka med systrarna.

”Jag gick på tå för att undvika så mycket av sanden som möjligt, samtidigt som jag kastade dystra blickar mot min leende och applåderande mamma.....försökte stå ut med den äckliga känslan av våt sand mellan tårna blev lockelsen av det varma gräset och de vassliknande växterna för stark och jag vände om och gick mot en stor gräsplätt utan att skänka de andra en tanke (Jackson, 2005:57).”

Luke tolkar språket väldigt bokstavligt och tänker väldigt logiskt. Han berättar om en episod när han var fem eller sex år. Hans mamma skulle hämta honom efter skolan. Läraren kunde inte hitta honom!

”Min lärare var hysterisk och alla hade letat efter mig. Mamma vet ju hurdan jag är så hon frågade vad läraren sagt till mig innan jag försvann. Hon svarade att hon hade sagt till mig att lägga tillbaka mappen under hennes kateder. Mamma, som förstår hur jag tänker, gick snabbt fram och tittade under katedern och där satt jag (Jackson, 2005:94).”

”Trots den välbehagliga känslan av att vara innesluten under katedern, så var jag egentligen bara lydig. Läraren hade inte sagt: ”Luke, kan du dyka ner under katedern, lägga tillbaka mappen och komma tillbaka sen!” Hon hade sagt: ”Dyk ner under katedern.” Ingen hade sagt till mig att komma fram igen (Jackson, 2005:94)!”

Han får alltid skäll för att han inte tar hänsyn till andras känslor.

”....sällan tänker på andras känslor. Jag har svårt att förstå vad andra känner, och även om andra talar om vad de känner, så uttrycker de sig aldrig tydligt nog (Jackson, 2005:95).”

Kommunikation

Lukes ena syster tycker att han är pedantisk och pratar sakta och monotoniskt.

”Jag får också höra att jag har problem med att kommunicera eftersom jag inte kan läsa av när jag tråkar ut någon (Jackson, 2005:21).”

Hans mamma ser till att människor säger det de verkligen menar och är tydliga när de pratar med Luke. Det anses att dålig ögonkontakt ger problem för det sociala samspelet, men Luke anser själv att det bara är ett problem för de som vill att han ska titta på dem. När det gäller ögonkontakt så tycker Luke att det är otrevligt att titta personer i ögonen, speciellt sådana han inte känner.

”Först känns det som om deras ögon bränner i mig och för mig är det som att se en utomjording i ögonen. Jag vet att det låter elakt men jag säger bara som det är. Om jag kan komma förbi den fasen utan att titta bort så brukar det sluta med att jag tittar intensivt på den som talar och glömmer fullständigt bort att lyssna på vad han eller hon har att säga (Jackson, 2005:62).”

Luke tycker att det ibland är svårt att både titta i ögonen och koncentrera sig på att lyssna på en person.

”Det är svårt att förstå sig på folk eftersom deras ord ofta är så kryptiska. Och när deras ansikten rör sig, ögonbrynen höjs och sänks, ögonen blir större och går i kors, då blir det bara för mycket att räkna ut, så jag försöker inte ens (Jackson, 2005:63).”

Hur löser då Luke situationen för att kunna lyssna ordentligt?

”Jag tittar på folks munnar. Det innebär att de andra blir nöjda eftersom jag tittar i deras riktning samtidigt som man själv inte måste uppleva den där hemska, brännande i själen-känslan som man känner när man tittar någon i ögonen. Försök bara koncentrera dig på någons mun och studera formerna som bildas. Problemet med den här metoden är att man lätt roar sig med att studera formerna och glömmer bort att lyssna. Ett annat knep är att titta på personens öron. Det är bra för då blir man påmind om att man ska lyssna.....(Jackson, 2005:63).”

Han tycker om språk, lära sig nya ord och att prata korrekt.

”Det är något underligt med mitt sätt att prata. Även om jag kan läsa utan problem och förstå massor med ord, så verkar det som om jag uttalar många av dem fel...Folk skrattar alltid åt mig för det. När...komma på är att folk med AS inte lyssnar så noga på andra utan får sitt ordförråd från böcker, där man naturligtvis inte lär sig uttala orden (Jackson, 2005:89).”

Genom att ändra ett ord i en mening så kan hela meningen ändra betydelse. Samma sak sker om betoningen ändras av ett ord. Här ger han ett exempel:

- "Jag kan inte göra det...betyder att jag inte kan, men att kanske någon annan kan.
- Jag *kan* inte göra det...betyder att det är omöjligt för mig.
- Jag kan inte göra *det*...betyder att jag inte kan göra just det, men kanske något annat (Jackson, 2005:89)."

Det senast skrivna har Luke väldiga problem med. Han betonar fel ord ibland så att hela meningen ändrar betydelse, fast han inte vill att det ska bli så.

"Det gör att jag ofta blir missförstådd eller missförstår andra. Det brukar orsaka massor med gräl eftersom jag alltid får skäll för att jag säger något fel när jag oftast inte ens är medveten om att jag har gjort det (Jackson, 2005:90)."

Luke uppfattar ofta uttryck och ord väldigt bokstavligt men har upptäckt att det går bättre ju äldre han blir. Han måste anstränga sig för att försöka förstå.

"Det är orättvist att vi ska behöva lära oss mer än andra, men det är så det är och vi måste bara acceptera det – ingen mening att gråta över spilld mjölk. Jag sa ju att vi lär oss använda dem korrekt med tiden (Jackson, 2005:96)."

Jackson berättar om en episod i skolan när han råkar sitta och dagdrömma och läraren helt plötsligt står bredvid honom. Det här visar lite av hans kommunikationsproblem:

" "Jackson", drämmer han plötsligt i med, "skulle ni vilja vara snäll och tala om för oss exakt var ni befinner er?"

"Klass E₂, sir", svarar jag snabbt och så artigt som möjligt.

"Försöker ni vara kvick?" fräser han till och hans ansikte är rött av ilska.

"Ja sir", svarar jag, "det är klart jag försöker vara kvick".

Jag tänker tyst för mig själv "de vill ju att man ska svara snabbt". Jag drar en inre suck av lättnad och tänker att han nu kommer att lämna mig ifred, men när jag tittar upp ser jag att jag har fel. (Jackson, 2005:90)."

Luke uppfattar att läraren är arg eftersom han ser ut som en rödbeta i ansiktet och ögonen står rakt ut, enligt honom.

" "Jackson, jag tänker inte tolerera såna oförskämdheter. Nu tar du dig själv i kragen annars bär det av raka vägen till rektorn.".....Jag ler tyst inombords och tänker: "Ha, den här kan jag – det betyder att man ska skärpa sig och fortsätta jobba."

Jag ler förnöjsamt åt det faktum att jag äntligen har förstått och tar fram min penna och börjar skriva. Man skulle tro att historien slutar här (Jackson, 2005:91)."

"Det är inget att skratta åt och ignorera mig inte när jag pratar med dig!...Pratar? Det var jag inte medveten om att han gjorde. Hans ilska verkar ha fått ge vika för en sjudande vrede, men han lyckas tillfälligt lägga band på sig. Han är alldeles svart i ansiktet. "Du får sitta kvar en timme efter att vi slutat", väser han hotfullt i mitt öra (Jackson, 2005:91)."

Luke pratar väldigt långsamt och han har uppfattat att människor runt omkring honom störs av det. Han tror också att människor blir uttråkade när han talar, men kan inte upptäcka det om inte personerna själva säger det till honom. Det är viktigt med tydlighet i allt som sägs annars har han svårt att förstå vad som sägs; det blir tvetydigt.

"Det är en sån enorm lättnad för mig när jag vet exakt vad som pågår och varför (Jackson, 2005:101)."

Känsla av sammanhang

De flesta med Aspergers syndrom har specialintressen och behöver inte ens vara udda. Däremot blir intresset väldigt intensivt för Luke.

"...när jag har fått något på hjärnan eller är fascinerad av något, då blir bokstavligen talat allt annat oviktigt. Jag antar att det kan betraktas som själviskt och jag försöker verkligen tänka på andra, men det kan vara svårt ibland. Om jag koncentrerar mig på det som fascinerar mig, det kan vara.....datorer...eller något annat, så känner jag en överväldigande upphetsning som inte går att beskriva.

Jag bara måste prata om det och den irritation jag känner om jag blir avbruten kan snabbt utvecklas till ett våldsamt raseri (Jackson, 2005:39)."

Han har blivit mobbad i skolan och har inte berättat något förrän han inte längre står ut med det.

"Barn med AS vet inte vad de förväntas gå hem och tala om. Frågan "Vad har du gjort i skolan idag?" besvaras inte automatiskt av "Jag har blivit mobbad" om man inte får en direkt fråga (Jackson, 2005:129)."

Luke har råd till föräldrar om mobbning:

1. "Om du frågar ditt barn om han eller hon blivit mobbad, var specifik när du frågar. Du måste fråga om någon knuffat dem, gjort dem ledsna, varit elaka mot dem, slagit eller sparkat dem. Inte ens då är det säkert att du ställer rätt frågor så var medveten om det.
2. Kom ihåg att mobbare inte säger rent ut att "Nu ska jag mobba dig". Därför kanske ditt barn inte förstår att det plågsamma som händer dem är mobbning (Jackson, 2005:129)."

Newport, J. & M; Dodd, J. (2007). *Mozart och valen*. Malmö: Bra Böcker AB.

Kognition

Jerry

Jerry minns hur taktilt skygg han var som litet barn.

"Mamma ville ha en nallebjörn. Hon ville krama och gosa. För mig innebar omfamningar att jag förlorade kontrollen. De gjorde att jag kände mig som om jag kramades till döds av någon av de jättelika djuphavsmusslorna i min brors serietidningar. Omfamningar fick mig att darra och rygga undan. Jag kramade aldrig tillbaka (Newport et al, 2007:34)."

Han knuffade bort sin mamma varje gång hon försökte hålla om honom. När han blev två år gammal så gav hon upp. Jerry tyckte det var konstigt!

"Det ironiska var att jag innerst inne hade en förtvivlad längtan efter att bli berörd, att bli hållen. Inte bara fysiskt (Newport et al, 2007:34)."

En ung pojke, bror till en skolkamrat till Jerry, hade blivit påkörd till döds av en bil. Pojkens pappa var alldeles hysterisk och snyftade och flämtade. En polis var därför tvungen att hålla honom upprätt för att han inte skulle falla ihop. Nästa morgon innan skolan skulle börja så imiterade Jerry pojkens pappa. När han såg hur de andra barnen reagerade så började Jerry må förskräckligt dåligt. Han hade inte fattat vad det handlade om.

" Jag hade aldrig tänkt på att Billy Morton hade varit en riktig människa (Newport et al, 2007:65)."

Ibland led Jerry i tystnad, andra gånger fick han raseriutbrott.

Han kunde bli arg utan någon egentlig anledning. Det kunde yttra sig genom fysisk våld.

”.....jag spelade fel på trombonen slängde jag dragbygel i golvet, och den blev snart böjd i en löjlig vinkel (Newport et al, 2007:67).”

Jerrys bästa vän Johnny dog och därför kände han en enorm förlust. Jerry visste dock inte vad han skulle göra med alla känslor han hade inom sig.

”På hans begravning stod jag i bakgrunden, långt från alla andra sörjande, och betraktade nyfiket hur sorgen påverkade alla utan att jag riktigt visste hur jag skulle tolka det, eftersom jag helt enkelt inte kunde ta till mig informationen.....När de sänkte ner Johnnys kropp i den kalla jorden hade jag aldrig förr känt mig så separerad från människorna omkring mig, så avskild, som om jag var omgiven av en ogenomtränglig betongmur. Jag förstod att den smärtan som uppslukade mig liknade alla andras. Den enda skillnaden var att jag var ensam med min sorg.....Men den ville inte komma ut. Jag hade den helt för mig själv (Newport et al, 2007:93).”

Jerry och Mary hade blivit populära i medierna eftersom folk tycktes tycka att det var märkligt att två personer med Aspergers syndrom hade gift sig och hyste en sådan stor kärlek till varandra. Just vid den här tidpunkten hade kärleken till varandra egentligen helt försvunnit men de höll upp skenet inför massmedia.

”Det var ingen trevlig känsla. Ingen av oss var bra på att ljuga. Tvärtom....att vara brutalt uppriktiga som hade orsakat så mycket trassel i våra liv.....Att ljuga är inte autistiskt – det är ett brott mot den ordning som våra hjärnor har så stort behov av (Newport et al, 2007:187).”

Mary

När Mary var liten tillbringade hon mesta tiden med att antingen skratta hysteriskt, vagga okontrollerat eller hade ett raseriutbrott.

”....förvandlade mig till en skrikande psykopat i miniatyrstorlek. När det var som bäst befann jag mig vanligen på tomten, utelåst ur huset, med armarna utsträckta, kikande upp mot himlen, ursinnigt snurrande runt runt i gräset, yr och borta, skrattande som en vansinnig tills jag föll ihop (Newport et al, 2007:29)”

I andra klass fanns en lärare som inte kunde förstå att Mary verkade oförmögen att höra trots att hon inte hade någon hörselnedsättning. Läraren trodde möjligen att Mary var autistiskt vilket hennes mamma förnekade. De hade ett grannbarn som hade fått den diagnosen.

”Hon är intelligent på ett särskilt sätt som inte många förstår” hade mamma en gång sagt till mig. ”Hon kan bara inte uttrycka det på ett normalt sätt” (Newport et al, 2007:149).”

Mary hade alltid varit duktig i skolan men när hon började i högstadiet så hände det saker och ting med hennes hjärna tyckte hon. Det var speciellt siffror som ställde till med bekymmer för henne. Hon matade in matematiska siffror i huvudet och när hon sedan skulle ta fram dem och lösa problemet så hade de redan försvunnit. När Mary gick i nian började hon inte förstå vad lärarna sa, allt var obegripligt för henne och hon började skolka.

”...började jag misstänka att min hjärna hade smält. Hela dagarna satt jag i bänken och stirrade på lärarna, ur stånd att förstå vad de sa. De öppnade munnen, men det enda som kom ut var obegripliga haranger. Jag tappade alldeles fotfästet (Newport et al, 2007:79).”

Mary upplever att hon nästan kan känna allt som Jerry tänker på, utan att han säger ett enda ord.

”Vi kan känna på ett sätt som ibland går mycket längre än ord.....Kanske har vi bytt en kommunikationsform mot en annan, mer mystisk, mindre väl förstådd? Men släng in oss i ett rum fullt med människor vars hjärnor fungerar på så kallat normalt, förutsägbart sätt, och vi kan ha all möda i världen att fatta ens de mest grundläggande känslouttryck (Newport et al, 2007:26).”

En gång i grundskolan fick hon komplimanger för att hon ritade så fina hästar. Hon förstod inte hur hon skulle tolka lärarens vänliga ord.

”så jag vände mig bort från henne och fortsatte att titta ut genom fönstret där jag letade efter bilder bland molnen (Newport et al, 2007:70).”

Föräldrarna skulle resa till Indien och det var en vän till familjen, med namn Lester, som skulle ta hand om hela syskonskaran. Under den tiden försvann Mary på flera dagars äventyr tillsammans med en kompis och umgicks med bland annat brottslingar och knarkare. Marys mor och kompisens far dök upp efter att de fått reda på var flickorna höll till.

”Du ska veta att Lester har fått en hjärtattack”.....”Han har varit sjuk av oro för dig. När vi kommer hem ska du ringa honom och be om förlåtelse.”

”Förlåtelse...för vadå?” frågade jag.

”För att du gav honom en hjärtattack, förstår du väl”, fräste hon (Newport et al, 2007:83).”

Mary tyckte att det kändes hemskt att hon hade försakat honom sådan smärta.

”Och under några flyktiga ögonblick undrade jag varför jag aldrig hade tänkt på att han kunde vara orolig. *Var jag verkligen så korkad* (Newport et al, 2007:83)?”

Kommunikation

Jerry

Han berättar om en episod som hände när han var ett litet barn. Han och syskonen hade fått lära sig att gå in bakvägen medan gäster fick komma in genom ytterdörren. Hans mamma blev arg en gång vid matbordet eftersom barnen var stökiga. Då skrek hon att de skulle sluta, för annars skulle hon gå ut genom ytterdörren och aldrig komma tillbaka.

”Jag brast ut i skratt, oförmögen att fatta vad jag hade hört. Hade hon blivit tokig (Newport et al, 2007:36)?”

Jerry tyckte förstås att det var konstigt sagt av hans mamma. Jerry och hans äldre bröder var ofta leriga så det var bakdörren som gällde. Han sa till sin mamma:

””Nej, mamma, om du ska ge dig iväg så ska du nog använda bakdörren (Newport et al, 2007:36).””

Några veckor senare stod Jerry utanför sin egen familjs hus och knackade på bakdörren. Det började bli mörkt och ingen öppnade. Han började bli orolig. Han hade fått lära sig hemma att:

”*Du skall vara inne i huset innan det blir mörkt. Annars!* Eftersom jag aldrig vågade överträda någon regel, hur trivial den än var,.....naturligt att använda matlådan till att slå sönder rutan i bakdörren och öppna den (Newport et al, 2007:40).”

En gång träffade han en flicka som undrade varför han aldrig såg någon i ögonen. Själv så hade han trott att han kunde dölja det så bra att ingen skulle lägga märke till det.

”När jag talade med någon fokuserade jag antingen till höger om hennes ansikte eller mitten på pannan. Att våga se henne (eller honom) rakt i ögonen, att ens tänka på det, var att riskera att överbelasta hjärnan med så mycket data att jag skulle glömma min omsorgsfullt inövade monolog. Andra människors ögon betydde enbart problem (Newport et al, 2007:117).”

Jerry träffade många flickor under collegetiden och ville att de skulle uppleva honom "normal". Han ägnade ingen uppmärksamhet åt flickorna och lyssnade inte på vad de berättade. Jerry kunde inte se det ickeverbala kommunikationen som visade flickornas ointresse eller intresse. Han lyssnade bara på sin inre röst och var så rädd att de skulle uppfatta honom som konstig. När hans ord hade tagit slut så visste han inte vad han skulle göra för något, hade ingen egen självkänsla. Den hade han kopierat från andra människor.

Han berättar att han en gång hade varit förtjust i en flicka på en universitetskurs i matematik. Han hade försökt få henne att träffa honom på tu man hand, men flickan ville inte. Jerry tjatade vid fjorton tillfällen under två månader för att få träffa henne. Till sist hoppade hon av skolan! Det var en kille på studenthemmet som pratade allvar med Jerry.

"Plötsligt kände jag mig illa till mods. Jag undrade hur jag kunde vara så korkad, kunde inte tro att jag hade så lite begrepp om mitt eget huvud och hur jag fungerade. Jag var också arg på mig själv för att jag fattade så dåligt, För att jag hade vållat en så fin tjej som Becky så mycket obehag. Hon förtjänade verkligen bättre behandling.....I tankarna läxade jag upp mig själv för att jag hade behandlat henne som om hon var ett särskilt komplicerat räkneproblem (Newport et al, 2007:111)."

När Jerry skulle ha en första träff och promenera med Mary så kände han att hon stirrade på honom.

"Intensiteten i hennes rådjurslika blick gjorde att det kändes som om den brände ett hål rakt igenom mig.....Att se i någons ögon- om så bara ett kort ögonblick - var som att stå på en avsats på en skyskrapa och kika ner i tomheten nedanför. Jag blev som förstenad och trodde att jag skulle falla ner i avgrunden (Newport et al, 2007:14)."

Mary

Hon var väldigt intresserad av språk från det att hon var liten och tog allting bokstavligt. Mary berättar om en episod när familjen såg en diskuskastare på TV. Kommentatorn sa på engelska:

"He just broke the record (Newport et al, 2007:55)."

Alla i familjen blev väldigt glada och jublade över det beskedet. Mary förstod direkt glädjen och gick och samlade ihop sin mammas samling av 78-varvare och LP-skivor.

"Jag travade så många skivor jag kunde på min lillebror Davids utsträckta armar, och så gick vi ut genom ytterdörren, satte oss mitt på uppfarten och drog omsorgsfullt ut skivorna ur sina konvolut..."

.....Jag vet inte riktigt hur många av hennes skivor som vi slog sönder mot garagedörren denna eftermiddag, men varje gång de föll i tusen bitar på betongen jublade jag: "JAG SLOG SÖNDER SKIVAN...JAG SLOG SÖNDER SKIVAN!" (Newport et al, 2007:55)"

När Mary pratade med andra människor så drogs ofta hennes blick till munnen, där hon tycktes utläsa mycket som andra kanske utläser i ögonen.

"Vid ett visst ögonblick fladdrar avslöjande mikroutryck över folks ansikten. Jag höll ständigt utkik efter leenden, rynkade ögonbryn, rynkad panna eller andra undermedvetna ledtrådar som gjorde det möjligt för mig att läsa tankarna bakom orden (Newport et al, 2007:125)."

Känsla av sammanhang

Jerry

Fortfarande i vuxen ålder kan han få raseriutbrott på det andra tycker är bagateller. Jerry minns en dag, närmare bestämt tacksägelsedagen år 1952. Familjen hade blivit bjudna till en farbror till Jerry. Alla pratade och skrattade utom han själv, eftersom allt blev fel.

"Jag hade blivit ett spöke, fullständigt bortkopplad och hopplöst i otakt. När jag lyckades säga något och någon avbröt mig, blev jag så frustrerad och arg att jag omedelbart knep ihop (Newport et al, 2007:39)."

Då gick han bort till några andra för att få prata, få hänga med på något samtal.

"....alltid i fel ögonblick, alltid pladdrande om något vagt ämne som hade tagits upp för flera minuter sedan (Newport et al, 2007:39)."

Jerry hade inga vänner förutom sina bröder men det fanns en pojke, Eric, i kindergatten som tolererade honom. En lördagseftermiddag tänkte Jerry att han skulle hälsa på Eric. Han knackade på dörren men ingen öppnade.

".....min blåsa hade blivit obehagligt full. Innan jag visste ordet av hade jag klättrat upp i almen bredvid huset och krupit in genom ett öppet sovrumsfönster. När.....fann de mig sittande på toaletten i badrummet på övervåningen (Newport et al, 2007:40)."

Eric's pappa körde hem Jerry men sa ingenting på resan utan bara tittade då och då i backspegeln på honom med en blick full av oro och rädsla.

Jerry såg aldrig på den som pratade med honom, utan vände bort ansiktet. I högstadiet gjorde han andra ungdomar nervösa genom att smyga omkring och försöka börja ett samtal med någon som kom i hans närhet. Jerry ville så gärna vara som alla andra pojkar i samma ålder, tänka och prata som dem.

".....hur man betar sig i sociala sammanhang kändes det som om allt var höljt i en ogenomtränglig dimma. Jag kände mig så vilsen, så förvirrad när det gällde vart nästa steg skulle leda.....Jag behövde någon sorts kompass, någon sorts vägledning.....hur alla andra kunde veta vad man ska göra. Läste de om det i en bok någonstans (Newport et al, 2007:87)?"

Jerry och Mary och hennes barn skulle hälsa på hennes föräldrar och Jerry hade gjort en färdbeskrivning som hon skulle läsa av när han körde bilen. Hon följde den inte så som han hade tänkt utan tog lättvindigt på det hela. Han blev då ursinnig på henne och skrek och gormade.

"Det skulle ta år innan jag till sist insåg att det inte handlade om att jag skrek åt Mary. Det....skrek därför att det var vad Jerry Newport gjorde när någon råkade komma åt hans ömma tår. Jag skrek...blivit van vid mina egna ovädersutbrott. Jag skrek...inte visste hur man skulle låta bli (Newport et al, 2007: 185)."

Jerry hade utbildat sig till aktuarie (matematisk och statistisk utbildning) och sökte ett jobb som det. Han hade klarat företagstestet galant. Problemet kom när han var på rundvandring med en tjänsteman på företaget. Jerry hade sin gamla kostym på sig, från studentföreningarnas tid.

"Till och med en socialt så trögfattad person som jag förstod att varje ord han sa hade en undermening.....Det tog honom inte lång tid att komma underfund med att jag var hopplöst bortkommen ((Newport et al, 2007: 209)."

Vice VD:n Mr Ed Oldham på företaget intervjuade Jerry och när han frågade Jerry om vad han tyckte bäst om med aktuariejobbet så blev svaret:

""Problemen",...."Jag gillar att lösa statistiska problem."(Newport et al, 2007: 210)."

Jerry upptäckte att Mr Oldham inte gillade svaret eftersom han rynkade pannan. Han ville att Jerry skulle säga fler saker, att han skulle visa framåtanda.

"Han betraktade mig så som man skulle kunna betrakta en plastpåse full med sopor på en trottoar. "Vad är det du egentligen vill göra, Jerry?..."

..”Ja, om den här intervjun är över nu skulle jag vilja gå ner, ta en hamburgare på McDonald's och sen ta bussen ut till Hollywood Park och spela på hästar.” (Newport et al, 2007:211).”

Jerry är fascinerad av siffror och hela tiden måste han grunna på allt omkring siffrorna, även i samtal med andra människor. Här är ett exempel på hur invecklat tänkandet kan bli, till och med när han försöker ta självmord med piller:

”Sextio är produkten av två gånger två gånger tre gånger fem. Sextio är antalet båggrader som upptas av en sexhörning som är inskriven i en cirkel. Varje sida är lika med radien, och sexhörningen består av sex sammankopplade liksidiga trianglar. Om man viker dem utåt får man sex till, sammanlagt alltså tolv, som bildar en davidsstjärna med en liksidig triangel för var och en av Israels stammar... (Newport et al, 2007:7).”

Mary

Mary upplever att familjen tillhörde en märklig släkt. De höll sig på avstånd från alla grannar. De flyttade ofta och husen låg ensligare för var gång. Alla sex syskonens stora sysselsättning var att kasta glåpord efter henne.

”....se hur jag kom fram ur min fridsamma kokong och greps av psykotiskt raseri.(Newport et al, 2007:47).”

Grannbarnen kunde komma över för att se på nöjet och även bli delaktiga. De kunde leka lejonvärmjare med hjälp av en stol.

”De försökte egga mig till explosiva utbrott som fick mig att skrikande springa runt i rummet (Newport et al, 2007:47).”

När Mary gick i femte klass så fick hon en vän som hette Cathy, som var ett år äldre. Cathy ändrade på Marys sätt att klä sig samt gjorde att hon slutade leka barnsliga lekar.

”En eftermiddag dök hon upp hos oss och hittade mig krypande på golvet med tummen i munnen.....Den dagen reste jag på mig och kröp sedan aldrig omkring på golvet som en baby (Newport et al, 2007:77)”

I sjunde klass blev det problem, nu hade Mary flera lärare. Den enda vän hon hade var Cathy.

”Hon befallde mig att göra saker och ting och jag saknade kraft att säga nej.....”Vet du, mina ben är mycket vackrare än dina.” Jag bara nickade undergivet.

Efter att i årtal inte ha känt annat än ensamhet intalade jag mig att hennes verbala övergrepp var ett lågt pris för lyxen att ha någon som brydde sig om mig (Newport et al, 2007:79)".

Hennes största sorg var egentligen att hon hade kommit hem istället för att leva på Berkeleys smutsiga gator där hon hade känt sig verkligt levande och accepterad.

"Kaos passar mig, tänkte jag, övertygad om att jag skulle dö om jag inte kom tillbaka dit (Newport et al, 2007:84)."

Hon träffade en man som hon byggde bo med, bokstavligt talat. Ibland kunde de ligga i boet (fågelbo) och bara studera varandras ansikten.

"Emellanåt tordes jag till och med titta in i hans ögon, en prestation som jag hade använt mycket avnär jag verkligen ville ha något av någon. Hur underligt det än kan låta, bidrog faktiskt min motvilja mot att se in i en annan persons ögon till att höja min medvetenhet (Newport et al, 2007:125)."

Schäfer, S. (1996). *Stjärnor, linser och äpplen, att leva med autism*. Stockholm: Bokförlaget Cura AB.

Kognition

Då Susanne är två år så kan hon bli riktigt arg om hon inte får ha på sig blå strumpbyxor istället för röda.

"...skriker hon, håller sig om benen och säger att det gör ont och att hon måste ha på den andra (Schäfer, 1996:22)."

Susannes lillebror var olik sin syster.

"...han fick kontakt med andra barn utan problem – det gick alldeles av sig självt. Han grät när han slog sig och ville bli "tröstad", och han berättade vad han varit med om för mamman och pappan. (Det var något jag aldrig hade förstått hos andra barn. När de t ex blev angripna av andra barn så tjöt de: "Aeehh, det ska jag tala om för min mamma." Varför det?) (Schäfer, 1996:35)."

Susanne hade även svårt för att något som redan var planerat blev inställt eller om andra sa vissa uttryck.

”Vi kanske ska göra det ena eller andra (...men kanske inte).” Jag vill alltid veta vad jag har att räkna med. I så fall klarar jag till och med att ställa in mig på ovanliga saker.....(Schäfer, 1996:55).”

Susanne har ingen aning om vad andra tänker och känner.

”Men hur bra de än är på att kommunicera sinsemellan och läsa varandras tankar, så vet de inte vad en människa med autism tänker och känner och hur hon upplever saker (Schäfer, 1996:87).”

Hon förstår inte varför andra människor kan uppleva henne annorlunda.

”Men även om jag har ansträngt mig att vara ”normal”, så har det gått likadant överallt. Jag förstår inte hur de lägger märke till något så snabbt, hur särskilt jämnåriga kan säga ”du är annorlunda” utan att ens ha talat ordentligt med mig (Schäfer, 1996:87).”

Psykologen och vännen Kari Steindal träffar henne och får reda på att Susanne fortfarande har svårt att skilja på viktiga och oviktiga detaljer. Det som de flesta andra människor anser betydelsefullt och inte betydelsefullt.

”Jag har fortfarande stora svårigheter med att tolka vad folk verkligen menar med sina ord och med att inte reagera för intensivt på saker och ting.....(Schäfer, 1996:93).”

Att svara när till exempel människor frågar vad Susanne har gjort på semestern ställer till problem.

”-Jag vet ju inte vad de vill ha reda på. Det är ju så mycket att berätta. Hon är osäker på vad som är viktiga eller oviktiga upplysningar, vad som är centralt och vad som är detaljer. Det kan ofta vara detaljerna som fångar hennes intresse (Schäfer, 1996:142).”

Kommunikation

Hennes mamma tycker att hon är väldigt ohövlig när hon inte tittar människorna i ögonen, då det är vedertaget att göra det.

”...jag menar inget illa med det, det är bara en fråga om koncentration. Ska jag tänka på det så kan jag inte koncentrera mig på något annat, som t ex vad folk talar om (Schäfer, 1996:14).”

Under tonårstiden blev det mycket bråk hemma i familjen när det gällde hur människor ska uttrycka sig och det blev mycket missförstånd.

”Till exempel förstod aldrig mamman att hon skulle säga: ”Ta upp det som ligger på golvet!” i stället för att fråga om jag kunde göra det. När jag får en klar befallning, så gör jag det, i alla fall oftast, om jag inte håller på med något annat som måste avslutas först (Schäfer, 1996:55).”

Kroppspråket är det svåraste i en kommunikation tycker Susanne som har mycket svårigheter med det. Hon uppskattar att skriva brev för då blir det mindre missförstånd eftersom hon både kan tänka efter ordentligt vad hon ska skriva samt att hon inte behöver läsa av kroppsspråket. Människor upplever att hon har pipig och struttig röst.

När hon hälsar på familjen och sitter och pratar med sin mamma, så stänger pappan dörren om sig. När hennes mamma frågar varför han gör så, svarar han:

””Jag har ingenting emot Susanne, jag orkar bara inte höra på allt det där oväsendet!” Är min röst ett oväsen? En gång i tiden kunde jag ju sjunga så bra (Schäfer, 1996:42).”

Känsla av sammanhang

Hon hade en klasskamrat, en flicka som bestämde och hittade på saker med henne. Den här klasskamraten sa massvis till henne som hon senare förstod inte var sant.

”Så gör andra också. De är så svåra att genomsåda. Vad är skillnaden mellan ironi och lögn? Att ljuga är att säga osanna ord, men ett skämt är ju också osanna ord, men de ”menas” inte som de låter! Hur ska man kunna förstå det? Det tycks andra människor klara (Schäfer, 1996:38).”

När Susanne började i tredje klass så märkte hon att många personer inte tyckte om hennes röst. Många av hennes lärare till och med härmade henne när hon svarade på någon fråga. Hennes egen far hakade också upp sig på rösten.

”Jag vet inte vad det är för fel på min röst. Är det själva rösten eller är det innehållet i vad jag säger?....För den har kritiserats med motsägelsefulla ord, som ”för hög”, ”för låg”, ”för konstig”, ”för jämmerlig”, ”för förebrående”, ”för långsam”, ”för snabb” (i synnerhet när jag talar om astronomi) (Schäfer, 1996:41).”

Till och med i gymnasiet kritiserade en del lärare hennes röst. Susanne har provat att förändra rösten, både med tonfall och röstläge, åtskilliga gånger och vet inte ens om hon har sin riktiga röst kvar. Hon tror att det varierar vid olika situationer.

Det har hänt att jämnåriga kvinnliga kollegor har angripit henne på grund av hennes sätt att tala.

” När jag en gång frågade en av dem varför hon var så elak mot mig (eftersom jag inte hade gjort henne något ont) svarade hon: ”Å, bara jag hör din röst så får jag lust och slå dig rätt på käften!” (Schäfer, 1996:41).”

Ingen vill höra när Susanne skrattar.

”Det händer att det uppstår dumma situationer om jag brister i skratt under ett möte eller liknande när det inte ”passar sig”, men jag kan inte göra något åt det, liksom jag inte kan rå för plötsliga saltvattenssituationer (gråt).....de inte vet varför jag skrattar. Men jag vet ju inte varför de andra skrattar heller. Men de har lov att skratta, det är bara Susanne som inte får (Schäfer, 1996:42).”

Arbetskollegorna har insett att hon inte förstår skämt. Själv så skämtar hon tydligen utan att lägga märke till det. Det tror hon eftersom de andra har roligt åt henne.

”Och när jag stolt frågar: ”Har jag skojat nu?” så skrattar de ännu mer. De skrattar också när de överraskar mig i mina dagdrömmar. Då säger de: ”Nu har du just varit i en annan värld igen!” eller ”Håller du på med meditation?” (Schäfer, 1996:85).”

När firman gick dåligt så kunde chefen inte betala ut någon övertidsersättning, men Susanne ställde ändå upp en timme varje dag. Kollegorna som brydde sig om Susanne, varnade henne då. Det visade sig att chefen hade vilselett henne.

””Är du tokig? Ingen tackar dig för att du jobbar frivilligt utan lön. Cheferna kommer bara att skratta åt dig som en ”nyttig tok” och när det blir dags så kastar de ut dig i alla fall.....”.(Schäfer, 1996:100).”

Likheter och skillnader mellan ovan personer, hur de själva upplever sin kommunikation med andra

Kognition

Gunilla Gerlands huvudsakliga svårigheter finns inom central koherens samt theory of mind (mentalisering). Exempel på central koherens är när tankeförmågan inte skedde automatiskt för Gunilla. Allt måste hon tänka för att kunna utföra något, både kroppsligt och i talet. Hon förstod inte hur allt hängde ihop och fick hela tiden anstränga sig för att försöka förstå. Det gjorde att hon blev väldigt trött eftersom det gick åt mycket energi.

För att kunna tala var Gunilla ofta tvungen att tänka orden två gånger för att få fram en lång mening och dessutom förlöpte talet långsamt. När Gunilla nu har blivit äldre så kan hon helt plötsligt tala med automatik; tal och tanke sköter sig själv. Hon kan fråga om allt möjligt och behöver inte längre tänka ut allt själv. Däremot behöver hon fortfarande tänka när hon ska göra något samt leta sig tillbaka i minnet, men det går snabbare nu. Då det gäller theory of mind så visar Gunilla exempel på det. Då fler personer pratade så hann hon inte med i samtalet eftersom hennes tankeprocess gick så långsamt. Det innebar att någon annan hade hunnit tala eller att de hade hunnit byta samtalsämne. Hon råkade då avbryta någon eller bli tyst. Gunilla var också tvungen att räkna ut när hon skulle tala och när det var de andras tur, och så vidare. Hon var helt enkelt tvungen att omtolka allt hon hörde. Även den där automatiska känslan att veta vilka som vill gott eller ont har hon inte. Ingen i Gunillas omgivning förstod vilka behov hon hade. Hennes envishet i kombination av en avsaknad av inre stopp och panikens reservkrafter gjorde henne oövervinnlig. Detta kan vara exempel på svårigheter i exekutiva funktionerna.

Kenneth Hall har främst svårigheter inom exekutiva funktionerna men det finns svårigheter också inom central koherens och theory of mind. Exempel på exekutiva funktionerna är att han har svårt att koncentrera sig på mer än en sak i taget och det kan därför bli svårt för honom att gå vidare till en annan uppgift. Han har därför svårt att lägga på minnet vad som sägs om han håller på med något intensivt. Annars kan han ha bra minne för det som han har lärt sig, speciellt det som han har läst. Minnet spökar ändå på honom ibland eftersom det kan bli svårt för honom att komma ihåg vad han ska göra. Att gå i vanlig skola känns svårt för Kenneth eftersom han blir störd av diverse ljud, vilket har med central koherens att göra. Det är dessutom svårt att hitta en lugn plats för honom att vara på. Han har lärt sig att läsa själv och sådant han är intresserad av har han lätt att ta in snabbt. Så länge Kenneth inte tycker att det han ska lära sig är meningslöst så går allt bra att lära sig, om han blir visad på rätt sätt. Han har ibland svårt att koncentrera sig, särskilt när han tycker att det är meningslöst. Det som han vet man måste kunna fast han kanske inte bryr sig om det, behöver han jobba hårt med. Exempel på theory of mind är när han tycker att det är svårt att inte få all uppmärksamhet från sin mamma då han är ute med henne och hon träffar en väninna. Ibland pratar väninnan med Kenneth också eller ställer frågor till honom, men då brukar han inte låtsas om det. Anledningen till att Kenneth gör så, är att han tycker att det är så tråkigt. Det får Kenneth att känna sig orolig. Han klagar då högljutt och försöker dra bort sin mamma.

Luke Jackson har framförallt svårigheter inom central koherens och theory of mind. Exempel på central koherens är då han var yngre och avskydde stränder med sand, sol och vatten ännu mer än vad han gör idag. Han står inte ut med den äckliga känslan av våt sand mellan tårna. Han gick mot en stor gräsplätt utan att skänka de andra en tanke när familjen var och badade en gång.

Luke tycker att något blir fel på vägen, på något sätt förvrängt, vid kommunikation med andra. Det blir så åt båda hållen. Exempel på theory of mind är att Luke tycker att det är svårt att tolka andra människors avsikter, känslor och tankar. Han kan inte räkna ut vilka människor som vill honom gott och vilka som vill honom ont. Luke får skäll för att han inte tar hänsyn till andras känslor men han förstår inte dessa, även ifall de talar om vad det är. Det går ändå inte in hos honom; det är inte tydligt nog. Möjligen kan detta att sitta bakom datorn vara exekutiva svårigheter hos honom men behöver inte nödvändigtvis vara det. Luke tycker om att sitta bakom datorn och blir arg om han måste gå ifrån för att till exempel äta mat. Han har ingen lust att lyda då och det kan lätt bli bråk.

Jerry Newport har svårigheter inom central koherens, theory of mind och exekutiva funktioner. Exempel på central koherens är hans svårigheter för beröring, som är en perceptionsstörning. När han var liten upplevde han att han kramades till döds av någon av de jättelika djuphavsmusslorna i hans brors serietidningar. Trots detta hade han en längtan att någon höll om honom. Ett annat exempel är då Jerry på en begravning höll sig i bakgrunden och betraktade hur sorgen påverkade andra. Han kunde inte tolka det han såg, eftersom han inte kunde ta till sig informationen. Inombords kände han själv en stor sorg som inte ville visa sig för omgivningen. Theory of mind är följande exempel på: En ung pojke, bror till en skolkamrat till Jerry hade blivit påkörd till döds av en bil. Pojkens pappa var alldeles hysterisk och snyftade och flämtade. En polis var därför tvungen att hålla honom upprätt för att han inte skulle falla ihop. Nästa morgon innan skolan skulle börja så imiterade Jerry pojkens pappa. När han såg hur de andra barnen reagerade så började Jerry må förskräckligt dåligt. Han hade inte fattat vad det handlade om. Han hade svårt för sina känslor och kunde ibland lida i tystnad eller få ett raseriutbrott. Jerry kunde bli arg utan någon egentlig anledning vilket visar hans svårigheter inom exekutiva funktionerna. När han spelade fel på trombonen så kunde han slänga dragbygeln i golvet.

Det är framförallt theory of mind och central koherens som ger svårigheter för Mary Newport. När hon var liten däremot kunde exekutiva funktionerna spela henne spratt när hon tillbringade mesta tiden med att antingen skratta hysteriskt, vaggas okontrollerat eller hade ett raseriutbrott. Exempel på theory of mind är att Mary en gång i grundskolan fick komplimanger för att hon ritade så fina hästar. Hon förstod inte hur hon skulle tolka lärarens vänliga ord så hon vände sig bort från läraren och fortsatte att titta ut genom fönstret på annat. Ett annat exempel är när föräldrarna skulle resa till Indien och det var en vän till familjen som skulle ta hand om hela syskonskaran. Under den tiden försvann Mary på flera dagars äventyr tillsammans med en kompis, utan att säga något. Vännen blev förstås väldigt orolig och fick hjärtattack. Föräldrarna ville att hon skulle be om ursäkt för det orsakade men Mary förstod inte varför, förrän föräldrarna förklarade för henne.

Nuförtiden upplever Mary att hon har en förmåga att känna av det som Jerry tänker på men inte hur människor med typisk utveckling känner och tänker. Exempel på central koherens är att i andra klass fanns en lärare som inte kunde förstå varför Mary inte verkade höra trots att hon inte hade någon hörselnedsättning. Hon var duktig i skolan enda tills hon började högstadiet. Då upplevde hon att hjärnan förändrades, speciellt när det gällde siffror. Siffrorna bara försvann när hon skulle lösa matematiska problem. Efter några år började hon inte ens förstå vad lärarna sa, allt blev obegripligt och hon började skolka. Hon började misstänka att hennes hjärna hade smält, förstod inte vad de pratade om.

Susanne Schäfer har svårigheter inom alla tre kognitiva områdena. Central koherens visar sig då Susanne var två år. Hon kunde bli riktigt arg och skrika och säga att det gjorde ont om hon inte fick ha på sig blå strumpbyxor, istället för röda. Ett annat exempel på central koherens är att Susanne har svårt att skilja på viktiga och oviktiga detaljer, vad som är betydelsefullt och tolka vad personerna verkligen menar med sina ord. Att ställa en fråga till Susanne kan bli svårt eftersom hon inte vet vad de vill veta. Hon är osäker på vad som är viktiga eller oviktiga upplysningar, vad som är centralt och vad som är detaljer. Det kan ofta vara detaljerna som fångar hennes intresse. Följande är exempel på theory of mind: Susanne förstår inte varför barn måste bli tröstade om de slår sig eller bli slagna och dessutom skvallra. Susanne vet inte vad andra tänker och känner men är helt på det klara med att de flesta inte förstår hur hon tänker, känner och hur hon upplever saker. Hon förstår inte varför andra människor kan uppleva henne annorlunda utan att ens ha talat ordentligt med henne. Exempel på exekutiva funktioner är att Susanne har svårt för att någon ändrar i planeringen eller inte uttrycker sig med klarspråk.

Sammanfattande kognition

Central koherens

När det gäller central koherens finner jag att alla sex personerna har brister där, mer eller mindre tydligt. Kenneth, Luke, Jerry och Susanne har eller har haft tydliga perceptionstörningar men på olika sätt. Hos **Gunilla** skedde inte tankeförmågan automatiskt. Allt måste hon tänka för att kunna utföra något, både kroppsligt och i talet. Hon förstod inte hur allt hängde ihop och fick hela tiden anstränga sig för att försöka förstå. **Kenneth** tycker att en del saker är meningslöst att lära sig. Dessutom tycker han att det är svårt att koncentrera sig på mer än en sak i taget. Han har svårt att gå i vanlig skola på grund av känslighet av ljud. **Luke** tycker att något blir fel på vägen, på något sätt förvrängt, vid kommunikation med andra. Det blir så åt båda hållen. Han har svårt för våt sand på fötterna. **Jerry** har svårt för beröring. Han upplevde att han kramades till döds av någon av de jättelika djuphavsmusslorna i hans brors serietidningar.

På en begravning höll han sig i bakgrunden och betraktade hur sorgen påverkade andra. Han kunde inte tolka det han såg. I högstadiet fick **Mary** stora svårigheter då hon själv märkte att hon inte förstod vad lärarna sa. **Susanne** har svårt att veta vad som är viktigt eller inte i ett samtal. När hon var liten tålde hon inte röda strumpbyxor, utan skrek då.

Theory of mind (mentaliserings)

Alla sex personerna i min studie har brister i theory of mind men på helt olika synliga sätt. **Gunilla** var tvungen att räkna ut när hon skulle tala och när det var de andras tur, och så vidare. Hon var helt enkelt tvungen att omtolka allt hon hörde. **Kenneth** tycker att det är svårt att inte få all uppmärksamhet från sin mamma. Han kan då helt enkelt nonchalera andra personer som försöker föra en dialog med honom. Anledningen till att Kenneth gör så, är att han tycker att det är så tråkigt. Det får Kenneth att känna sig orolig. Han klagar då högljutt och försöker dra bort sin mamma. **Luke** kan inte tolka andras avsikter; han förstår sig inte på det mänskliga beteendet. **Jerry** har svårt att veta hur man ska bete sig, hur man ska avläsa människors beteenden. Han hade svårt för sina känslor och kunde ibland lida i tystnad eller få ett raseriutbrott. **Marys** föräldrar skulle resa till Indien och det var en vän till familjen som skulle ta hand om hela syskonskaran. Under den tiden försvann Mary på flera dagars äventyr tillsammans med en kompis, utan att säga något. Vännern blev förstås väldigt orolig och fick hjärtattack. Föräldrarna ville att hon skulle be om ursäkt för det orsakade men Mary förstod inte varför, förrän föräldrarna förklarade det för henne. **Susanne** förstår inte hur barn kan gråta när de ramlar till exempel. Susanne vet inte vad andra tänker och känner men är helt på det klara med att de flesta inte förstår hur hon tänker, känner och upplever saker och ting.

Exekutiva funktioner

Då det gäller exekutiva funktionerna verkar alla ha brister mer eller mindre. Jerry och Mary kan inte hämma impulser för exempel. **Gunillas** omgivning förstod inte vilka behov hon hade. I hennes ihärdiga envishet fanns en avsaknad av inre stopp i kombination med panik. **Kenneth** måste avsluta en uppgift innan han kan börja med en ny och dessutom kommer han inte ihåg om någon stör honom vid tillfället. **Luke** tycker om att sitta bakom datorn och han blir arg om han måste gå ifrån för att till exempel äta mat. Han har ingen lust att lyda då och det kan lätt bli bråk. **Jerry** kunde bli arg utan någon egentlig anledning. Om han exempelvis spelade fel på trombonen så kunde han slänga dragbygeln i golvet. När **Mary** var liten tillbringade hon mesta tiden med att antingen skratta hysteriskt, vaggas okontrollerat eller hade ett raseriutbrott. **Susanne** har väldigt svårt när planering och rutiner ändras.

Kommunikation

Gunilla har svårigheter inom både verbalt språk, ickeverbal kommunikation samt pragmatik. Exempel på verbalt språk är när hennes mamma använde ord som "kanske" och "senare". Gunilla kunde inte förstå sådana ord eftersom hon själv hade ett konkret och exakt språk. Det blev stora missuppfattningar dem emellan. Då hennes mamma frågade om Gunilla kunde städa sitt rum, så blev svaret "ja". Gunilla förstod aldrig att hon också skulle göra det. En gång hade hon önskat sig ett dragspel och verkligen tänkt på ett riktigt dragspel. Hon fick ett dragspel i plast, en leksak, vilket gjorde henne besviken. Gunilla kunde inte riktigt förstå varför människor pratade utan att det betydde något särskilt. Det händer fortfarande att Gunilla missförstår vad människor säger till henne, som exempelvis när en bekant tyckte att hon kunde ringa till henne på jobbet. Då trodde Gunilla att hon inte fick ringa hem till henne mer. Gunilla kunde inte avläsa kroppsspråk och mimik, vilket visade svårigheter inom ickeverbal kommunikation. När det gällde lärarna i skolan däremot så kunde hon läsa av dem direkt om det handlade om att de skulle ge sig på henne som person. Pragmatiska svårigheter kommer fram i förhållande med andra människor och här visar Gunilla hur svårt det blir. Hon försökte härma andra människors beteenden eftersom hon ville vara någon och kunna ha relationer till människor. Hon kan fortfarande missförstå det som är underförstådda budskap. Vid tonårstiden upplevde hon att samtalen hakade upp sig. Hon kunde inte förstå sig på turtagningen i samtalet. Hon förstod sig inte på indirekta frågor utan de måste vara direkta för att hon skulle förstå vad som menades. Hon började förstå hur lättlurad hon var.

Kenneth har främst svårigheter inom pragmatiken. Han är intresserad av ord och tycker att han ser orden när människor pratar med honom och dessutom hör han ord som han läser, inne i huvudet. Förr talade han inte tydligt och avbröt andras tal. Men sedan hans tal blev tydligare så avbryter han inte lika ofta. Om Kenneth skriver fel i en skrivbok så känns det svårt för honom. Han kunde tidigare skrika och vägra fortsätta eller skylla på något annat då. Detta exempel kan visa svårigheter på det verbala språket.

Luke har svårigheter inom alla områden inom kommunikation. När det gäller det verbala språket så tycker en del personer att Luke pratar sakta och monotoniskt och är pedantisk. Luke tolkar språket bokstavligt och tänker logiskt. Luke kan läsa utan problem och förstår mycket ord men han tycks uttala orden felaktigt, så att andra skrattar åt honom. Betoningen av ord i en mening kan göra att den får olika betydelse och det är något som Luke har väldigt svårt för. Då han betonar fel ord så kan allt få en annan betydelse. Detta gör att han missförstås eller att han missförstår den andra parten. Luke kan dessutom inte sätta in orden i sin rätta betydelse för sammanhanget. Luke måste anstränga sig att förstå ord och uttryck, eftersom han tar det bokstavligt. Han tycker visserligen att det går bättre ju äldre han blir.

Exempel på ickeverbal kommunikation är när Luke inte kan läsa av när han tråkar ut någon. När det gäller ögonkontakt så tycker Luke att det är otrevligt att titta personer i ögonen, speciellt hos sådana han inte känner. Han har dessutom svårt att lyssna då! Det bästa är att titta på munnarna istället, tycker han. När det gäller de pragmatiska svårigheterna så visar följande ett exempel på det. Luke berättar om en episod i skolan när han råkar sitta och dagdrömma och läraren helt plötsligt står bredvid honom. Hela situationen blir ett stort missförstånd från båda håll. När läraren undrar var han befinner sig så säger han klassens bokstavsbetäckning och på svaret om han försöker vara kvick, så tror Luke att det betyder att vara snabb på att svara. När Luke småler åt sina egna tankar så missförstår läraren Luke och tar det som ett personligt angrepp.

Jerry har svårigheter inom verbalt språk, ickeverbal kommunikation samt pragmatik. Jerry tog allt man sa bokstavligt vilket kunde innebära att han kunde slå sönder ett fönster för att kunna komma in i huset innan mörkret, när dörren var låst. Det kunde också innebära att han inte kunde förstå allvaret när hans mamma sa att om inte barnen uppförde sig så skulle hon gå ut genom ytterdörren och aldrig komma tillbaka. Jerry menade då att hon skulle ta bakdörren om hon skulle ge sig iväg. Detta ovan är exempel på svårigheter inom det verbala språket. Exempel på ickeverbal kommunikation är när Jerry talar med någon och fokuserar antingen till höger om ansiktet eller mitt på pannan. Att se i ögonen skulle göra att Jerry skulle glömma mycket av vad han ville framföra och dessutom kan det var otäckt. Att se i någons ögon var som att stå på en avsats på en skyskrapa och kika ner i tomheten nedanför, upplever han. Svårigheter inom pragmatiken visar nästa exempel. Att ljuga tycker han är ett stort brott mot ordningen i hjärnan men att vara brutalt uppriktig orsakar trassel. Under tonårstiden ville Jerry att flickor skulle uppfatta honom normal. Han ägnade ingen uppmärksamhet åt flickorna och lyssnade inte på vad de berättade. Jerry kunde inte se den ickeverbala kommunikationen som visade flickornas ointresse eller intresse.

Mary har framförallt svårigheter inom det verbala språket. Hon har varit intresserad av språk sedan hon var liten men tog allting bokstavligt vilket kunde innebära att hon en gång hade sönder massa musikskivor, för att hon missförstod budskapet. Mary vill förmedla att hon inte har svårigheter inom ickeverbal kommunikation trots att hon inte har ögonkontakt och bara ser på ansiktet. När Mary pratade med andra människor så drogs hennes blick till munnen men trots det hade hon en förmåga att läsa av olika ansiktsuttryck för att kunna läsa av tankarna hos de andra.

Susanne har svårigheter med verbalt språk, ickeverbal kommunikation samt pragmatiken, där båda delarna ingår. När det gäller det verbala språket tar hon allt bokstavligt som sägs, vilket medför att det blir mycket missförstånd.

Hon kan inte titta människor i ögonen för då kan hon inte koncentrera sig på vad som sägs. Kroppsspråket är det svåraste i en kommunikation för Susanne eftersom det är ickeverbal kommunikation. Susanne föredrar att skriva brev för då blir det mindre missförstånd eftersom hon både kan tänka efter ordentligt vad hon ska skriva samt att hon inte behöver läsa av kroppsspråket. Hennes röst är annorlunda, lite pipig och struttig, vilket irriterar många. Det här visar att Susanne har svårigheter med pragmatiken eftersom det går lättare att skriva och dessutom ingen behöver tjata på hennes röst.

Sammanfattande kommunikation

Verbalt språk

Alla personerna, förutom kanske Kenneth, tar det som sägs bokstavligt, åtminstone när de var yngre. **Gunilla** hade svårt att förstå ord som "kanske" och "senare". Hon kunde inte förstå sådana ord eftersom hon själv hade ett konkret och exakt språk. Gunilla har än idag svårt att förstå underförstådda budskap. och missförstår vad människor säger till henne, som exempelvis när en bekant tyckte att hon kunde ringa till henne på jobbet. Då trodde Gunilla att hon inte fick ringa hem till henne mer. **Kenneth** tål inte att skriva fel, för då blir han rasande och vägrar att fortsätta ibland eller skyller på något annat. Han är överlag väldigt intresserad av ord. **Luke** har svårt att betona ett ord i en mening vilket kan medföra att hela meningen ändrar betydelse och det kan bli missuppfattningar från båda håll. Luke tolkar språket bokstavligt och tänker logiskt. Han uttalar orden felaktigt. Betoningen av ord i en mening kan göra att den får olika betydelse och det är något som Luke har väldigt svårt för. **Jerry** tog allt så bokstavligt så att han till och med hade sönder saker och ting. Även **Mary**, när hon var liten, kunde ha sönder saker för att hon tog det så bokstavligt. **Susanne** tar allt bokstavligt som sägs och därför blir det mycket missförstånd.

Ickeverbal kommunikation

När det gäller ögonkontakt så verkar flertalet ha problem med det. **Gunilla** hade säkert ingen ögonkontakt eftersom hon varken kunde utläsa kroppsspråk eller mimik. När det gällde lärarna i skolan däremot så kunde hon läsa av dem direkt om det handlade om att de skulle ge sig på henne som person. **Kenneth** har inte tagit upp något om ickeverbal kommunikation. **Luke** kan inte läsa av när han tråkar ut någon. När det gäller ögonkontakt så tycker Luke att det är otrevligt att titta personer i ögonen. Luke tittar hellre på munnarna eftersom han tycker att det är otrevligt att titta i ögonen och dessutom kan han inte koncentrera sig. En del personer tycker att Luke pratar sakta och monotoniskt och är pedantisk.

När **Jerry** talar med någon fokuserar han antingen till höger om ansiktet eller mitt på pannan. Han tycker att det är otäckt att titta i ögonen och har då även svårt med koncentrationen. Jerry kunde inte se den ickeverbala kommunikationen som visade flickornas ointresse eller intresse. **Mary** vill förmedla att hon inte har svårigheter inom ickeverbal kommunikation trots att hon inte har ögonkontakt och bara ser på ansiktet. **Susanne** kan inte koncentrera sig om hon tittar på ögonen och kroppsspråket är hon osäker på. Hon pratar med en pipig och struttig röst.

Pragmatik

Pragmatiska svårigheter har personerna i min studie. **Gunilla** försökte härma andra människors beteenden eftersom hon ville vara någon och kunna ha relationer till människor. Vid tonårstiden upplevde hon att samtalen hakade upp sig. Gunilla kunde inte förstå sig på turtagningen i samtalet. Hon förstod sig inte på indirekta frågor utan de måste vara direkta för att hon skulle förstå vad som menades. Hon började förstå hur lättlurad hon var. **Kenneth** är intresserad av ord och tycker att han ser orden när människor pratar med honom och dessutom hör han ord som han läser, inne i huvudet. Förr talade han inte tydligt och avbröt andras tal. Men sedan hans tal blev tydligare så avbryter han inte lika ofta. **Luke** berättar om en episod i skolan när han råkar sitta och dagdrömma och läraren helt plötsligt står bredvid honom. Hela situationen blir ett stort missförstånd från båda håll. När läraren undrar var han befinner sig så säger han klassens bokstavsbedräktning och på svaret om han försöker vara kvick, så tror Luke att det betyder att vara snabb på att svara. Luke kan inte ens småle utan att bli missförstådd. Att ljuga tycker **Jerry** är ett stort brott mot ordningen i hjärnan men att vara brutalt uppriktig orsakar trassel. Under tonårstiden ville Jerry att flickor skulle uppfatta honom normal. Han ägnade ingen uppmärksamhet åt flickorna och lyssnade inte på vad de berättade. Även ifall inte **Mary** påtagligt har visat i sin text att hon har svårigheter inom pragmatiken så har hon det i alla fall eftersom hon har svårigheter i både verbalt språk och ickeverbal kommunikation. **Susanne** föredrar att skriva brev för då blir det mindre missförstånd eftersom hon både kan tänka efter ordentligt vad hon ska skriva samt att hon inte behöver läsa av kroppsspråket.

Känsla av sammanhang

Gunilla har låg begriplighet och hanterbarhet och nästan ingen meningsfullhet, vilket ger en låg känsla av sammanhang. Exempel på begriplighet är när Gunilla hängde upp sin jacka på en krok i hallen, vilken som helst. Hon förstod inte att det skulle vara en speciell krok, där en bild på en snigel fanns. Hon tyckte inte att snigeln hade något med henne att göra. Om något barn sa till fröken att hon tagit dennes krok så kunde inte Gunilla förstå det; hon hade ju inte stulit någon krok. Även nästa exempel visar svårigheter med begriplighet hos Gunilla. Hon var duktig på att stava men ville för säkerhets skull se i boken om det blev rätt.

Fröken sa att man fick göra fel, vilket fick till följd att Gunilla ansträngde sig för att stava fel. Det fanns en flicka som ideligen låste in Gunilla så fröknarna hade sagt till henne att om flickan var dum så skulle hon hämta fröknarna. Hon förstod inte att hon skulle hämta fröknarna utan upprepade bara orden, vilket blev följderna att hon blev inlåst igen. I det här fallet fanns resurser som kunde stå till förfogande för Gunilla; det skulle kunnat bli hanterbart. Likaså när Gunilla var i lekskolan så upptäckte hon att hennes mamma alltid hämtade henne i hallen. Gunilla trodde att hon måste vara i hallen för att hennes mamma skulle komma? Om hon inte var i hallen skulle då hennes mamma gå hem igen? Gunillas tre år äldre syster blev som ett språkrör, gav henne hanterbarhet. Systemen svarade ofta istället för Gunilla. Det kunde kännas bra ibland men ju äldre hon blev desto jobbigare blev det för henne. Trots att inte Gunilla själv förstod vad hon hade gjort när hon satte någon på plats så kunde hon få beröm av andra. Hon blev en kameleont, var som en tom burk som man kunde fylla med vad som helst. Det här exemplet kunde visa motivationsbegreppet meningsfullhet. För Gunilla var situationen meningsfull eftersom hon fick uppskattning.

Kenneth har ofta hanterbarhet i familjen vilket höjer hans begriplighet. Ibland har han låg meningsfullhet och ibland hög. Kenneth har stort behov av hanterbarhet och han får hjälp med det av människor runt honom. Oftast hatar Kenneth att göra det som vuxna vill att han ska göra. Han tycker inte om att löften bryts. Han tycker att det är svårt att vara trevlig utan mycket hjälp. Ibland är det svårt att veta vad som förväntas, så han tycker om när någon förklarar ordentligt och att det finns tydliga och rättvisa regler. Det största problemet som Kenneth hade förr var att han uppförde sig dåligt, löd inte, eftersom han inte såg någon mening med det. Kenneth såg ingen motivation varför han skulle lyda. Däremot är pyjamasdagarna mycket meningsfulla för honom. Han får då känsla av sammanhang. Kenneth blir lätt arg om han någon gång förlorar i ett spel, som han oftast vinner i. Han kan då skrika och slänga saker omkring sig. Hans begriplighet blir kaotisk; han ser ett misslyckande.

Luke har ibland låg begriplighet men på grund av familjen får han ofta hanterbarhet. När han gör något han tycker om så får han meningsfullhet. Det här exemplet visar meningsfullhet hos Luke: Då han är fascinerad av något blir allt annat oviktigt och han känner en överväldigande upphetsning som inte går att beskriva. Luke bara måste prata om det och den irritation som han känner om han blir avbruten kan snabbt utvecklas till ett våldsamt raseri. Han kan inte hantera situationen. Hanterbarheten blir låg eftersom ingen vill lyssna på honom. Luke har blivit mobbad i skolan och har inte berättat något förrän han inte längre stod ut med det. Han förstod inte att det är något som man ska gå hem och berätta eftersom han inte hade någon upplevelse av förutsägbarhet, ingen begriplighet. I det här exemplet har Luke låg känsla av sammanhang.

Jerry har låg begriplighet och hanterbarhet. Trots att han tycker att siffror är meningsfullt för honom så blir det ändå låg meningsfullhet i hans liv. Han har låg känsla av sammanhang. En gång skulle Jerry hälsa på en liten pojke i samma ålder. Han knackade på dörren men ingen öppnade. I samma veva blev han kissnödig och såg ett fönster öppet på övervåningen så han klättrade upp i ett träd bredvid så att han kom in i huset och kunde gå på toaletten. Visserligen får ingen gå in i ett hus på det sättet men han hanterade sin situation med sina egna resurser, han hade hanterbarhet. När det gäller begriplighet så hade Jerry ingen förutsägbarhet. Ofta hade han väldigt svårt att hänga med i samtal, allt blev i otakt. När andra hade pratat klart om ämnet så började han prata om det. Jerry gjorde andra ungdomar nervösa genom att han smög omkring för att få försöka prata med någon som kom i hans närhet. Jerry kände sig vilsen och förvirrad när det gällde vart nästa steg skulle leda. Han behövde någon sorts kompass som vägledning och hade svårt både med begriplighet och hanterbarhet. Likaså hade Jerry stora problem med både begriplighet och hanterbarhet vid en intervju. Visserligen visste han att det fanns mycket undermeningar men att räkna ut vad det skulle betyda blev svårt för honom. Han hade svårt att svara på ett adekvat sätt. Intervjuaren hade frågat Jerry vad han ville göra och då hade han berättat allt han skulle göra efter intervjun. Jerry är fascinerad av siffror och hela tiden måste han grunna på allt omkring siffror, även i samtal med andra människor. Hans siffror ger honom meningsfullhet.

Mary har låg begriplighet men får hanterbarhet och meningsfullhet ibland av andra utanför familjen. När Mary var liten blev hon retad av syskon och grannbarn så att hon blev alldeles hysterisk. Att hon blev hysterisk beror säkerligen på att hon inte varken hade någon begriplighet eller hanterbarhet. När Mary gick i femte klass så fick hon en vän som hette Cathy, som var ett år äldre. Hon ändrade på Marys sätt att klä sig samt gjorde att hon slutade leka barnsliga lekar. I sjunde klass blev det problem, nu hade Mary flera lärare. Den enda vän hon hade var Cathy. Hon befallde Mary att göra saker och ting och Mary saknade kraft att säga nej. Marys vän Cathy gav henne hanterbarhet och meningsfullhet samtidigt som hon hade svårt med begripligheten. På Berkeleys smutsiga gator hade Mary känt sig verkligt levande och accepterad. Visserligen hade det varit kaos där men hon kände meningsfullhet och längtade tillbaka. På Berkeleys gator fick Mary hög känsla av sammanhang!

Susanne har ofta låg begriplighet och hanterbarhet i kommunikation med andra men för det mesta meningsfullhet på sin arbetsplats. Många av Susannes lärare tyckte inte om hennes röst och till och med härmade henne när hon svarade på någon fråga. Hennes egen far hakade också upp sig på rösten. Susanne har varken hanterbarhet eller begriplighet varför det är så. Även nästa exempel visar låg begriplighet hos Susanne. Hon tycker att det är svårt att veta om människor pratar sant eller inte, sedan förstår hon inte skillnaden mellan ironi och lögn. Att ljuga är osanna ord men ett skämt är också osanna ord. Susanne har svårt att förstå detta.

Här nedan följer exempel på både låg begriplighet och låg hanterbarhet. Susanne kan börja att skratta eller gråta vid fel tillfälle; hon vet inte varför. Hon förstår inte skämt men tror att hon själv skämtar eftersom andra skrattar åt henne. Susanne har blivit utnyttjad på sin arbetsplats, kunde inte förstå att arbetsgivaren vilseledde henne. Hon ställde upp gratis en timme varje dag utan övertidsersättning. Det senaste beror på att hon ser arbetet som meningsfullt. När Susanne får hålla på med det hon tycker om har hon hög känsla av sammanhang.

Sammanfattande känsla av sammanhang

Känsla av sammanhang består av de tre komponenterna begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet (Antonovsky, 2005).

Begriplighet

Alla sex personer har åtminstone som barn haft låg begriplighet. Många av dem har varit lättlurade och har haft svårt att förstå hur man ska fungera vid olika situationer. **Gunilla** hängde upp sin jacka på en krok i hallen, vilken som helst. Hon förstod inte att det skulle vara en speciell krok, där en bild på en snigel fanns. Hon tyckte inte att snigeln hade något med henne att göra. Hon var duktig på att stava men ville för säkerhets skull se i boken om det blev rätt. Fröken sa att man fick göra fel, vilket fick till följd att Gunilla ansträngde sig för att stava fel. **Kenneth** blir lätt arg om han någon gång förlorar i ett spel, som han oftast vinner i. Han kan då skrika och slänga saker omkring sig. Hans begriplighet blir kaotisk; han ser ett misslyckande. **Luke** har blivit mobbad i skolan och har inte berättat något förrän han inte längre stod ut med det. Han förstod inte att det är något som man ska gå hem och berätta eftersom han inte hade någon upplevelse av förutsägbarhet, ingen begriplighet. När det gäller begriplighet så hade **Jerry** ingen förutsägbarhet. Ofta hade han väldigt svårt att hänga med i samtal, allt blev i otakt. När andra hade pratat klart om ämnet så började han prata om det. På en intervju visade sig den låga begripligheten. Jerry visste att det fanns mycket undermeningar, men att räkna ut vad det skulle betyda blev svårt för honom. När **Mary** var liten blev hon retad av syskon och grannbarn så att hon blev alldeles hysterisk. Att hon blev hysterisk beror säkerligen på att hon inte hade någon begriplighet. **Susanne** tycker att det är svårt att veta om människor pratar sant eller inte sedan förstår hon inte skillnaden mellan ironi och lögn. Att ljuga är osanna ord men ett skämt är också osanna ord. Susanne har svårt att förstå detta. Det blir låg begriplighet. Susanne kan börja att skratta eller gråta vid fel tillfälle; hon vet inte varför. Hon förstår inte skämt men tror att hon själv skämtar eftersom andra skrattar åt henne.

Hanterbarhet

När det gäller hanterbarhet så har både Kenneth och Luke haft familjer som har stött och uppmuntrat dem. Susanne har också fått stöd och hjälp, men där har inte familjen varit medveten om hennes funktionsnedsättning på samma sätt. Både Gunilla, Jerry och Mary har under sin uppväxt fått klara sig själva mer eller mindre.

Det fanns en flicka som ideligen låste in **Gunilla** så fröknarna hade sagt till henne att om flickan var dum så skulle hon hämta fröknarna. Hon förstod inte att hon skulle hämta fröknarna utan upprepade bara orden, vilket blev följden att hon blev inlåst igen. I det här fallet fanns resurser som kunde stå till förfogande för Gunilla; det skulle kunnat bli hanterbart. Gunillas tre år äldre syster blev som ett språkrör, gav henne hanterbarhet. Systemen svarade ofta istället för Gunilla. Det kunde kännas bra ibland men ju äldre hon blev desto jobbigare blev det för henne. **Kenneth** har ofta hanterbarhet i familjen vilket höjer hans begriplighet. Kenneth har stort behov av hanterbarhet och han får hjälp med det av människor runt honom. Han tycker att det är svårt att vara trevlig utan mycket hjälp. Ibland är det svårt att veta vad som förväntas, så han tycker om när någon förklarar ordentligt och att det finns tydliga och rättvisa regler. **Luke** måste prata om det som är meningsfullt och den irritation som han känner om han blir avbruten kan snabbt utvecklas till ett våldsamt raseri. Han kan inte hantera situationen. Hanterbarheten blir låg eftersom ingen vill lyssna på honom. **Jerry** skulle hälsa på en liten pojke i samma ålder. Han knackade på dörren men ingen öppnade. I samma veva blev han kissnödig och såg ett fönster öppet på övervåningen så han klättrade upp i ett träd bredvid så att han kom in i huset och kunde gå på toaletten. Visserligen får ingen gå in i ett hus på det sättet men han hanterade sin situation med sina egna resurser; han hade hanterbarhet. När **Mary** gick i femte klass så fick hon en vän som hette Cathy, som var ett år äldre. Hon ändrade på Marys sätt att klä sig samt gjorde att hon slutade leka barnsliga lekar. Hon befallde Mary att göra saker och ting och Mary saknade kraft att säga nej. Marys vän Cathy gav henne hanterbarhet. Många av **Susannes** lärare tyckte inte om hennes röst och till och med härmade henne när hon svarade på någon fråga. Hennes egen far hakade också upp sig på rösten. Hon förstår inte varför och har därför låg hanterbarhet. Det är ju ingen som har berättat för henne.

Meningsfullhet

Meningsfullhet finns alltid hos alla sex personerna när de får hålla på med något som intresserar dem eller när de har vänner. Trots att inte **Gunilla** själv förstod vad hon hade gjort när hon satte någon på plats så kunde hon få beröm av andra. Hon blev en kameleont, var som en tom burk som man kunde fylla med vad som helst. Det gav henne en sorts meningsfullhet. **Kenneth** har ibland låg meningsfullhet och ibland hög.

Det största problemet som han hade förr var att han uppförde sig dåligt, löd inte, eftersom han inte såg någon mening med det. Kenneth såg ingen motivation varför han skulle lyda. Däremot är pyjamasdagarna mycket meningsfulla för honom. När **Luke** gör något han tycker om så får han meningsfullhet. Det här exemplet visar meningsfullhet hos Luke: Då han är fascinerad av något blir allt annat oviktigt och han känner en överväldigande upphetsning som inte går att beskriva. Luke bara måste prata om det. **Jerry** är fascinerad av siffror och hela tiden måste han grunna på allt omkring siffror, även i samtal med andra människor. Hans siffror ger meningsfullhet. **Marys** vän Cathy gjorde att det blev meningsfullt för Mary, hon hade ju en vän. På Berkeleys smutsiga gator hade Mary känt sig verkligt levande och accepterad. Visserligen hade det varit kaos där men hon kände meningsfullhet och längtade tillbaka. **Susanne** ställde upp gratis en timme varje dag utan övertidsersättning. Det senaste beror på att hon ser arbetet som meningsfullt.

Jämförelse mellan forskningen och upplevelserna hos personerna med Aspergers syndrom

Kognition

Central koherens

Alla personerna i självbiografierna har större eller mindre brister inom central koherens, så som Andersson (2002); Dahlgren (2007); De Clercq (2007) och Gillberg (1997) framför det. De ser detaljerna och får ingen helhet vilket gör att de inte får något sammanhang. De upplever att det är svårt att veta vad som är viktigt och inte viktigt i ett samtal eller beteende. Hos Gunilla skedde inte tankeförmågan automatiskt. Allt måste hon tänka för att kunna utföra något, både kroppsligt och i talet. Hon förstod inte hur allt hängde ihop och fick hela tiden anstränga sig för att försöka förstå. Helt enligt exempelvis Dahlgren (2007) har de svårt att tolka andras avsikter och beteenden eftersom de inte får ihop sammanhanget och det sker därför lätt missuppfattningar och konflikter. Kenneth tycker att en del saker är meningslöst att lära sig. Dessutom tycker han att det är svårt att koncentrera sig på mer än en sak i taget. Många kan ha svårt att koncentrera sig på grund av det associativa tänkandet inifrån och synintrycken utifrån, anser De Clercq (2007). Kenneth, Luke, Jerry och Susanne har tydliga perceptionstörningar, men på olika sätt, vilket också kan bero på en svag central koherens. Enligt Sjödén (1994) tas stimulus emot av sinnesorganen som för vidare informationen som bearbetas och delar blir till helheter hos personer med typisk utveckling. Kenneth har svårt att gå i vanlig skola på grund av hans känslighet av ljud. Luke har svårt för våt sand på fötterna. Jerry har svårt för beröring och upplevde att han kramades till döds av någon av de jättelika djuphavsmusslorna i hans brors serietidningar. När Susanne var liten tålde hon inte röda strumpbyxor, utan skrek då.

Theory of mind (mentalisering)

Theory of mind är inriktat på samspelet mellan människor och förmågan att kunna dra slutsatser av det sociala beteendena, skriver Holmqvist (2004). Mentaliseringsproblem har personer med Aspergers syndrom, enligt Attwood (2008) och Winter (2008). Personerna i självbiografierna har alla mentaliseringsproblem. De förstår inte andras tankevärld och de flesta av dem kan inte läsa av hur känslorna är hos andra och även om de kan det så förstår de inte hur de ska bete sig, helt enligt Winter (2008). Jerry har väldigt svårt att förstå sina känslor och andras, även i vuxen ålder. Vissa män gör det aldrig, enligt Stadler (2008). Gunilla vill försöka vara som vem som helst, men det blir ändå fel i mentaliseringen eftersom tankeprocessen går så långsamt på grund av omtolkning hela tiden. Enligt Attwood (2008) går det därför inte att hänga med i talets och beteendets värld. Kenneth nonchalerar människor genom att inte svara. Attwood (2008) skriver att om barn med Aspergers syndrom får en fråga så vet de inte vad som kan vara intressant eller viktigast att berätta; så barnet håller tyst. I det här fallet tycker Kenneth själv att det är tråkigt och att han känner sig orolig. Susanne vinklar det här med att förstå tankar och känslor. Visserligen förstår Susanne sig inte på det men har märkt att ingen heller förstår sig på hennes tankar och känslor. Enligt Happe (2000) så verkar det som om samtalet missförstås från två håll. Budskapet blir inte tillgängligt för en person med typisk utveckling.

Exekutiva funktioner

Då det gäller exekutiva funktionerna tycks alla personerna ha brister mer eller mindre, så som Andersson (2002) och Gillberg (1997) påpekar. Det visar sig i deras störda tidsuppfattning, dåliga planeringsförmåga samt svårigheter att hämma impulser. Den annorlunda tankeförmågan gör att då fler personer pratade så hann Gunilla inte med i samtalet eftersom hennes tankeprocess gick så långsamt. Det innebar att någon annan hade hunnit tala eller att de hade hunnit byta samtalsämne. Hon råkade då avbryta någon eller bli tyst. Kenneth har svårt att koncentrera sig på mer än en sak i taget och det kan därför bli svårt för honom att gå vidare till en annan uppgift. Kenneth måste avsluta en uppgift innan han kan börja med en ny och dessutom kommer han inte ihåg om någon stör honom vid tillfället. Luke tycker om att sitta bakom datorn och blir arg om han måste gå ifrån för att till exempel äta mat. Han har ingen lust att lyda då och det kan lätt bli bråk. Enligt Dahlgren (2007) så försvåras momentet eller till och med kanske avstannar om de blir störda. Ibland led Jerry i tystnad, andra gånger fick han raseriutbrott. Han kunde bli arg utan någon egentlig anledning. Det kunde yttra sig genom fysisk våld. Exekutiva funktionerna är för att kunna avbryta oönskade beteenden, enligt Dahlgren (2007). När Mary var liten tillbringade hon mesta tiden med att antingen skratta hysteriskt, vaggas okontrollerat eller hade ett raseriutbrott. Dessa raseriutbrott tyder på att de inte kan hämma impulser och enligt Andersson (2002) och Gillberg (1997) är det inte ovanligt.

Mycket är rutinbundet och det blir problem när planering och rutiner ändras så som hos Susanne. Arbetsminnet verkar vara ett stort problem hos alla personerna. Dahlgren (2007) skriver att forskningen anser att arbetsminnet hör till de exekutiva funktionerna. Arbetsminnet ska hålla kvar informationen under en kort tid medan vi utför en uppgift.

Kommunikation

Alla sex personerna har kommunikationsproblem överlag i min studie. Några av personerna i mina självbiografier har annorlunda röstlägen och intonation, såsom Kadesjö (2007) bland annat framför det. Luke har en monotonisk och pedantisk röst och Susanne har en pipig och struttig röst. Ord som "kanske" och "senare" skapar osäkerhet hos exempelvis Luke och Gunilla, helt enligt Attwood (2000) och De Clercq (2007). Begreppen är ofta snävare än andras. Svårigheterna kommer vid den konkreta språkförståelsen. Luke har svårt att betona ett ord i en mening, vilket kan medföra att hela meningen ändrar betydelse och det kan bli missuppfattningar från båda håll. Gillberg (1997) har även han tagit upp svårigheter att förstå att olika betoning och satsmelodi kan göra att det som sägs kan ändra betydelse. Enligt Svensson (2009) är det de semantiska problemen som ställer till det för barn med Aspergers syndrom. Alla sex personerna i självbiografierna tar det som sägs bokstavligt, åtminstone när de var yngre. Både Jerry och Mary tog allt så bokstavligt att till och med saker gick sönder. Jerry hade sönder ett fönster och Mary slog sönder 78-varvare. Det finns dock lite tveksamheter kring Kenneth som överlag är väldigt intresserad av ord. Gunilla har än idag svårt att förstå underförstådda budskap. Att personer med Aspergers syndrom har problem med ickeverbal kommunikation är bland annat forskare som Happe (2000) och Attwood (2000) helt överens om.

När det gäller ögonkontakt så verkar flertalet ha problem med det eftersom de då har svårt att koncentrera sig. Attwood (2000) skriver att personer med Aspergers syndrom ofta inte använder ögonkontakt, vilket gör att de inte kan se vad ögonen säger. De är dessutom inte något vidare bra på att tolka sådan information när de tittar någon i ögonen, anser Attwood (2008). Luke tycker att det är skrämmande att se in i ögonen och tycker att det känns som andras ögon bränner i honom. Likadant var det med Jerry. Att se någons ögon, om så bara ett kort ögonblick var som att stå på en avsats på en skyskrapa och kika ner i tomheten nedanför, tycker Jerry. Personerna i självbiografierna fokuserar ofta på olika ställen i ansiktet. Luke fokuserar antingen på munnen eller öronen på de han pratar med. När Jerry talade med någon fokuserade han antingen till höger om ansiktet eller mitten på pannan. När Mary pratade med andra människor så drogs ofta hennes blick till munnen, där hon tycktes utläsa mycket som andra kanske utläser i ögonen. Däremot höll hon ständigt utkik efter leenden, rynkade ögonbryn, rynkad panna eller andra undermedvetna ledtrådar som gjorde det möjligt för henne att läsa tankarna bakom orden.

Enligt Gillberg & Peeters (2002) är mimiken, gestiken och kroppsspråket ofta dåligt utvecklat hos personer med Aspergers syndrom och dessutom har de svårigheter att utläsa sådant hos andra. De flesta tycker att det är svårt att avläsa kroppsspråk och mimik, såsom Gunilla och Susanne tycker. Däremot kunde Gunilla direkt läsa av lärarna i skolan om det handlade om att de skulle ge sig på henne som person, men inte annars. Kenneth har själv inte nämnt något om ickeverbal kommunikation.

Känsla av sammanhang

Andersson (2002) anser att de personer som har kognitiva problem inom exekutiva funktionerna ofta lever i kaos och har därför ingen känsla av sammanhang. Alla sex personer har åtminstone som barn haft låg begriplighet. Många av personerna har varit lättlurade och har haft svårt att förstå hur man ska fungera vid olika situationer. Enligt Gerland et al (2007) finns det mängder med outtalade regler som är helt obegripliga för de med Aspergers syndrom. De kan inte läsa av underförstådda budskap via kroppsspråk eller tonfall. Det blir därför svårt att förstå ironi eller att avgöra när någon luras. Meningsfullhet såsom Antonovsky (2005) beskriver det, finns alltid hos alla sex personerna när de får hålla på med något som intresserar dem eller när de har vänner. Både Kenneths och Lukes familjer har stöttat och uppmuntrat sina söner vilket har kunnat ge dem större känsla av sammanhang så som Antonovsky (2005) beskriver det. Både Gunilla, Jerry och Mary har under sin uppväxt fått klara sig själva mer eller mindre. De har därför haft en låg hanterbarhet, enligt Antonovsky (2005) och även låg känsla av sammanhang.

Gunilla förstod inte att hennes jacka skulle hänga på en krok där det fanns en bild på en snigel. Det var ju inte hon. Om något barn sa till fröken att hon tagit dennes krok så kunde hon inte förstå det; hon hade ju inte stulit någon krok. Att inte kunna se helheten gör att det blir svårt att bearbeta informationen för att skapa meningsfullhet, anser Happe (2000). Gunilla får låg eller ingen känsla av sammanhang av denna situation. Kenneths största problem förr var att han uppförde sig dåligt, han lög inte, eftersom han inte såg någon mening med det. Han tycker att det ibland är svårt att veta vad som förväntas av honom och vill därför ha ordentliga förklaringar. Han vill ha hanterbarhet, såsom Antonovsky (2005) beskriver det. Om Kenneth inte får ordentliga förklaringar så får han låg känsla av sammanhang. Det kan uppstå missförstånd och konflikter om en person med Aspergers syndrom inte kan analysera något som sägs utifrån ett sammanhang. Mänskligt beteende blir också svårt att förstå om det inte går att sätta sig in i personers beteende i ett sammanhang, anser Dahlgren (2007). Kenneth blir lätt arg om han någon gång förlorar i ett spel, som han oftast vinner i. Han kan då skrika och slänga saker omkring sig. Det blir meningsfullhet när han vinner. Det är vanligt att personer som exempelvis har Aspergers syndrom uppmärksammar det som de med typisk utveckling ser som ovidkommande, men uppfattar inte det som mest är i ögonfallande i en situation.

Att inte kunna se helheten gör att det blir svårt att bearbeta informationen för att skapa meningsfullhet, anser Happe (2000). Då Luke är fascinerad av något blir allt annat oviktigt och han känner en överväldigande upphetsning som inte går att beskriva. Han måste bara prata om det och den irritation som han känner om han blir avbruten kan snabbt utvecklas till ett våldsamt raseri. Det blir inte begripligt för honom vid det tillfället! Likadant då Luke har blivit mobbad i skolan och inte berättat något förrän han inte längre stod ut med det. Han förstod inte att det är något som man ska gå hem och berätta. I den senare situationen har han haft ingen eller låg känsla av sammanhang.

Jerry hade ofta väldigt svårt att förstå vad någon menade som barn. Om hans mamma sa att om barnen inte uppförde sig så skulle hon gå ut genom ytterdörren och aldrig komma tillbaka. Jerry förstod inte vad hans mamma egentligen menade utan tyckte att hon kunde använda bakhörren istället. Han hade svårt för begripligheten, såsom Antonovsky (2005) beskriver det. Jerry förstod inte hur man skulle bete sig i olika situationer. Det har varit lika svårt i vuxen ålder också som exempelvis vid en intervju. Attwood (2008) menar på att den bristfälliga sociala förmågan kan påverka uppträdandet hos en vuxen person med Aspergers syndrom under en anställningsintervju. Det kan påverka möjligheterna att samarbeta med andra och förståelse för sociala normer, anser Attwood (2008). Visserligen visste Jerry att det fanns mycket undermeningar men att räkna ut vad det skulle betyda blev svårt för honom. Han hade svårt att svara på ett adekvat sätt; dessutom hade han en mycket gammal kostym på sig. Attwood (2008) och Happe (2000) menar att personer med Aspergers syndrom har problem med att avgöra vad som är viktig och oviktig information och får därför ingen helhet, inget mönster. Det gör att personer med Aspergers syndrom inte får någon känsla av sammanhang. Intervjuaren hade frågat Jerry vad han ville göra och då hade han berättat allt han skulle göra efter intervjun. Enligt Attwood (2008) kan det också finnas svårigheter att planera sin tid eller att förstå eller acceptera hierarkin i organisationen. Det gör att det kan bli svårt att få eller behålla ett jobb. Dessutom är vuxna med Aspergers syndrom väldigt ärliga och värderar rättvisa och att man håller sig till regler. Detta kan skapa problem på en arbetsplats om inte arbetsgivaren delar dessa ideal, anser Attwood (2008). Vid intervjutillfället fick Jerry låg känsla av sammanhang. Han begrep inte tillräckligt bra och han kunde inte utnyttja sina egna eller sociala resurser, som han inte hade. Han hade motivation från början men upptäckte sina misstag så att det till sist blev meningslöst. Det blev alltså ingen meningsfullhet i denna situation, såsom Antonovsky (2005) tar upp begreppet.

När Mary var liten blev hon retad av syskon och grannbarn så att hon blev alldeles hysterisk. Hon hade låg eller ingen känsla av sammanhang. Det fanns varken begriplighet eller hanterbarhet hos henne. Hon kunde bli skymfad och hånad allt för att hon skulle få behålla sin vän Cathy. Hon befallde Mary att göra saker och ting och Mary saknade kraft att säga nej. Det kändes så meningsfullt att ha en vän så hon begrep inte vad hon blev utsatt för.

På Berkeleys smutsiga gator hade hon känt sig verkligen levande och accepterad. Det verkar som hon hade en känsla av sammanhang på Berkeleys smutsiga gator, helt enligt Antonovsky (2005). När Susanne började i tredje klass så märkte hon att många personer inte tyckte om hennes röst. Många av hennes lärare till och med härmade henne när hon svarade på någon fråga. Susanne begriper inte varför alla ogillar hennes röst. Det finns varken begriplighet eller hanterbarhet i den situationen. Hon kan heller inte ändra sin röst, fast hon har försökt. På detta sätt har hon fått en låg känsla av sammanhang. Susanne har också fått stöd och hjälp, men där har inte familjen varit medveten om hennes funktionsnedsättningar på samma sätt. Ingen har berättat varför Susanne har blivit utnyttjad på sin arbetsplats, kunde inte förstå att arbetsgivaren vilseledde henne. Att arbeta på arbetsplatsen ger henne meningsfullhet men begripligheten är låg.

Slutledning

Forskningen och självbiografierna följer upp varandra bra när det visar sig att personer med Aspergers syndrom har svårigheter i kognition och kommunikation. Däremot kommer det fram i mitt resultat att alla sex personerna har olika svårigheter. Det går inte att sätta in Aspergers syndrom i ett fack och tro att alla är lika, så är det inte. Det litteraturen ser som brist kan vara tillgång istället. Kenneth är nöjd med sitt liv, att slippa gå i skola med andra barn. Han har inget behov att vara som alla andra. Kenneth anser att han är normal, han är ju han. Gunilla vill försöka vara som vem som helst, men det blir ändå fel i mentaliseringen eftersom tankeprocessen går så långsamt på grund av omtolkning hela tiden. Hon lägger ner stor energi för att kunna komma in i samhället. Jerry däremot har velat vara som de flesta andra men har inte klarat av koden för normalitet. Det blir skillnad på ung och medelålders. Både Luke och Kenneth är småkaxiga i sitt framträdande; de är medvetna om sin Aspergers syndrom. Båda två ställer krav, vet vad de tycker och vill helst inte inordna sig i samhället. De som är medelålders nu vågade inte när de var unga säga så mycket utan flöt vidare, helt ovetande vad det var för fel på dem. De visste inte om sin diagnos då

Enligt diagnoskriterier (Gillberg, 2000) ska en Aspergare ha monomana, snäva intressen som utesluter alla andra sysselsättningar, som stereotypt upprepas eller med inlärd fakta utan djupare mening. Både Jerry, Kenneth och Luke är fixerade i specialintressen över lag. Likaså har Susanne specialintresse som hon är utbildad inom och även har anställning inom. Däremot kunde jag inte finna något specialintresse hos Gunilla och egentligen inte hos Mary heller, fast hon målar tavlor. Det går knappast att säga att något beteende eller intresse är typiskt genusbundet. Det finns inget skrivet i min litteratur om det kvinnliga könet. Både Mary och Gunilla är mer sociala, än det manliga könet vilket det ofta också är bland kvinnor generellt. Därför har de båda kunnat hitta män att umgås med under ungdomstiden vilket inte Jerry har lyckats med.

Vid jämförelse av känsla av sammanhang får jag fram att den ofta är låg i sociala sammanhang men hög då personerna är själva och får hålla på med något de tycker om.

Slutsats är att det går att må bra trots Aspergers syndrom och att det är bättre att vara sig själv med svårigheter och tillgångar än att vara någon annan med bara svårigheter. Dessutom är det inte nödvändigt att ha specialintressen för att få diagnos Aspergers syndrom.

5 Diskussion

Jag vill inleda min diskussion med dessa rader eftersom jag tycker att det finns mycket aspekter att fundera på eftersom jag själv har Aspergers syndrom, eller har jag det? Det är kanske bara kommunikationsproblem! Nu när jag läser all litteratur som personer med Aspergers syndrom skriver så känner jag att jag lever in i deras liv, förstår verkligen hur det skulle kunna kännas inom dem. Jag kan sätta mig in i deras svårigheter när det gäller bemötandet ute i samhället. Det är viktigt att poängtera att ingen människa är någon annan lik och därför kan jag inte säga helt och hållet hur de upplever hela sin situation. Jag kan endast läsa mig till hur de mår och tolka därefter. Själv så tror jag att jag har lättare att avläsa personer med Aspergers syndrom än vad flertal med typisk utveckling kan, eftersom det finns så många likheter med mig själv i själva "tänket". Visserligen är vi väldigt olika som personer men det finns ändå en viss tråd att följa oavsett om vi fungerar ganska bra eller mycket dåligt i samhället. Eftersom jag även har en tonåring inom autismspektrumtillståndet så har jag lärt mig att se större svårigheter än vad jag själv har. Jag är övertygad om att jag har mycket svårare att sätta mig in i hur personer som inte har Aspergers syndrom tänker när de skriver. Finns det undermeningar som jag inte förstår eftersom jag tar in mitt stoff lite bokstavligt? Ja som ni förstår så vet jag inte om jag missförstår eller inte. Jag är ju född till den jag är och vet inget annat. Under livets gång har jag väl lärt mig ett och annat hur flertalet människor fungerar, deras kroppsspråk, massa undermeningar och alla lögnar som kan finnas bland befolkningen. Dessutom har jag fått mycket kunskap genom erfarenhet, föreläsningar och all litteratur som jag har läst vid vuxen ålder. Kan jag sätta in mig själv i resultatet?

Jag har inte tagit upp normalitet under resultatet eftersom det inte ingår i mitt syfte men tycker ändå att det är intressant att ha med i bakgrunden. Hur går det att koppla de olika typerna av normalitet till livsvillkoren för personer med Aspergers syndrom? Tideman (2000) tar upp "statistisk" normalitet som innebär att oavsett om vi har en funktionsnedsättning eller inte så ska vi ha möjlighet att leva ett vanligt liv som de med typisk utveckling. Detta låter väldigt fint, anser jag, men i verkligheten är det mycket sällan som miljön och villkoren anpassas till personer med Aspergers syndrom.

Föräldrar får slåss med näbbar och klor för att exempelvis miljön ska anpassas så att det fungerar för de med Aspergers syndrom i vanlig klass. Det ska ju inte vara meningen att det ska gå åt så mycket energi att gå i skolan så att barnen blir helt slut efter en dag. Ute på arbetsmarknaden är det viktigt att vara social, hänga med på alla samtal i kafferummet. Hur ska det gå till då det brister i kommunikationen. Personer med Aspergers syndrom har ofta problem med perceptionen som exempelvis att skilja på förgrundsljud och bakgrundsljud som Andersson (2002) och Bogdashina (2005) skriver. En tickande väggklocka, småprat och annat kan störa koncentrationen för en person med Aspergers syndrom på en arbetsplats, om inte miljön kan anpassas. De med Aspergers syndrom behöver ha ett eget tyst rum för att kunna fungera bra. Det finns i princip inga arbetsplatser i samhället som tar hänsyn till "statistisk" normalitet. Om samhället ställde upp som de skulle behöva göra för att de med Aspergers syndrom skulle få samma livsvillkor som flertal människor, så skulle "statistisk" normalitet införas, tycker jag.

"Normativ" normalitet är en strävan att bli som samhället upplever att den perfekta människan ska vara, skriver Tideman (2000). Närmare bestämt normal i betydelsen önskvärd eller föredömlig, enligt Tideman et al (2004, 2005). Med detta synsätt anser jag att många personer med Aspergers syndrom inte får några bra livsvillkor, inte i vårt samhälle i alla fall. De med Aspergers syndrom kan aldrig bli den perfekta människan. De kan aldrig bli "normala" ur samhällets synvinkel. Då blir man inte heller accepterad någonstans och psykisk ohälsa infinner sig. Kan verkligen någon bli perfekt? Vem bestämmer vad som är perfekt? Ett synsätt som jag vet används idag på barn är "individuell eller medicinsk" normalitet. Tideman (2000) skriver att det innebär att om vi beter oss annorlunda så ska vi förstå det och sedan läras upp att bli normala. Vad ger samhället för signaler? Jo, om vi inte gör som alla andra så är vi ingetting. De med Aspergers syndrom får inte ha annorlunda tänkande till exempel. Det går åt mycket energi för att tränas till att bli "normal". De med Aspergers syndrom kan aldrig bli som de med typisk utveckling. Däremot går det att få andra att tro att man bara är lite annorlunda. Livsvillkoren skulle kunna bli bättre om uppfostran sker med struktur, att samma regler sker i hemmet som i skolan. Livsvillkoren kan aldrig bli bättre så länge skolan inte kan samarbeta med hemmet, lyssna på föräldrarna. Skolan bör se föräldrarna som en resurs istället för att tro att föräldrarna är ute för att kritisera.

Sedan är det viktigt att inte frånta egenskaper och utveckling för att bli samhällsnormal som Norrö (2006) skriver. Maria Montessori menar att normalisering är ett barns optimala utveckling. Barnet har exempelvis självkontroll, självdisciplin och ansvarskänsla mot sig själv och andra, skriver Skjöld Wennerström & Bröderman Smeds (1997). Jag tycker att Montessori lägger grunden till bra livsvillkor. Hon stärker självkänslan hos barnen. I det här fallet så är olika skolor olika bra på att följa pedagogiken.

Även ifall barnen har en bra grogrund så kan det ändå raseras senare i livet av en eller annan anledning. Problemen blir synligare jämfört med "normala" då personer med Aspergers syndrom kommer in i tonårs- och ungdomstiden. Denna normalisering sker inte vid samma tidpunkt hos barn med typisk utveckling som de med Aspergers syndrom. Jag vet med erfarenhet att just självkontroll, självdisciplin och ansvarskänsla går att lära sig. Men det här handlar om barn där alla lär sig samma regler, så livsvillkoren är bra i denna grupp. Utanför gruppen tror jag inte att det fungerar så bra. Det är inte så bra att ta emot stryk och inte göra något. Även ifall grunden till bra livsvillkor finns så tror jag att det kan gå riktigt illa om de med Aspergers syndrom träffar oförstående människor som kanske utnyttjar dem till olagligheter.

Kognition, kommunikation och även känsla av sammanhang flätas in i varandra vilket gör att det kan bli svårigheter att få in dessa under rätt rubrik. Egentligen finns inget rätt eller fel. Om jag uteslöt "känsla av sammanhang" så skulle mycket hamna under "kommunikation". Jag väljer att fördela texten från självbiografierna på olika platser både inom kognition och kommunikation samt känsla av sammanhang. Det gör jag för att det ska bli lättare för mig och även läsaren att följa tråden. Kognitionen ser jag som själva motorn hos oss och börjar därför med att behandla det under resultatdiskussionen.

Resultatdiskussion

Då jag läser självbiografierna kom jag fram till att alla personerna i min studie hade kognitiva funktionsnedsättningar, precis som Gillberg (1997) skriver, nämligen att de med Aspergers syndrom har svårt att se helheten utan fixerar lätt vid detaljerna. Det är vanligt att Aspergare uppmärksammar det som de med typisk utveckling ser som ovidkommande, men uppfattar inte det som mest är i ögonfallande i en situation, anser Happe (2000). Det är svårt för personer med Aspergers syndrom att förstå andras avsikter och det kan även bli så att de kan såra andra utan att förstå det, anser Winter (2008). De exekutiva funktionerna är bristfälliga som visar sig bland annat i den dåliga planeringsförmågan samt svårigheter att hämma impulser, enligt Andersson (2002) och Gillberg (1997). Jag finner att olika personer, i min studie, upplever sig ha olika stora svårigheter i kognitionen och det beror säkert på att de är olika personer och att de dessutom har levt olika varierande långt liv med det. De äldre får se sina funktionsnedsättningar i backspegeln och verkligen inser hur svårt de hade det när de var små. De två yngsta får stöd och hjälp redan från början. Visserligen är jag säker på att de alltid kommer att ha kognitionsproblem men de får undervisning på hur de ska fungera socialt och på det sättet lär de sig att fungera bättre i samhället. Dessutom är de vuxna omkring dem väldigt engagerade. De två äldsta kvinnliga personerna Mary och Gunilla tycker jag mest fick flyta omkring själva när de var små, fick klara sig själva för att föräldrarna inte orkade med dem. De har fått lära sig av sina misstag och har fått en stor erfarenhet av livet.

De har också lyckats att hitta arbeten under livets gång. Det var lättare att hitta arbeten fram till 1990-talet. Nu är det svårare eftersom det ofta krävs intervjuer och det är ofta fler personer som samtidigt granskar personen ifråga. Numera krävs träning för det sociala livet som de yngre, Luke och Kenneth får. Det var väntat att alla sex personerna i självbiografierna skulle ha kognitiva brister för annars hade de aldrig fått diagnosen Aspergers syndrom. Tankeförmågan hos Gunilla skedde inte automatiskt och hon fick hela tiden anstränga sig för att förstå och blev därför mycket trött. Att ständigt gå omkring och vara trött hjälper inte att bli mer social; det är svårt att orka något överhuvudtaget. Det blir svårt att kunna utvecklas som människa om man inte har lyckats få någon som helst automatik. Hos de barn som har sådana svårigheter som Gunilla hade, kommer mognadsprocessen fördröjas ordentligt och de blir inte mogna att ta till sig exempelvis skolkunskaper förrän långt senare än sina jämnåriga kamrater. Stadler (2008) skriver att Aspergers syndrom är en utvecklingsrelaterad kognitiv funktionsnedsättning. Det gör att Aspergere ofta mognar långsamt, både fysiskt och psykiskt; de åldras också långsammare. Det visade sig att Gunilla senare kom in i en mognad som gjorde att talet blev mer automatiserat; tal och tanke skötte sig själv. Hon kan fråga om allt möjligt och behöver inte längre tänka ut allt själv. Däremot behöver hon fortfarande tänka när hon ska göra något samt leta sig tillbaka i minnet, men det går snabbare nu. Även den där automatiska känslan att veta vilka som vill gott eller ont har hon inte. Gunilla vet om vad hon brister i, vilket gör att hon kan bli medveten om det och kanske skulle kunna bli mer på sin vakt så ingen trampar på henne.

Att ha perceptionstörningar är inte något kriterium för att få Aspergers syndrom men är ändå väldigt vanligt förekommande hos barn, men kan även finnas hos vuxna och det är därför jag ser det som viktigt att ta med. Attwood (2008) anser att barn med Aspergers syndrom har vissa särdrag som bland annat överkänslighet för vissa ljud, dofter, konsistenser eller beröring. Dessutom har en del personer från självbiografierna tagit upp det. För den delen så påverkar den kognitionen också i alla delar. Om vi tittar på personer som inte kan hitta i omgivningen för exempel, så finns de svårigheter inom central koherens. De får ingen helhetssyn och ser bara detaljerna, anser Dahlgren (2007). De har också problem med exekutiva funktionerna eftersom det inte går att planera hur lång tid det tar från A till B. Det är dessutom svårt att ta sig fram från A till B. Sedan kommer också mentaliseringen in och de blir kanske inte klokare av att fråga någon om vägen, för det blir ändå svårt att hitta. Det blir säkert massa missförstånd. Själva anser jag att perception skulle vara ett diagnoskriterium eftersom det är vanligt förekommande, även i vuxen ålder. Forskare som Attwood (2008) har antagligen inte upptäckt det på de vuxna med Aspergers syndrom. Det går bra att dölja och dessutom kanske det inte märks så tydligt. Det finns så många olika perceptionstörningar som exempelvis Andersson (2002), Andersson (2006) och Winter (2006) tar upp under rubriken perceptionstörningar i min litteraturbakgrund.

Minnet kan också vara inblandad då vi ska gå från A till B. Dahlgren (2007) anser att det kan bli mycket svårt att hitta i omgivningen för de med Aspergers syndrom, speciellt om det är helt nya miljöer. Det är det perceptuella minnet som ger detta problem. När det gäller minnet så har alla mer eller mindre svårigheter med det. Om exempelvis Kenneth är koncentrerad på något så har han svårt att lägga på minnet om det är någon som säger något som är tänkt att han måste komma ihåg. Det är arbetsminnet som Attwood (2008) nämner, under rubriken minnet, som ställer till det. Annars tycker Kenneth att han har bra minne för det han har lärt sig, speciellt det han har läst. Han tycker dock att minnet sviktar för att komma ihåg vad han ska göra. Det beror säkerligen på att han inte är intresserad av att komma ihåg. Han tar in det han själv är intresserad av, resten vill han undvika och anser själv då att det är meningslöst. Här ser jag fördelen att få sin diagnos redan när man är ung så att det går att ta in kunskap själv och få hjälp att träna på svårigheterna som ställer till med förtret, för att fungera i samhället. För den delen ska man inte behöva bli "normal" ur samhällets synvinkel, genom de olika synsätt som Tideman (2000) tar upp. Jag föredrar Maria Montessoris synsätt som innebär att ett barn har blivit normaliserat då det har kommit långt när det gäller självkontroll, självdisciplin samt vilja och ansvarskänsla, enligt Skjöld Wennerström & Bröderman Smeds (1997).

Svensson (2009) anser att språket framför allt har en social funktion och är en viktig faktor för den kognitiva förmågan. Genom språket kodar vi föremål och händelser för att vi ska minnas och uppmärksamma omgivningen. Det hjälper oss att lösa problem och fungera som en del av vår identitetsutveckling. Personerna i självbiografierna har inte riktigt fått en identitetsutveckling; de har känt sig vilsekomna då de inte har vetat vad det var som gjorde att de kände sig annorlunda. De har då haft en svag känsla av sammanhang, så som Antonovsky (2005) framför det i sin "teori". Nu när de vet om sina funktionsnedsättningar så fungerar livet bättre för alla personerna i självbiografierna; de har kunnat få en identitet som visserligen inte fungerar som hos personer med typisk utveckling men som fungerar hos dem själva. Både Luke och Kenneth, som är de yngre personerna i självbiografierna, tycker att de har fått mer förståelse från omgivningen sedan de fick en diagnos. De är inte längre ouppfostrade barn; det är deras funktionsnedsättningar som gör att de fungerar som de gör.

Luke tolkar språket bokstavligt och tänker logiskt. Nästan alla personerna i studien verkar ha ett konkret tänkande, speciellt vid unga år. Det kunde bli oanade följder av det, som exempelvis när Jerry krossade rutor. Undantaget kan vara Kenneth. Han har inte tagit upp något som jag kan sätta fingret på som tyder på konkret tänkande. Han tycker själv att han är duktig på ord och att briljera med orden. Han har läst böcker sedan han var mycket liten, är självlärd. Jag misstänker ändå att han kan ha konkret tänkande och dålig språkförståelse eftersom han vägrar att göra saker för att han tycker att det är meningslöst.

Personer med Aspergers syndrom har svårigheter att kunna känna av om människor går att lita på eller inte. Detta beror på att de har svårt att förstå andra personers ickeverbala kommunikation samt underförstådda meddelanden, enligt Stadler (2008). Happe (2000) anser att vissa personer med Aspergers syndrom kan lära sig att identifiera situationer där människor säger sådant de inte menar. Betoningen av ord i en mening kan göra att den får olika betydelse och det är något som Luke har väldigt svårt för. Då han betonar fel ord så kan allt få en annan betydelse. Detta gör att det blir missförstånd. Jag kan förstå att det kan bli problem att betona rätt i en mening för personer med Aspergers syndrom eftersom de ofta brister i språkförståelse. Skolorna är ofta inte uppmärksamma, åtminstone inte i Sverige, på dessa problem med betoning och språkförståelse. De upptäcker kanske bara språkförståelsen på enskilda ord men inte på hela sammanhanget och sämre går det för barn som är väldigt verbala i sin framtoning men som dessvärre kanske har väldigt stora dolda kommunikationsproblem. I skolorna lär sig vanligen barn att samarbeta, vilket åter är viktigt på en arbetsplats i vår tidsepok.

Luke pratar sakta, monotont och pedantiskt. Det är inte ovanligt att personer med Aspergers syndrom har en annan sorts röstmelodi och det gör att folk i allmänhet tycker att de verkar annorlunda. Det är fler personer i mitt material som har annorlunda röster än vad som är vanligt. När det gäller ögonkontakt så tycker Luke att det är otrevligt att titta personer i ögonen, speciellt hos sådana han inte känner. Han har dessutom svårt att lyssna då. Det här är problem som de flesta personerna i mitt material har. De kan ändå inte se att ögonen har ett språk och kan inte koncentrera sig tillräckligt bra. Alla har ändå sitt sätt att fokusera på ansiktet på något sätt. Både Mary och Gunilla har lärt sig mycket av ansiktsuttryck och kroppsspråket men är trots allt inte helt fullärda inom det området.

Bland annat Attwood (2008) har under "pragmatik" tagit upp hur samarbete fungerar för personer med Aspergers syndrom och hur de kan fungera på en arbetsplats. För Jerry fungerade det inte särskilt bra på hans anställningsintervju. Han hade klarat företagstestet galant eftersom han hade en gedigen utbildning för att kvalificera sig till jobbet. Problemet kom när han var på rundvandring med en tjänsteman på företaget. Jerry hade sin gamla kostym på sig från studentföreningarnas tid. Jerry visste att samtalet bestod av massa dolda budskap men att finna dessa gick inte så bra för honom. När han blev tillfrågad av vice vd:n vad han tyckte bäst om med jobbet, så blev svaret kort och konsist. Jerry kunde avläsa ansiktsuttrycket och förstod att mannen ville ha något annat svar. Han förstod att han ville att Jerry skulle säga fler saker, att han skulle visa framåtanda. Allt blev så fel på intervjun på grund av de pragmatiska svårigheterna. Jag vet att många med Aspergers syndrom står utanför arbetsmarknaden. Många av dessa personer har kanske arbetat men de har ofta bytt arbetsplats på grund av att pragmatiken inte fungerar, trots att de har varit mycket kunniga i sina arbetsuppgifter.

Vid den tiden som de arbetade på fria marknaden hade de ofta inte fått någon diagnos och förstod inte varför människor på företag inte orkade med dem. Nu känner sig många med Aspergers syndrom bortmanövrerade. De sätts in med lönebidrag, som om de inte har någon kapacitet att arbeta som flertalet människor. Visserligen har jag hört, med egna öron, att många försöker rida på sin Aspergers syndrom, utnyttja systemet. Men många säger inget utan försöker arbeta vidare med sina liv och startar till sist ett eget företag. En del personer med Aspergers syndrom är ute och föreläser för att försöka få samhället att ändra attityd för dessa personer och för att all okunskap om dessa neuropsykiatriska funktionsnedsättningar ska försvinna.

För att få en känsla av sammanhang så behöver vi begriplighet, hanterbarhet samt meningsfullhet, enligt Antovskij (2005). Det blir alltså svårt för Kenneth att få något sammanhang då han tycker att det är meningslöst. Han har ett mycket logiskt tänkande eftersom han är medlem i MENSA. Han har alltså säkert funderat ut på hur han ska dölja sina kommunikationsproblem för andra. Det blir svårt för omgivningen att utläsa eventuella kommunikationsproblem när han är så duktig verbalt. Ibland händer det att han vägrar att svara människor och det kan bero på att han inte vet hur han ska svara, det går inte med automatik. Han kanske dessutom inte får något sammanhang. Attwood (2000) menar på att barn med Aspergers syndrom ibland helt enkelt tappar orden eller blir stumma och att det kan bero på oro eller en typ av rädsla.

I min jämförelse mellan forskare som exempelvis Attwood (2008), De Clercq (2007), Gillberg (1997) och Happe (2000) och personerna i självbiografierna finner jag att de går jämsides, förutom i Kenneths framtoning. Men då ska man tänka på att han bara faktiskt är 10 år och inte har så stor erfarenhet av livet. De som är äldre kan se allt i backspegeln på ett helt annat sätt. De har levt ett liv i ett kaos men har hanterat det ändå ganska bra. Då vi inte får en känsla av sammanhang så blir det kaos i livet, såsom Antonovskij (2005) beskriver det. Så de äldre personerna i min studie har levt ett långt liv med kaos. Det har förhållandevis gått bra i livet för dem, åtminstone sedan de skrev sina böcker. Folk fick upp ögonen för allt de hade varit med om. Det som också kommer fram i mitt material är att varje person är unik i sitt slag, betar sig på olika sätt och avviker också från de flesta personer med typisk utveckling. Det de har gemensamt är trots allt kognitionsnedsättningar och kommunikationssvårigheter. Själv tycker jag att specialintressen eller snäva intressen ska tas bort som ett kriterium på Aspergers syndrom. Det har visat sig att flickor speciellt inte behöver ha dessa intressen. De behöver bara vara pyssliga och det är knappast ett snävt intresse. Den här upplysningen tog jag till mig när jag nyligen var på autismforum i Stockholm. Det som jag däremot istället skulle vilja ha in i kriteriet är perceptionsstörningar eftersom det är så otroligt vanligt bland personer med Aspergers syndrom. På autismforum fick jag även veta att Aspergers syndrom troligtvis tas bort som huvuddiagnos, utan det kommer att bli huvuddiagnos autismspektrumtillstånd istället.

Varför man har valt att ändra detta beror på att diagnoserna inom autismspektrumillståndet är så flytande under barn- och ungdomstiden. Maj år 2013 planeras detta nya diagnosystem att användas ute i samhället.

Jag har haft olika åldrar med i min studie, två pojkar mellan tio och fjorton år. Sedan har jag haft två kvinnor i 30 års ålder och en i 40 års ålder samt en man i 50 års ålder. De Clercq (2007) har bland annat visat att svårigheterna är större ju yngre barnen är. Desto äldre de blir ju lättare klarar de av olika situationer i samhället inom pragmatiken. I sociala relationer med andra behövs både verbalt språk, ickeverbalt kommunikation och kognition. Sedan har jag sett att ju färskare forskning, såsom Attwood (2008), jag har haft desto mer har hänt inom autismforskningen. Nu kan jag inte veta vad som kommer att hända med pojkarna Kenneth och Luke när de är i 30 – 40 års ålder. Kommer de att fungera bättre än de äldre gör idag? Jag skulle kunna tro det eftersom de blir tränade att komma in i samhället. De äldre var självlärda men många levde i kaos och mådde inte alltid så bra därför. Åtminstone tror jag att de yngre kommer att må bättre upp till vuxen ålder än vad de äldre gjorde. Jag upplevde att de vuxna skribenterna var förvirrade under barn- och ungdomstiden, utan någon egentlig föräldrakontakt i en kaotisk miljö. Ett undantag är Susanne som jag upplevde levde i en sorts harmoni med familj och natur. De äldre har lyckats skaffa sig jobb trots funktionsnedsättningarna. Det gick bra ända till i början på 1990-talet. Därefter har arbetsmarknaden hårdnat och de sociala färdigheterna har ofta större betydelse än kunskapen. Jag känner att pojkarna har mycket stöd i sina familjer och trivs där hemma i sin miljö, som förefaller varm och engagerande. Problemet kommer troligtvis när de blir äldre och söker ett vanligt arbete, om inte samhällets bemötande och fördomar om personer med Aspergers syndrom förändrar sig. Det finns dock en chans att de får ett arbete inom sina specialintressen där det inte alltid behövs social kompetens eller att de startar eget. Allmänt i samhället så är kvinnor mer sociala än män och jag har funnit att de två äldsta kvinnorna Mary och Gunilla har varit mer utåtriktade än Jerry. De har lyckats att knäcka den sociala koden bättre än vad han har gjort. Inom forskningen har jag inte funnit något om att kvinnor med Aspergers syndrom har det lättare att ta sig fram i samhället än män med samma diagnos. Forskningen har inte hunnit så långt när det gäller genusperspektivet. Beskrivning av hur kvinnor med Aspergers syndrom fungerar lyser med sin frånvaro i denna litteratur. Nu vet jag i alla fall att det är på gång enligt Autismforum i Stockholm.

Ett exempel är också doktorsavhandlingarna i min bakgrundslitteratur. Nydén (2000), Miranda- Linné (2001) och Dahlgren (2002). Där har forskarna knappt tagit med några flickor i sin forskning och absolut inte tagit upp genusperspektivet trots att det är ganska ny forskning. Den enda som har tagit upp något i sin litteratur är Andersson (2006), som själv har Aspergers syndrom. Han har skrivit att flickor inte behöver ha specialintressen.

Till sist vill jag göra en sammanfattning av vad jag delvis kom fram till i mina frågeställningar och diskutera runt omkring det.

Resultatsammanfattning

Vilka likheter och skillnader finns mellan personerna med Aspergers syndrom i hur de själva upplever sin kommunikation med andra?

Kognition

När det gäller central koherens så kom jag fram till i resultatet att alla utom Kenneth upplever att de har brister där, mer eller mindre tydligt. Alla utom Gunilla och Mary har tydliga perceptionstörningar. Jag kom även fram till i resultatet att alla personer verkar ha mentaliseringsproblem. Gunilla verkar kunna läsa av människors känslouttryck. Alla andra verkar inte ta hänsyn till andras känslor eller rättare sagt de förstår dessa men vet inte hur de ska bete sig. Enligt Trillingsgaard (1999) har personer med Aspergers syndrom empati. Många tror inte det, men det handlar istället om att de inte förstår andras tankevärld. Människor kan uppleva att Kenneth är ett egocentristiskt barn eftersom han beter sig som andra är luft. Det kan bland annat bero på det Dahlgren (2007) skriver, nämligen att många uttryck, metaforer och ironier kräver att vi blixtn snabbt analyserar det i relation till sammanhanget. Det kan troligtvis inte Kenneth göra. Då blir han hellre tyst! Sedan så kan en orsak vara att han tycker att det för honom tomma samtalet är meningslöst. Gunilla verkar vara en väldigt tänkande människa och vill att allt ska bli rätt ur normalperspektivet men det blir ändå fel i mentaliseringen eftersom hon tänker så långsamt och inte hinner med. Susanne förstår inte hur barn kan gråta när de ramlar till exempel. Till sist kom jag fram till i resultatet att alla personer i studien har större eller mindre brister inom exekutiva funktionerna. Några, speciellt när de var yngre hade svårt att hindra impulser som raseriutbrott. Speciellt alla i det manliga genusperspektivet har svårt för detta när böckerna skrevs. Jag funderar på om det beror på att de inte är lika sociala som kvinnor

Kommunikation

Jag har kommit fram till i resultatet att alla utom Kenneth tar allt som sägs bokstavligen, åtminstone när de var yngre. Det är svårbedömt med Kenneth eftersom han är duktig på ordklyveri. Jag kan ändå komma fram till att han har kommunikationsproblem annars hade han aldrig fått diagnos Aspergers syndrom. Eftersom Kenneth bor i Irland så har troligtvis Gillberg & Gillberg (1989) kriterier används. Enligt Attwood (2008) föredrar psykologer i Europa att använda sig av Gillbergs kriterier. För att Kenneth ska få diagnosen Aspergers syndrom så måste han inom kommunikationsdelen ha tre kriterier av fem för att få den. Både Jerry och Mary tog allt så bokstavligen så att de till och med hade sönder saker och ting, när de var yngre.

Gunilla hade svårt att förstå ord som "kanske" och "senare" och Luke hade svårt att betona ett ord i en mening på rätt sätt så att det blev missuppfattningar. I resultatet har jag kommit fram till att när det gäller ögonkontakt så verkar flertalet ha problem med det. Luke tittar hellre på munnarna eftersom det är otrevligt att titta i ögonen. Jerry fokuserar antingen till höger om ansiktet eller mitt på pannan. Även han tycker att det är otäckt att titta i ögonen. När Mary pratade med andra människor när hon var yngre så drogs hennes blick till munnen men trots det hade hon en förmåga att läsa av olika ansiktsuttryck. Susanne kan inte koncentrera sig om hon tittar på ögonen och kroppsspråket, som hon är osäker på. Jag har kommit fram till att Gunilla säkert också inte hade någon ögonkontakt eftersom hon varken kunde utläsa kroppsspråk eller mimik. När det gällde lärarna i skolan däremot så kunde hon läsa av dem direkt om det handlade om att de skulle ge sig på henne som person. Kenneth har inte tagit upp något om ickeverbal kommunikation. Men enligt Gillberg (2000) så måste ett barn som ska få Aspergers syndrom antingen ha en begränsad användning av gester, klumpigt tafatt kroppsspråk, mimikfattigdom, avvikande ansiktsuttryck eller egendomlig stel blick.

Känsla av sammanhang

Under rubriken "känsla av sammanhang" tar jag upp olika situationer hos personerna i självbiografierna som ger och inte ger begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet, enligt Antonovsky (2005). Jag har kommit fram till i resultatet att alla sex personer har åtminstone som barn haft låg begriplighet. Många av dem har varit lättlurade och har haft svårt att förstå hur man ska fungera vid olika situationer. När det gäller hanterbarhet så har både Kenneth och Luke haft familjer som har stött och uppmuntrat dem. Susanne har också fått stöd och hjälp, men där har inte familjen varit medveten om hennes funktionsnedsättningar på samma sätt. Både Gunilla, Jerry och Mary har under sin uppväxt fått klara sig själva mer eller mindre. Meningsfullhet finns alltid hos alla sex personerna när de får hålla på med något som intresserar dem eller när de har vänner. Händelsen när Gunilla hängde upp sin jacka på en krok i hallen, visar en låg känsla av sammanhang. Gunilla var alltid lättlurad eftersom hon inte fick något sammanhang. Kenneths största problem förr var att han uppförde sig dåligt, han löd inte, eftersom han inte såg någon mening med det. Eftersom Kenneth inte ser någon meningsfullhet att göra det som andra säger till honom så har han låg känsla av sammanhang eftersom han inte kan förstå varför han ska bete sig på ett visst sätt.

Ibland är det svårt att veta vad som förväntas, så han tycker om när någon förklarar ordentligt och att det finns tydliga och rättvisa regler. Kenneth blir lätt arg om han någon gång förlorar i ett spel, som han oftast vinner i. Att vinna ger honom meningsfullhet och klart är att han har hög känsla av sammanhang i det fallet. Kenneth vet ju hur spelet fungerar. Han kan då skrika och slänga saker omkring sig.

Då Luke är fascinerad av något blir allt annat oviktigt och han känner en överväldigande upphetsning som inte går att beskriva. Här har Luke hög känsla av sammanhang eftersom han är duktig på det som intresserar honom. Han måste bara prata om det och den irritation som han känner om han blir avbruten kan snabbt utvecklas till ett våldsamt raseri. Han blir frustrerad av att bli avbruten och kan inte hantera situationen och känslan av sammanhang blir lägre. Jerry berättar om en händelse då han skulle hälsa på en liten pojke i samma ålder. Han knackade på dörren men ingen öppnade. I samma veva blev han kissnödig och såg ett fönster öppet på övervåningen så han klättrade upp i ett träd bredvid så att han kom in i huset och kunde gå på toaletten. I det här fallet anser jag att han hade en känsla av sammanhang för sig själv men ur samhällets synpunkt hade han låg känsla av sammanhang. Jerry hade stora problem vid en intervju. Innan han skulle till intervjun hade han hög känsla av sammanhang eftersom han var kunnig inom det område han skulle jobba med. Det blev förstås fiasko och han fick en låg känsla av sammanhang.

Mary kunde bli skymfad och hånad allt för att hon skulle få behålla sin vän Cathy. Hon befallde Mary att göra saker och ting och Mary saknade kraft att säga nej. Det var en meningsfullhet att ha en vän. På grund av det fick hon känsla av sammanhang trots låg begriplighet. Varför skulle Mary utsättas på detta sätt? På Berkeleys smutsiga gator hade hon känt sig verkligt levande och accepterad. Där hade hon hög känsla av sammanhang för alla var ungefär som hon. När Susanne började i tredje klass så märkte hon att många personer inte tyckte om hennes röst. Många av hennes lärare till och med hämtrade henne när hon svarade på någon fråga. Hon förstår inte skämt men tror att hon själv skämtar eftersom andra skrattar åt henne. Susanne har blivit utnyttjad på sin arbetsplats, kunde inte förstå att arbetsgivaren vilseledde henne. Susanne har en låg känsla av sammanhang när hon inte begriper vissa situationer och inte vet hur hon ska hantera det. Däremot har hon hög känsla av sammanhang när hon rår sig själv och får hålla på med sina intressen.

Skolsystemet i vanliga skolan för barn med Aspergers syndrom är inget vidare här i Sverige, om jag tänker på lärandesituationen. Det är så lätt att få låg känsla av sammanhang. Att gå i särskola är en bra lärandesituation men blir dåligt på grund av den låga profilen. Om skolan individanpassas ordentligt och intressen också kommer med i utbildningen så är jag säker på att det kommer fungera lite bättre eftersom personen med Aspergers syndrom inte hela tiden går med låg känsla av sammanhang.

Hur verkar upplevelserna överensstämma i självbiografierna med forskningen?

Dahlgren (2007), De Clercq (2007) och Kadesjö (2007) med flera skriver ner hur de med Aspergers syndrom fungerar i samhället. De går ofta hand i hand med personerna i självbiografierna. Det är skillnad på ung och medelålders.

De nu unga ställer krav, vet vad de tycker och vill helst vara individualister. De nu medelålders flöt vidare, helt ovetande vad det var för fel på dem. De var tvungna att försöka bli som personer med typiskt utveckling. De manliga könen i mina självbiografier är mer fixerade i snäva intressen över lag, Gillberg (2000) har det som ett kriterium. Det visar sig att flickor/ kvinnor inte behöver ha dessa intressen. Jag kommer fram till i mitt resultat att genusperspektivet saknas i forskningen. Det är bara Andersson (2006) som har nämnt att flickor inte behöver ha några specialintressen. Det visar sig också att tidsepoken förändras hela tiden och att forskningen inte hinner med. Däremot kan det knappast gå att säga att något beteende eller intresse är typiskt genusbundet. Flickor/ kvinnor med Aspergers syndrom verkar ofta mycket mer sociala, vilket det ofta också är bland kvinnor generellt. Gunilla och Mary är ett bevis på det.

Går det att finna några kommunikations"problem" i självbiografierna som de kanske inte upplever själva?

Jag kom fram till i resultatet att Kenneth tycker att en del saker är meningslöst att lära sig och det kan bero på att han inte kan avgöra vad som är viktig och oviktig information och får därför ingen helhet, enligt Attwood (2008). Han får problem med central koherens, enligt Gillberg (1997). Det kan även bero på att han faktiskt tycker att det är rent av tråkigt; han får ingen motivation, såsom Antonovsky (2005) framför det. Kenneth tål heller inte att skriva fel, för då blir han rasande och vägrar att fortsätta. Dahlgren (2007) skriver att det kan uppstå missförstånd och konflikter om en person med Aspergers syndrom inte kan analysera något som sägs utifrån ett sammanhang. Ibland skyller Kenneth på något annat och kan inte se sina begränsningar. Men vem vet, han kanske har fog för det ibland. Jag känner att det är svårt att veta, eftersom jag inte har träffat honom personligen. Trots det har jag kommit fram till i resultatet att han kan ha svårt med kommunikationsbiten i både ickeverbal kommunikation och verbalt språk, trots hans goda ordförråd. Om han inte har lust att svara på tilltal så gör han inte det. Antingen är han egocentrisk eller annars är det kommunikationsproblem inom pragmatiken.

Metoddiskussion

Det är viktigt att skilja mellan insamlingsdata och bakgrundsdata, enligt Olsson & Sörensen (2001). Jag har varit noga med att skilja på detta. Jag har därför bara använt självbiografierna som insamlingsdata. Självt så underlättade detta system för mig eftersom det på det sättet blev strukturerat. Jag har använt mig av en kvalitativ insamlingsmetod enligt Olsson & Sörensen (2001). Den har gått till på detta sätt att när jag har samlat in informationen så har jag även växelvis analyserat den. Sedan har jag delat in den i olika begrepp och sätter sedan samman begreppen under kategorier. Denna process har varit stundtals svårhanterlig för mig eftersom olika kategorier kan vävas in i varandra och gör faktiskt det i verkligheten.

Viss fakta skulle säkerligen passa bättre in i en annan kategori än vad jag har valt. Det här är en kvalitativ insamlingsmetod och jag tycker att det passar mitt arbete. När det handlar om bearbetningen av materialet så har jag använt mig av Gadammers hermeneutik (Olsson & Sörensen, 2001) som metod när jag har bearbetat materialet. Jag har arbetat med delarnas och helhetens förhållande till varandra och försökt göra en rimlig tolkning av det. Jag kanske inte alltid får ihop delarna till helhet eftersom jag inte kan läsa mellan raderna i min bakgrundslitteratur. Däremot tror jag att det har gått bra på självbiografierna eftersom jag misstänker att det inte finns så mycket undermeningar i deras berättelser. Personerna i självbiografierna tar ju det mesta bokstavligt. Jag känner att det har varit bra att ta med självbiografier för det visar verkligen hur personerna fungerar.

Metodologiska överväganden

Det finns både fördelar och nackdelar med skriftliga källor, som jag har använt mig av. Fördelar är att det är lätt att komma åt data och inte blir så dyrt. Det mesta går att låna på olika sorters bibliotek. Dessutom går det att finna mycket på nätet som är matnyttigt. Det går alltid lätt att komma tillbaka till data eftersom det är nedskrivet och blir då beständigt. Nackdelar är källans trovärdighet och hur representativ den är. Det blir andrahandsdata eftersom det är någon annan som har varit ute på fältet och studerat ämnet. I forskningslitteraturen kan det bli sociala konstruktioner eftersom dokumentet mer kan bygga på författarens tolkningar än på en objektiv bild av verkligheten. Självbiografierna ger en bild av författarnas egna upplevelser. Personligen är jag övertygad om att bilden hade blivit annorlunda om en person med typisk utveckling som kände personerna väl hade skrivit böckerna.

Jag skulle mycket väl kunna använda mig av personliga intervjuer som metod. Denscombe (2000) anser att vi har egna preferenser och förutfattade meningar, vilket inverkar på möjligheterna att utveckla en god relation och tillit under en intervju. Jag skulle välja semistrukturerad intervju där jag har frågor färdigskrivna men där det finns utrymme för egna reflexioner hos den intervjuade. Jag är övertygad om att jag får fram mycket mer från självbiografierna eftersom många med Aspergers syndrom har lättare att skriva än att prata, vilket visade sig i dessa självbiografier. Det blir inte så mycket störande moment för dem då. Däremot känner jag att en kombination av observation och självbiografierna skulle bli förträffligt.

Jag har lite frågetecken när det gäller Kenneth. Hur fungerar han egentligen? Har de sex personerna fått högre känsla av sammanhang i sociala livet. Hur mår de idag och hur upplever de sig själva? Om jag hade läst andra självbiografier så är jag säker på att jag hade kommit fram till samma resultat när det gäller funktionsnedsättningar inom kognition och kommunikation samt känsla av sammanhang.

Däremot är jag säker på att det hade blivit andra svårigheter i dessa. Alla sex personerna i självbiografierna har olika sorters svårigheter inom kognition, kommunikation och känsla av sammanhang. Jag är övertygad om att det blir likadant för varje ny författare jag läser. På det sättet blir resultatet annorlunda eftersom det handlar om att jämföra skillnader och likheter mellan personer som själv har Aspergers syndrom. Forskare som exempelvis Attwood (2008) har funnit begränsningar inom kognition och kommunikation hos personer med Aspergers syndrom som stämmer överens med mina sex personer, i stora drag. Det går att uttrycka det som att helheten stämmer bra men detaljerna är olika hos varje person.

Min förförståelse kan göra att jag förstår vilka problem de kan ha men det kan också göra att eftersom jag själv är insatt i detta ämne så ser jag allt som är Aspergers syndrom och kanske missar sådant som inte är typiskt Aspergers syndrom. Även det är ju viktigt att få med! Sedan känner jag också att jag vet att det finns så mycket okunskap om hur personer med Aspergers syndrom fungerar. Så jag har även försökt att skriva på ett sätt som gör att jag ska kunna förmedla min kunskap till allmänheten. Risken är även att jag går in på för mycket detaljer som gör att människor inte orkar ta till sig informationen. Om jag inte hade haft någon förförståelse så är jag övertygad om att jag inte hade tänkt på att jag ville förmedla detta till allmänheten.

Framtida forskning

Vad ligger mig varmt om hjärtat, vad ska forskas om i framtiden? Jo om jag fick bestämma så skulle jag vilja undersöka det episodiska minnets påverkan på barn inom autismspektrumtillstånd. Dahlgren (2002) skriver att händelser som vi har varit med om lagras i episodiska minnet och är beroende av sammanhanget och platsen eller tiden som ledtrådar, för att vi ska kunna komma ihåg händelsen. Om det finns svårigheter med det minnet så får vi svårigheter att komma ihåg händelser som vi varit med om eller blandar ihop nutid och dåtid med varandra. Det kan bli svårt att komma ihåg när och var händelsen har ägt rum. Dessutom kan andra minnen blandas ihop i minnesbilden av just den specifika händelse det handlar om. Enligt Rydén et al (2008) kan det dessutom vara så att barn inom autismspektrumtillståndet har svårt att minnas om det är de själva eller någon annan som har gjort något kanske olämpligt och minnena blandas lätt samman. Det kan därför lätt bli missförstånd och barnet med detta problem kan bli oskyldigt dömd eller att någon annan blir oskyldigt dömd. Eftersom jag själv tycker att sanning och rättvisa är otroligt viktigt i mitt liv så kan jag inte med när andra blir oskyldigt dömda. Jag tror att det är viktigt att kartlägga barnen. Finns det drömmar med i bilden, vad har de gjort och vad har hänt i deras liv?

Ord och begrepp

Abstrakt är icke åskådlig, ogripbar för sinnen. Motsats är **konkret** sägs det i Bonniers lexikon 1 (1993). **Abstrakt tänkande** är tankeprocesser som grundar sig på abstrakta begrepp och allmänna principer och inte på enskilda föremål eller konkreta företeelser. Olika begrepp kan sammanställas till nya helheter och där oväsentliga detaljer utelämnats enligt www.ne.se.

Association bildas mellan ett sinnesintryck (stimulus) och en handling (respons) Associationen förstärks eller försvagas under inläringen, helt beroende på om handlingen leder till ett lyckat resultat eller inte sägs det på www.ne.se. I Bonniers lexikon 1 (1993) betyder ordet sammanbindning och förening. Det är en process där en föreställning eller minnesbild spontant väcker en annan idé.

Ekolali är upprepning av annans tal och det sker automatiskt och är inte möjligt att kontrollera, enligt www.ne.se.

Expressiv funktion är en språkfunktion som uttrycker känslor och andra inre tillstånd hos talaren, enligt www.ne.se. Den **expressiva förmågan** är förmågan att uttrycka sig via talat språk, enligt www.kognitivpsykoterapi.nu.

Impressiva förmågan handlar om den språkliga förståelsen. Trots att en del personer kan ha svårt att uttrycka sig med ljud och ord så kan de ha impressiv förmåga, anser www.kognitivpsykoterapi.nu.

Intention är att rikta sin uppmärksamhet på något i form av avsikter, målsättningar och syften. Den kan vara **informativ** det vill säga korrekt och relevant för samtalet och inte ordagrant eller **kommunikativ**. Det sistnämnda betyder att vi ska använda språket på ett accepterat, föreskrivet eller kulturellt sätt, enligt www.ne.se.

Lingvistik är enligt www.ne.se egentligen synonym med språkvetenskap. I Sverige används ordet som allmän språkvetenskap och innefattar också **fonetik** som är vetenskapen som studerar människans tal.

Fonologin handlar om hur vi hanterar olika språkliga ljud, enligt www.kognitivpsykoterapi.nu.

Metafor är en stilterm, enligt www.ne.se. Det är ett bildligt uttryckssätt där likheter eller inre överrensstämmelser ger motiv till att en företeelse byts ut mot någon annan.

Polysemi är flertydlighet, det vill säga att ett ord har två eller flera betydelser, står det i www.ne.se.

Pragmatik är på vilket sätt språket används i sociala sammanhang, skriver (Attwood, 2000). Den handlar om hur vi tolkar det sagda i ett sammanhang och även turtagning i ett samtal, enligt www.kognitivpsykoterapi.nu.

Prosodi är hur vi betonar orden under själva samtalet, likaså tonfall och hastighet i talet, skriver Adler et al (2006).

Semantik handlar om hur vi förstår och skapar meningar. Det berör det direkta innehållet, skriver Adler et al (2006).

Referenser

Adler, B. & Adler, H. (2006). *Neuropedagogik – om komplicerat lärande*. Lund: Författarna och studentlitteratur.

Andersson, B. (2002). *Vägledning; Genom pedagogiska strategier till personer med neuropsykiatriska funktionshinder som Damp, AD/HD, Autism, Aspergers syndrom, Tourettes syndrom. Pedagogiska arbetssätt för anhöriga, pedagoger, personal*. Ängelholm: Specialpedagog Birgitta Andersson AB.

Andersson, T. (2006). *Asperger syndrom och liknande autisttillstånd hos vuxna – en grundbok*. Göteborg: Andet utbildning och förlag.

Antonovsky, A. (2005). *Hälsans mysterium*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Asher, M. (2000). *Vårt kroppsspråk*. Stockholm: Wahlströms Bokförlag AB.

Asperger, H. (2000). Autistisk "psykopati" i barndomen. I U. Frith (red.), *Autism och Aspergers syndrom*. Stockholm: Liber AB.

Attwood, T. (2000). *Om Aspergers syndrom, vägledning för pedagoger, psykologer och föräldrar*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Attwood, T. (2008) *Den kompletta guiden till Aspergers syndrom*. Stockholm: Cura Bokförlag AB.

Beese, I. (1999). Icke-verbala inlärningssvårigheter. I J. Østergaard (red.), *Barn som är annorlunda, Hjärnans betydelse för barnets utveckling*. Lund: Studentlitteratur.

Blume, B. & Lundström, B. & Sigling, I-L. (2006). *Psykiatrins ABC*. 2:a upplagan, Stockholm: Liber AB.

Bogdashina, O. (2005). *Communication issues in autism and Aspergers syndrome*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.

Crafoord, C. (1994). *Människan är en berättelse. Tankar om samtalskonst*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Dahlgren, S.O. (2002). *Why does the bus stop when I am not getting off? How children with autism, Aspergers syndrom and Dysfunction in attention motor control and perception (DAMP) conceptualise the surrounding world*. Göteborg: Department of Psychology, Göteborg university

Dahlgren, S.O. (2007). *Varför stannar bussen när jag inte ska gå av?- att förstå autism, Aspergers syndrom och DAMP*. Stockholm: Liber AB.

De Clercq, H. (2007). *Autism från insidan- en handbok*. Kungsängen: Intermedia Books.

Denscombe, M. (2000). *Forskningshandboken-för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.

Frith, U. (1994). *Autism, gåtans förklaring*. Stockholm: Liber utbildning AB.

Frith, U. (2000). Asperger och hans syndrom. I U. Frith (red.), *Autism och Aspergers syndrom*. Stockholm: Liber AB.

Frostegård, J. (2008). *Nästan allt om människan. Evolutionen, generna, moralen och lite till*. Solna: Karolinska institutet University Press.

Gadamer, H-G. (1997). *Sanning och metod i urval*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.

Gadamer, H-G. (2003). *Den gåtfulla hälsan. Ludvika: Dualis Förlag AB*.

Gerland, G. & Hartman, G. & Larsson, S. (2007). *Autism, svårigheter och möjligheter*. Stockholm: Pavus utbildning.

Gillberg, C. (1997). *Barn , ungdomar och vuxna med Asperger syndrom, normala, geniala, nördar*. Stockholm: Bokförlaget Cura AB.

Gillberg, C. (2000). Kliniska och neurobiologiska aspekter av Aspergers syndrom i sex familjestudier. I U. Frith (red.), *Autism och Aspergers syndrom*. Stockholm: Liber AB.

Gillberg, C. & Peeters, T. (2002). *Autism, medicinska och pedagogiska aspekter*. Stockholm: Cura bokförlag och utbildning AB.

Happe, F. (2000). Tre självbiografiska texter av vuxna med Aspergers syndrom: tolkningsproblem och innebörd för teori. I U. Frith (red.), *Autism och Aspergers syndrom*. Stockholm: Liber AB.

Holm, U. (2009). *Det räcker inte att vara snäll. Om empati och professionellt bemötande i människovårdande yrken*. Stockholm: Natur & Kultur, 2:a utg.

Holmqvist, M. (red.). (2004). *En främmande värld. Om lärande och autism*. Lund: Studentlitteratur.

Hård af Segerstad, P. (2002). *Kommunikation och information, en bok om människans förmåga att tänka, tala och förstå*. Uppsala: Uppsala Publishing House.

Kadesjö, B. (2007). *Barn med koncentrationssvårigheter*. Stockholm: Liber AB.

Ljungberg, T. (2008). *AD/HD i nytt ljus*. Nyköping: Exiris.

Miranda-Linné, F (2001). *Individuals with Autism Spectrum Disorders. Teaching, language and screening*. Uppsala: Uppsala University Library.

Molander, J. (2003). *Vetenskapspsyoretiska grunder, historia och begrepp*. Lund: studentlitteratur.

Nordgren, M. (2000). *Jag avskyr ordet normal, vuxna med Aspergers syndrom*. Stockholm: Cura bokförlag och utbildning AB.

Norrö, G. (2006). *Aspergers syndrom- har jag verkligen det?* Kungsängen: Intermedia Books.

Nyberg, L. (2009). *Kognitiv neurovetenskap, studier av sambandet mellan hjärnaktivitet och mentala processer*. Lund: Studentlitteratur AB.

Nydén, A. (2000). *Autismspectrum disorders. Developmental, cognitive and neuropsychological aspects*. Göteborg: Department of Child and Adolescent Psychiatry, Göteborgs universitet.

Olsson, B-I. & Olsson, K. (2007). *Att se möjligheter i svårigheter. Barn och ungdomar med koncentrationssvårigheter*. Lund: Studentlitteratur.

Olsson, H. & Sörensen, S. (2001). *Forskningsprocessen: Kvalitativa och kvantitativa perspektiv*. Stockholm: Liber AB.

Ors, M. & Nettelbladt, U. (1999). Språkstörningar hos barn. I J. Østergaard (red.), *Barn som är annorlunda, Hjärnans betydelse för barnets utveckling*. Lund: Studentlitteratur.

Rydén, G. & Wallroth, P. (2008). *Mentalisering, att leka med verkligheten*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Sjödén, S. (1994) *Psykologiboken*. Västerås: Författarhuset

Skjöld Wennerström, K. & Bröderman Smeds, M. (1997). *Montessoripedagogik i förskola och skola*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Sperber, D. & Wilson, D. (1995). *Relevance, communication & cognition*. Oxford UK & Cambridge USA: Blackwell Publishers, second edition.

Stadler, K. (2008). *Konflikter, missförstånd, ensamhet- Återspeglings av Aspergers syndrom hos vuxna? ???????: Recito*

Svensson, A-K. (2009). *Barnet, språket och miljön. Från ord till mening*. Lund: Studentlitteratur.

Tantam, D. (2000). Aspergers syndrom i vuxen ålder. I U. Frith (red.), *Autism och Aspergers syndrom*. Stockholm: Liber AB.

Tideman, M. (2000). *Normalisering och kategorisering, om handikappideologi och välfärdspolitik i teori och praktik för personer med utvecklingsstörning*. Stockholm: Johansson & Skyttmo förlag AB.

Tideman, M. et al (2004, 2005). *Den stora utmaningen. Om att se olikhet som resurs i skolan*. Halmstad: Författarna och högskolorna i Halmstad och Malmö.

Trillingsgaard, A (1999). Autismspektrumstörningar. I J. Østergaard (red.), *Barn som är annorlunda, Hjärnans betydelse för barnets utveckling*. Lund: Studentlitteratur.

Vancassel, S. et al (2001). Plasma fatty acid levels in autistic children. *Prostaglandins, leukotrienes and essential fatty acids*. 65(1),1-7.

Wallenkrans, P. (1997). *Träna dina sinnen. Lärarhandledning*. Partille: Warne Förlag.

Wing, L. (1998). *Autismspektrum, handbok för föräldrar och professionella*. Stockholm: Bokförlaget Cura AB.

Winter, M. (2008). *Aspergers syndrom – vad lärare behöver veta*. Stockholm: Liber AB.

Østergaard, J. (1999). Hjärnans anatomiska och funktionsmässiga utveckling. I J. Østergaard (red.), *Barn som är annorlunda, Hjärnans betydelse för barnets utveckling*. Lund: Studentlitteratur.

Övrigt

Bonniers lexikon 1. (1993) Ahlgren L. (red) Stockholm. Bonniers lexikon AB.

www.kognitivpsykoterapi.nu

www.ne.se